

1

Demografie

rok **2025**

ročník **67**

revue pro výzkum
populačního vývoje

Jolana Pavlátová – Klára Hulíková Tesárková

Senioři na pracovním trhu v Jižní Koreji: Výzvy demografického stárnutí

Monika Šmeringaiová

Fertility Factors from the Perspective of Mothers of Large Families

Jitka Slabá – Anna Šťastná

Vývoj plodnosti v Česku v období pandemie covid-19:

Mezinárodní srovnání a dosavadní poznatky

ČLÁNKY | ARTICLES

**3 Jolana Pavlátová – Klára Hulíková
Tesárková**

Senioři na pracovním trhu v Jižní Koreji:

Výzvy demografického stárnutí

*Seniors in the South Korean Workforce:
The Challenges of an Ageing Population*

24 Monika Šmeringaiová

*Fertility Factors from the Perspective of Mothers
of Large Families*

ZPRÁVY | REPORTS

38 Česko v kleštích nízké plodnosti a porodnosti?

*Is Czechia in the Grip of Low Fertility
and Natality?*

39 Konference RELIK 2024

RELIK Conference 2024

40 The 16th Conference of Young Demographers**42 9. ročník soutěže České demografické
společnosti o nejlepší kvalifikační práci v oboru
demografie**

*The 9th Year of the Czech Demographic
Society's Competition for the Best
Undergraduate or Graduate Thesis or
Dissertation in the Field of Demography*

PŘEHLEDY | DIGEST

46 Jitka Slabá – Anna Šťastná

Vývoj plodnosti v Česku v období pandemie
covid-19: Mezinárodní srovnání a dosavadní
poznatky

*Fertility Development in Czechia During
the COVID-19 Pandemic: International
Comparison and Current Knowledge*

*Názory autorů se nemusí vždy shodovat se stanovisky
redakční rady.*

*The opinions of the authors do not necessarily reflect those
of the Editorial Board.*

Časopis Demografie je součástí databází **Web of Science**
(v Emerging Sources Citation Index) a **Scopus**.

Demografie is a peer-reviewed journal included
in the citation database of peer-reviewed literature
Scopus and in the Emerging Sources Citation Index
(part of the Web of Science Core Collection).

SENIORŮ NA PRACOVNÍM TRHU V JIŽNÍ KOREJI: VÝZVY DEMOGRAFICKÉHO STÁRNUTÍ¹⁾

Jolana Pavlátová²⁾ – Klára Hulíková Tesárková³⁾

SENIORS IN THE SOUTH KOREAN WORKFORCE: THE CHALLENGES OF AN AGEING POPULATION

Abstract

Population ageing is associated with many challenges, one of those most frequently discussed is the sustainability of social and pension systems. In the context of increasing life expectancy, a common issue, for example, is the age of entitlement to retirement pensions and the possibility of motivating people to stay longer in the labour market. The population of South Korea, one of the fastest ageing populations in the world, which also has a high level of senior participation in the labour market, can serve as an important inspiration and source of information for European populations. The aim of this paper is to provide a brief description of the labour market position of the elderly in South Korea, along with identifying key factors that can influence the economic activity of older people. Using data from the Korean Longitudinal Study of Ageing sample survey and applying binary logistic regression analysis, the research this article is based on, confirms that the high labour market participation of Korean seniors is likely associated more with their need to improve their financial security than with a personal interest or need for self-fulfilment. This can be seen as a reflection of the pension and welfare systems' inadequate preparedness for a fundamental change in the age structure. The chances of participating in the labour market are lower for women, people with poor health, and, logically, older people. It is these groups of the population that are at increased risk of poverty. European countries can take advantage of the lower pace of population ageing to prepare more effectively for the challenges that this process is likely to bring in terms of financial security once the workforce is no longer economically active.

Keywords: South Korea, population ageing, economic activity, pension system

Demografie, 2025, **67(1): 3–23**

DOI: <https://doi.org/10.54694/dem.0349>

ÚVOD

Během posledních desetiletí se tématika stárnutí lidských populací dostává do popředí výzkumu demografů, ale také představitelů jiných oborů (např. so-

ciologie, biologie, psychologie a dalších). Samotný proces stárnutí lze vnímat ve více různých směrech a perspektivách (Siegel, 2012). Nejčastěji stárnutí populace vnímáme jako nárůst podílu seniorů v populaci

1) Článek vznikl na základě bakalářské práce *Participace seniorů na trhu práce v Jižní Koreji v souvislosti s demografickým stárnutím* (Pavlátová, 2024).

2) Katedra demografie a geodemografie, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy. Kontakt: pavlatojo@natur.cuni.cz.

3) Katedra demografie a geodemografie, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy. Kontakt: klara.hulikova@natur.cuni.cz.

jako celku (např. *Calot – Sardon*, 1999; *Pavlik et al.*, 1986).⁴⁾ Předmětem výzkumu pak jsou nejen příčiny vzniku tohoto procesu, ale i jeho možné následky nebo naopak i příležitosti, které z procesu stárnutí populace potenciálně mohou plynout. Výzkum dílčích aspektů procesu stárnutí populace je o to významnější, že tímto procesem aktuálně prochází nejen evropské, ale i další vyspělé společnosti ve světě. Lze předpokládat, že v budoucnu se mu nevyhnou ani státy v současné době rozvojové. Z hlediska možné připravenosti na stárnutí populace a jeho dopady je pak klíčové, že tento proces bude nejen nadále pokračovat, ale v mnoha částech světa dokonce vzroste jeho intenzita (*UN*, 2024). *Rychtaříková* (2011) navíc upozorňuje na podstatný fakt, že obecně nejrychleji rostoucí populační skupinou jsou nejstarší senioři. Pro stárnoucí populace celého světa je tak podstatné získávat informace o možných přístupech k tomuto procesu nebo k možnostem přípravy jednotlivých sociálních či penzijních systémů. Zajímavou inspirací pro evropské státy pak mohou být zástupci asijských rychle stárnoucích populací, typicky např. Japonska nebo Jižní Koreje, které se již musely vyrovnat jak s rychlým procesem stárnutí (Jižní Korea), tak dosažením dosud nezaznamenaného podílu seniorů v populaci (Japonsko).

Jižní Korea bývá často zmiňována jako příklad mimořádně rychle stárnoucí populace (*Kim – Sun*, 2017; *Chen et al.*, 2019). Přispívá k tomu nejen rychlý průběh demografické revoluce, ale také aktuálně dosahovaná extrémně nízká úroveň plodnosti (*UN*, 2024; *Kim – Sun*, 2017). Okolo roku 2000 se v Jižní Koreji zvýšil podíl osob ve věku 65 a více let na 7 % populace, pro rok 2025 je očekáváno, že tento podíl překročí hranici 20 % (*Kim – Sun*, 2017; *UN*, 2024). Jedná se mezi současnými vyspělými státy v podstatě o bezprecedentní rychlost stárnutí populace – pro srovnání (*Kim – Sun*, 2017) např. v Japonsku trvalo zvýšení ze 7% podílu na 20% podíl od roku 1970 do 2006, tedy 36 let, pro Čínu se očekává doba této změny okolo 35 let (s předpokládaným zakončením v roce 2035). Populační odhady pro Jižní Koreu na-

víc předpokládají další stárnutí populace, pracují s předpokládaným růstem ke 40 % okolo poloviny 21. století, a dokonce přes hranici nepředstavitelných 48 % v 70. a 80. letech 21. století (*UN*, 2024).

Stárnutí populace samo o sobě můžeme vnímat jako jeden z úspěchů lidské společnosti, jako vyjádření zlepšujících se životních a pracovních podmínek, lékařských technologií i možností lepší péče o vlastní zdraví (*Kinsella*, 2000). S tím souvisí také proměna seniorské populace jako takové – v důsledku pracovních i životních podmínek se může zdravotní, ale také např. sociální či rodinná, situace současných seniorů výrazně lišit od generací jejich předchůdců (*d'Albis – Collard*, 2013). Na druhou stranu, *Eun* (2008) vnímá právě seniorskou populaci jako mimořádně zranitelnou skupinu populace, a to především z ekonomického pohledu. Reálný finanční příjem starších osob může být navíc omezen i v důsledku klesající velikosti pracovní síly stárnoucích populací (*Repkine – Lee*, 2022). Především v případech rychlého nebo intenzivního procesu stárnutí populace se pak nutně musíme zabírat také otázkou připravenosti společnosti na stárnutí populace, tedy schopnosti a kapacity např. důchodových, zdravotních nebo sociálních systémů zvládnout rostoucí nápor daný narůstajícím počtem osob v postproduktivním věku (*Kang et al.*, 2022). Pro evropské státy může v tomto ohledu sehrát podstatnou úlohu možnost využít informace z jiných populací, kde proces stárnutí probíhá rychleji nebo intenzivněji. Z tohoto důvodu se článek věnuje analýze populace Jižní Koreje, která je nejen rychle stárnoucí, ale zároveň se vyznačuje vysokou participací starších osob na trhu práce (*Repkine – Lee*, 2022).

Cílem článku je za využití příkladu rychle stárnoucí populace Jižní Koreje identifikovat možné faktory, které podporují vysokou účast korejských seniorů na pracovním trhu. V rámci aktuálně diskutované problematiky vhodného a udržitelného nastavení důchodových a jiných relevantních systémů v kontextu stárnutí evropské i české populace, může být právě případ Jižní Koreje užitečným srovnáním. Nalezení faktorů moti-

4) Výrazem seniorská populace (senior) pak obvykle myslíme populaci nad určitou věkovou hranici, nejčastěji bývá vymezována věkem 60 nebo 65 a více let (*WHO*, 2020; *Calot – Sardon*, 1999). V souladu s tímto vymezením jsou termíny senior a seniorská populace užívány i v dalším textu, v analytické části práce jsou pak zkoumané věkové skupiny specificky definované vzhledem tématu práce a specifikům zkoumané populace.

vujících k delšímu setrvání na pracovním trhu může být klíčové pro zajištění udržitelnosti důchodového systému mnoha evropských populací, včetně české.

STÁRNUTÍ POPULACE JAKO VÝZVA, PŘÍLEŽITOST I MOŽNÉ RIZIKO

Stárnutí populace lze vnímat jako přímý důsledek demografické revoluce (Pavlik *et al.*, 1986). Právě během tohoto procesu dochází k významnému a trvalému snížení úrovně porodnosti i ke snížení úrovně úmrtnosti, tedy ke stárnutí od základny i od vrcholu věkové pyramidy (Smailes *et al.*, 2014).

Zejména v rozvinutých zemích představuje stárnutí v současné době zásadní výzvu. V zemích OECD jako celku se podíl populace ve věku 65 let a více za poslední desetiletí zdvojnásobil, z méně než 9 % v roce 1960 na 18 % v roce 2021, a do roku 2050 se očekává další nárůst na 27 %. Nejvyšší podíl této věkové skupiny bude dle predikcí nejen v Jižní Koreji nebo Japonsku, ale také v Itálii, Řecku a Portugalsku, kde pravděpodobně přesáhne jednu třetinu populace (OECD, 2023). Nárůst podílu seniorů v populaci na úkor populace v dětském a produktivním věku v příštích desetiletích se v Evropské unii předpokládá i v souvislosti s dokončením přechodu početně silných poválečných generací do seniorského věku (Eurostat, 2020).

Za další obdobně nezanedbatelný důsledek demografické revoluce lze považovat období tzv. demografického okna nebo také příležitost k využití demografické dividendy (UN, 2004; Lee – Mason, 2006). Demografickým oknem můžeme v souladu s UN (2004) vnímat stav, kdy v populaci během demografického vývoje dojde k poklesu podílu dětské složky (obvykle vymezené věkem do 15 let) pod 30 %, ale zároveň složka osob ve věku 65 a více let ještě nepřesáhne hranici cca 15 %. V takovém případě ve společnosti výrazně převažuje složka dospělých osob ve věku ekonomické aktivity. Pokud se podaří nastolit vhodné podmínky (adekvátní vzdělání, dobrý zdravotní stav populace, pracovní příležitosti a vhodné ekonomické podmínky), může využití této příznivé věkové struktury vést ke zrychlenému ekonomickému růstu a hospodářskému rozvoji společnosti (Lee – Mason, 2006; Wang – Mason, 2007).

Právě státy jako Jižní Korea příznivé věkové struktury k růstu ekonomiky výrazně využily, především

v 60.–90. letech 20. století (Bloom – Williamson, 1998). Díky zlepšujícím se úmrtnostním podmínkám v Jižní Koreji od počátku 20. století (za které mohla zejména japonská intervence) a po konci Korejské války, a poklesu úrovně plodnosti od 60. let 20. století (podpořenému vládními programy zaměřenými na plánovaně rodičovství, růstem průměrného věku při sňatku a nárůstem indukované potratovosti) začalo docházet k početnímu růstu korejské populace a k otevření „demografického okna“ (Lee, 1980). Toto období v Jižní Koreji znamenalo přechod od v podstatě rozvojové společnosti k bohatým ekonomikám založeným na rozvoji moderních technologií a inovacích.

Bohl *et al.* (2016) nebo Mason (2007) však upozorňují na omezené trvání tohoto „demografického okna příležitosti“. Logicky totiž nízký podíl dětské složky ve společnosti může setrvat jen při nízké úrovni porodnosti. Tím však nemůže docházet k početnímu nahrazování populačně silných generací v dospělém věku. Zároveň při nízké úrovni úmrtnosti není udržitelný nízký podíl složky seniorské. Obecně tedy po několika desetiletích pro využití demografické dividendy příznivé věkové struktury populace dochází nutně k jejímu stárnutí (Mason, 2007). Dobriansky *et al.* (2007) upozorňují na to, že obvykle v populacích, kde demografická revoluce probíhala později a rychleji, je také proces stárnutí populace obvykle rychlejší a intenzivnější. Navíc ve státech výrazněji využívajících demografickou dividendu je následné stárnutí populace ještě umocněno vlivem nastavených rodinných či vzdělávacích politik podporujících právě co největší využití pracovních sil a produktivitu populace (Kye *et al.*, 2014). Právě státy jako Japonsko nebo Jižní Korea jsou toho dobrým příkladem. V porovnání s nimi evropské populace prošly demografickou revolucí dříve, v delším časovém intervalu a pozvolněji. I možnosti využití demografické dividendy byly v Evropě menší, a tím i proces demografického stárnutí probíhá pomaleji. To dává evropským státům výhodu v možnosti čerpání inspirace v přístupech ke stárnutí populace právě v rychle stárnoucích asijských společnostech.

Zmíněný rozvoj vzdělávacích nebo sociálních politik lze vnímat také jako příležitost pro úspěšnější zvládnutí stárnutí populace, neboť v případě vyššího dosaženého vzdělání je obvykle pozorován lepší zdravotní stav přetrvávající do vyššího (postproduktivního) věku, stejně jako možnost či zájem aktivní participace

na pracovním trhu po delší dobu (Kye et al., 2014). V Jižní Koreji se takový efekt předpokládá především u tzv. generace baby boomers (narození v letech 1955 až 1963), kteří proti předchozím generacím dosáhli vyšší úrovně vzdělání a lze u nich očekávat lepší pracovní pozice a vyšší produktivitu, což by alespoň částečně mohlo snižovat dopady stárnutí populace na ekonomiku Jižní Koreje (Lee, 2023).

Téma stárnutí jihokorejské populace se začalo dostávat do popředí zájmu od konce 80. let 20. století. Ik Ki Kim (1996) předpokládal, že bude jedno z nejrychlejších na světě. Kromě toho upozornil na proměnu struktury jihokorejských rodin (nárůst podílu jednočlenných a dvoučlenných domácností, který se týkal i staršího obyvatelstva) a snižování úrovně finanční i sociální podpory, které se seniorům od jejich příbuzných dostávalo (Kim, 1996). Ve starším období, v souladu s konfuciánskou tradicí, stát do velké míry přenechával finanční náklady a péči o seniory na jejich potomcích, příp. dalších příbuzných. Takový systém však přestával být udržitelný – nižší průměrný příjem seniorů zvyšuje finanční závislost na dětech a může být i motivací k delšímu setrvání na trhu práce (Repkine a Lee, 2022; Kang et al., 2022), snižuje dostupnost zdravotní péče a potenciálně vede k pocitům vyloučení (Choi, 1996; Eun, 2008; Kye et al., 2014). Nejen v Jižní Koreji, ale i v ostatních stárnoucích populacích, se sub-populace seniorů a starších osob, její specifika a potřeby, stává samostatným tématem výzkumu.

SITUACE SENIORŮ V JIŽNÍ KOREJI

Ve 2. polovině 20. století začalo spolu s industrializací a urbanizací docházet k větším změnám v uspořádání rodin. Zejména mladší obyvatelstvo odcházelo do měst (Eun, 2008), takže na venkově rostl podíl seniorského obyvatelstva (Kim, 1996). Větší důraz na nukleární rodinu zanechal velkou část seniorů bez dostatečné finanční a sociální podpory (Eun, 2008).

Situaci staršího obyvatelstva nenapomáhá existence duálního trhu práce v Jižní Koreji. Pracovníci v rámci primárního trhu obvykle mají smlouvy na celý úvazek. Finanční ohodnocení bývá značně vyšší, než jakého se dostává pracovníkům v rámci sekundárního trhu práce. Primární trh většinou nabízí větší stabilitu a jistoty zaměstnání včetně mnohých zaměstnaneckých výhod a legislativní ochrany (Kang et al., 2022).

Zaměstnanecké smlouvy v rámci sekundárního trhu obvykle nezajišťují dlouhodobou práci na plný úvazek. Pracovní podmínky nebývají státem tolik regulovány, jako je tomu u pozic na primárním trhu práce a průměrný příjem pracovníků sekundárního trhu je zhruba poloviční oproti pracovníkům primárního. Sekundární trh však zaměstnává zhruba polovinu ekonomicky aktivního obyvatelstva (Kang et al., 2022).

Rozdíl mezi finančním ohodnocením v rámci jednotlivých trhů je dán i mzdovým systémem fungujícím na primárním pracovním trhu. Zájemem zaměstnavatelů je, aby byli zaměstnanci loajálnější vůči firmě či společnosti, případně aby byli ochotni neustále investovat do svého rozvoje a růstu znalostí v oblasti specifické pro danou firmu. Proto zde funguje systém, který zajišťuje růst mezd spolu s nárůstem počtu let strávených v zaměstnaneckém poměru (Cho – Seo, 2021). Tento systém však přináší problémy zejména starším zaměstnancům. Zaměstnavatelé často nejsou ochotni poskytovat práci zaměstnancům ve vyšším věku, kdy již jejich produktivita neroste, avšak bylo by nutné jim i přesto vyplácet vysoké mzdy (Higo – Klassen, 2017).

Tento přístup vede k tomu, že zaměstnanci jsou nuceni v určitém věku opustit své pracovní pozice. Převážná většina zaměstnanců v rámci primárního trhu má ve svých pracovních smlouvách uvedenou věkovou hranici, po jejímž dosažení dojde k ukončení zaměstnaneckého poměru. Na základě zákona z roku 2013 je možné ve smlouvách nastavit tento věk minimálně na 60 let. Stejný zákon umožnil firmám snižovat zaměstnancům od 55 let mzdy (Higo – Klassen, 2017).

Po ukončení ekonomické aktivity by se v optimálním případě o příjem seniorů měl postarat důchodový systém. V Jižní Koreji existují tři základní druhy penzí. Prvním z nich je penze vyplácená v rámci tzv. národního penzijního systému, který byl vytvořen až v roce 1988 a zahrnuje všechny jihokorejské občany s několika výjimkami (mezi ně patří například vojáci, státní zaměstnanci a soukromí učitelé, kteří jsou součástí speciálního důchodového programu). Druhým typem je tzv. korporátní penze, na kterou přispívá zaměstnavatel. Třetím typem je osobní penze, na kterou si může v průběhu života přispívat každý občan (Jun, 2020; Kang et al., 2022).

Nárok na více druhů penzí mívá obvykle pouze část obyvatel, která v produktivní části svého života

pracovala na primárním trhu práce. Tato skupina má často lepší ekonomické a sociální zabezpečení oproti minulým či současným pracovníkům sekundárního trhu. Právě účastníci sekundárního trhu práce většinou nemívají v důchodovém věku nárok na korporátní ani osobní penzi, protože nedocházelo k přispívání do těchto důchodových pilířů ze strany jejich ani jejich zaměstnavatelů. Mnohdy u této skupiny obyvatel nedochází ani ke splnění všech státem daných kritérií pro příjem národní penze (zejména kvůli nesplnění podmínky přispívat alespoň 10 let do penzijního systému; Kang *et al.*, 2022).

V rámci korejského důchodového systému navíc existuje tzv. základní penze. Nevychází z příspěvků do důchodového systému, jde spíše o druh sociální dávky, který je určen osobám ve věku 65 a více let, jejichž příjem se pohybuje pod státem stanovenou hranicí (Jun, 2020).

Neschopnost vyjít s finančními prostředky poskytovanými státem je mezi jihokorejskými seniory bohužel poměrně častý jev. Finanční obtíže prohlubuje období mezi nuceným odchodem z dlouhodobého zaměstnání (obvykle jsou zaměstnanci nuceni odcházet ze svých pracovních pozic v 60. roce života) a věkem, kdy má osoba nárok na starobní důchod (Higo – Klassen, 2017). Věková hranice pro příjem penze při splnění všech státem daných podmínek představovala 63 let v roce 2023 (od roku 2013 docházelo k jejímu zvyšování z původních 60 let o jeden rok každých pět kalendářních let; Kim, 2023). Měla by se však v budoucím desetiletí dále zvedat až na 65 let v roce 2033 (Higo – Klassen, 2017).

Klesající podpora ze strany rodin, ekonomická nepřipravenost jednotlivců na stáří, specifický pracovní trh, nucený brzký odchod ze zaměstnání a nedostatečně vyvinutý sociální a důchodový systém vede k vysokému podílu seniorů, kteří žijí v chudobě (Kang *et al.*, 2022). Domácnosti seniorů mají mediánový příjem méně než poloviční oproti celkové populaci (Jun, 2020). V nejhorším postavení se nachází Jihokorejci, kteří byli ve školním věku v době japonské okupace (která skončila v roce 1945) a Korejské války (1950–1953). Často se jim nedostalo dostatečného vzdělání, což se odrazilo v horších pracovních pozicích v produktivním věku a horším socioekonomickém postavení, které se negativně projevuje i v seniorském věku (Choi, 2016).

Podíl seniorů žijících v chudobě je v Jižní Koreji nejvyšší ze všech zemí OECD (v roce 2016 dosahoval 43,8 %, průměr OECD přitom byl mnohem nižší – 13,5 %). U většiny zemí OECD navíc nejsou příliš významné rozdíly v riziku chodby v závislosti na věku, ovšem v případě Jižní Koreje dochází k rapidnímu nárůstu riziku chudoby ve vyšších věcích. Úroveň veřejných výdajů na sociální zabezpečení seniorů ale představovala v roce 2019 pouze 2,8 % HDP země, průměr členských zemí OECD přitom dosahoval 7,4 % HDP (podíl seniorské populace v Jižní Koreji byl přitom v řečeném roce vyšší než průměr OECD; Kang *et al.*, 2022). Řešení současné situace staršího obyvatelstva se tedy nejeví jako priorita jihokorejské vlády. V zemi jsou navíc poměrně napjaté vztahy mezi starší a mladší částí populace. Pro mladší část populace jsou již nyní veřejné náklady na seniory příliš vysoké a bylo by lepší investovat tyto finance do jiných oblastí, které by zajistily ekonomický růst země. Nezdá se proto, že by v dohledné době mělo dojít k výraznějšímu zlepšení životních podmínek starších občanů (Cho – Seo, 2021).

DATA A METODY ANALÝZY

Pro nastínění základních trendů demografického stárnutí v Jižní Koreji a jeho specifík bude využito základních demografických ukazatelů (podle např. Pavlík *et al.*, 1986) jako je naděje dožití, úhrnná plodnost, počet živě narozených dětí nebo relativní podíl seniorů v populaci (pracujeme s podílem osob ve věku 60 a více let a 65 a více let). Data pro základní popis stárnutí populace jsou převzata z Korejského statistického úřadu (KOSIS, 2024c; KOSIS, 2024d; KOSIS, 2025) a World Population Prospects 2022 (UN, 2022).

Pro hodnocení participace seniorů na trhu práce bude využit podíl ekonomicky aktivních mezi seniorskou populací. Opět se detailněji zaměříme na rozlišení kategorií 60 a více let (dolní věková hranice povinného odchodu ze zaměstnání, kterou je možné uvést v pracovních smlouvách), 65 a více let (tradiční vymezení seniorského věku) a samostatně 60 až 64 let (tedy věková kategorie, která je z velké části tvořena obyvatelstvem, které bylo nuceno odejít ze svého dlouhodobého zaměstnání, ale nemá ještě nárok na starobní důchod). Data jsou opět převzata z Korejského statistického úřadu (KOSIS, 2024a; KOSIS, 2024b).

Za účelem analýzy faktorů, potenciálně souvisejících s ekonomickou aktivitou seniorů, byla použita binární logistická regrese (viz např. Řeháková, 2000: 477):

$$\text{logit}(Y) = \ln\left(\frac{p_{Y=1}}{1-p_{Y=1}}\right) = \alpha + \beta_1 X_1 + \dots + \beta_k X_k$$

Jedná se o typ zobecněného lineárního modelu sloužícího k odhadu hodnoty dichotomické závislé proměnné. Za tímto účelem je využita logitová funkce, tedy přirozený logaritmus poměru pravděpodobnosti, že nastane zkoumaný jev ($p_{Y=1}$), ku pravděpodobnosti, že daný jev nenastane. V uvedeném modelu je α regresní konstanta, β_1, β_k jsou regresní koeficienty a X_1 a X_k jsou hodnoty nezávislých proměnných. Pro interpretaci výsledků se obvykle využívají tzv. poměry šancí (neboli $\text{Exp}(\beta_k)$). Jedná se o „násobek, o který se změní šance, jestliže hodnota nezávislé proměnné X_k se změní o jednotku a hodnoty ostatních nezávislých proměnných se nezmění“ (Řeháková, 2000: 479).

Pro analýzu byl využit program SPSS a data z osmé vlny (data za rok 2020) longitudinálního výběrového šetření KLoSA (Korean Longitudinal Study of Ageing; KEIS, 2023). Otázky v rámci šetření se zaměřují na demografické, rodinné, zdravotní a finanční charakteristiky respondentů včetně informací o zaměstnání. Šetření bylo poprvé provedeno v roce 2006, kdy se jej účastnilo 10 254 respondentů, a dále bylo opakováno ve dvouletých intervalech. Za cílovou skupinu bylo zvoleno obyvatelstvo ve věku 45 a více let, které žilo v domácnostech v Jižní Koreji mimo ostrov Jeju. V páté vlně došlo k přidání 920 respondentů narozených v letech 1962 a 1963 (KEIS, 2024). Data z deváté vlny (tedy z roku 2022) nebyla v době přípravy tohoto článku ještě publikována.

Datový soubor osmé vlny (data za rok 2020) šetření KLoSA obsahoval odpovědi 6 488 respondentů. Pro účely analýzy byly využity pouze odpovědi respondentů ve věku 60 a více let (5 628 respondentů, z nich sedm neodpovědělo na všechny potřebné otázky, proto nebyly jejich odpovědi do modelu zahrnuty). Aby vzorek vhodně reprezentoval seniorskou populaci Jižní Koreje, byly využity váhy sestavené organizátorem výběrového šetření (KEIS, 2024). Aby počty statistických jednotek po využití vah odpovídaly původnímu po-

čtu respondentů, tedy aby nedošlo k systematickému vychýlení výsledků, byly váhy transformovány (každá jednotlivá váha byla vydělena celkovým součtem vah a vynásobena počtem respondentů).

Dichotomická závislá proměnná v modelu má kategorie „ekonomicky aktivní“ a „ekonomicky neaktivní“. Kategorie ekonomicky aktivní zahrnuje osoby zaměstnané a nezaměstnané. Mezi zaměstnané patří osoby, které aktuálně pracují (zaměstnanci, osoby samostatně výdělečně činné a rodinní pracovníci, pokud pracují alespoň 18 hodin týdně). Mezi nezaměstnané patří ti, kteří momentálně nejsou zaměstnáni, ale v posledních čtyřech týdnech aktivně hledali práci a byli schopni nastoupit, pokud by vhodná nabídka existovala. Do této skupiny spadají také rodinní pracovníci, kteří pracují méně než 18 hodin týdně. Kategorie ekonomicky neaktivní zahrnuje osoby, které nejsou zaměstnány ani aktivně nehledají práci, například důchodce nebo osoby v domácnosti. Kategorie „ekonomicky neaktivní“ je v modelu uvažována jako referenční, modelován je tedy poměr šancí být ekonomicky aktivní vs. nebyť ekonomicky aktivní.

Výběr vysvětlujících proměnných v modelu byl založen na předchozích studiích (viz citovaná literatura v předchozích částech). Mezi demografické charakteristiky je zařazen věk (věkové kategorie 60 až 64 let, 65 až 69 let, 70 až 79 let a 80 a více let), pohlaví, počet dětí (resp. počet živých potomků – na základě teoretických předpokladů mohou mít senioři s více dětmi větší ekonomickou podporu, ale také naopak větší potřebu finančně podpořit rodinu) a kategorie nejvyššího dosaženého vzdělání. Nejvyšší dosažené vzdělání je kódováno do čtyř kategorií – první odpovídá šesti letům vzdělávání v rámci tzv. primárního stupně (v modelu označeno jako 1. stupeň), druhá dalším třem letům vzdělávání v rámci sekundárního stupně (v modelu označeno jako 2. stupeň)⁵⁾, třetí pak absolvování (tříleté) střední školy a čtvrtá kategorie zahrnuje vysokoškolské vzdělání.

Dalšími využitými proměnnými jsou charakteristiky bydlení, konkrétně typ domácnosti (resp. zda respondent žije v jednogenečním nebo vícogenečním bydlení), bydlení s partnerem (resp. zda respondent žije či nežije s partnerem) a region

5) Tyto dvě kategorie odpovídají v Jižní Koreji v současnosti povinným 9 letům vzdělávání

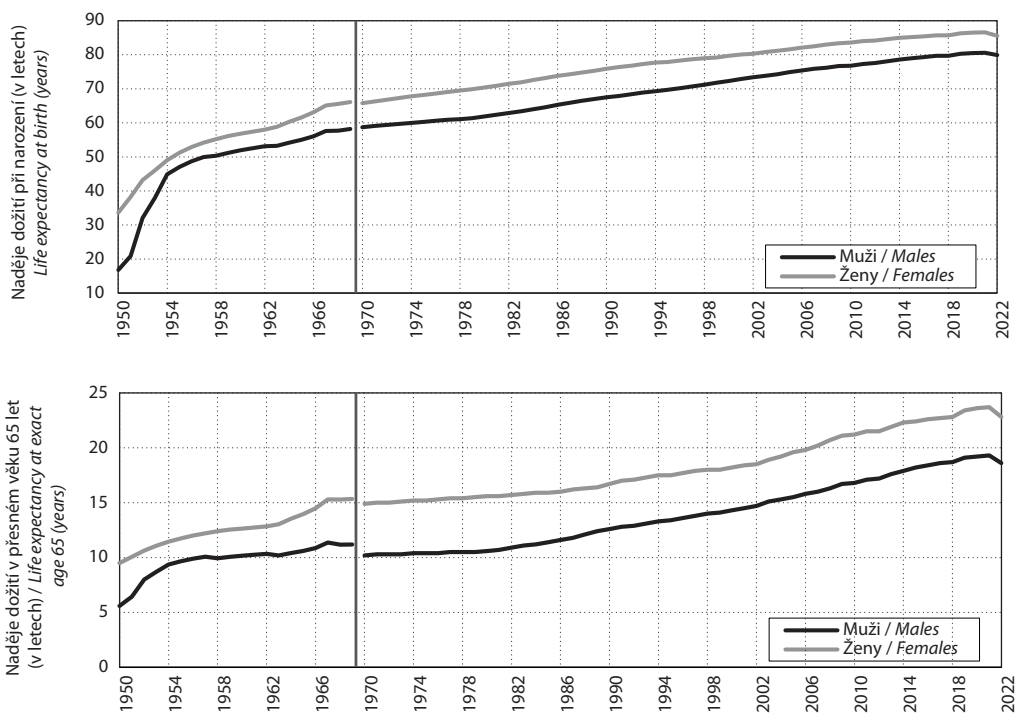
(resp. zda respondent žije ve městě či na venkově). Respondenti žijící ve vícegeneračním bydlení nebo žijící s partnerem potenciálně mohou sdílet své výdaje s dalšími osobami či být výrazněji ekonomicky podporováni, což by mohlo snižovat potřebu ekonomické aktivity. Proměnná region (resp. zda respondent žije ve městě či na venkově) může naznačit, zda existují rozdíly mezi různými geografickými oblastmi, které by mohly být způsobeny např. rozdílnou dostupností zaměstnání.

Významnou složkou modelu jsou z hlediska definovaného cíle analýzy a specifík seniorské populace i trhu práce v Jižní Koreji proměnné, které přinášejí informace o příjmu jednotlivých druhů penzí – příjem národní penze, příjem korporátní penze, příjem

osobní penze, příjem základní penze (příjmy jednotlivých typů penzí jsou vyjádřeny ve formě dichotomické proměnné odpovědí ano-ne).

Pro možnost zhodnocení zdravotního stavu a životního stylu respondentů jsou zahrnuty faktory subjektivního hodnocení zdraví, kouření (resp. zda respondent v současnosti kouří) a pravidelné pití alkoholu. Kouření a pití alkoholu lze na jednu stranu vnímat jako rizikové faktory potenciálně související se horším zdravotním stavem, a tedy i sníženou možností participace na trhu práce, *Repkine a Lee (2022)* však vnímají kouření a požívání alkoholu jako prostředek ke snížení stresu. Upozorňují tedy na možnost častějšího výskytu těchto jevů životního stylu v případě ekonomicky aktivních osob.

Obr. 1: Naděje dožití při narození (vlevo) a ve věku 65 let (vpravo), muži, ženy, Korea, 1950–2022
 Life expectancy at birth (left) and at age 65 (right), males, females, South Korea, 1950–2022

Pozn.: Data do roku 1969 jsou převzata z World Population Prospects 2022 (UN, 2022). Data od roku 1970, která jsou od předchozích oddělena svislou čarou, jsou převzata z databáze KOSIS.

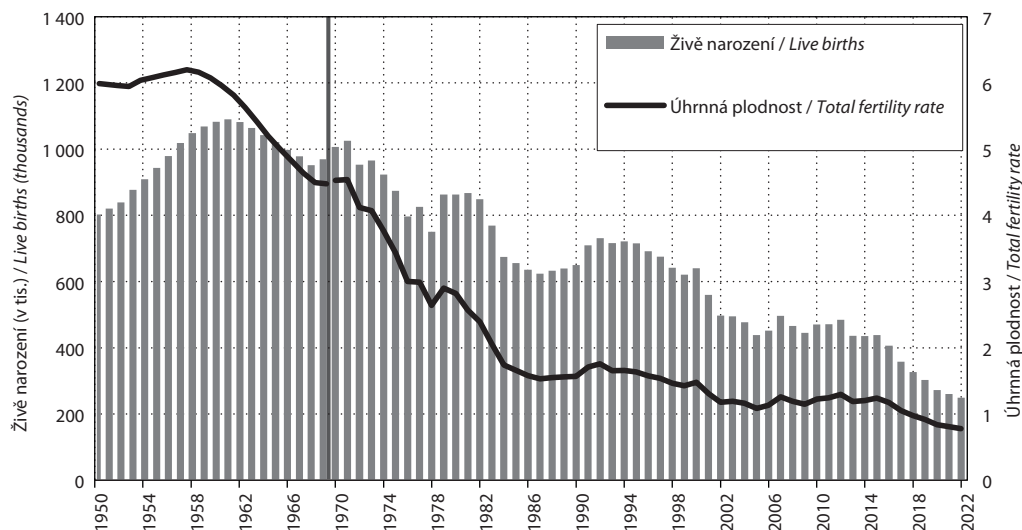
Note: Data up to 1969 are sourced from World Population Prospects 2022 (UN, 2022). Data from 1970 onward, separated from the previous by a vertical line, are sourced from the KOSIS database.

Zdroj dat: UN, 2022; KOSIS, 2024d; KOSIS, 2025.

Sources: UN, 2022; KOSIS, 2024d, KOSIS, 2025.

Obr. 2: Počet živě narozených dětí a úhrnná plodnost, Korea, 1950–2022

Number of live births, total fertility rate, South Korea, 1950–2022

Pozn.: Data do roku 1969 jsou převzata z World Population Prospects 2022 (UN, 2022). Data do roku 1970, která jsou od předchozích oddělena vlnou čarou, jsou převzata z databáze KOSIS.

Note: Data up to 1969 are sourced from World Population Prospects 2022 (UN, 2022). Data from 1970 onward, separated from the previous by a vertical line, are sourced from the KOSIS database.

Zdroj dat: UN, 2022; KOSIS, 2024d.

Sources: UN, 2022; KOSIS, 2024d.

Příloha 1 zobrazuje četnosti zastoupení jednotlivých kategorií vybraných proměnných ve zkoumaném souboru respondentů. Nejnížší je zastoupení jedinců v subjektivně velmi dobrém zdravotním stavu, což je ovšem vzhledem k zaměření výzkumu na osoby ve vyšším věku očekávatelné.

VÝSLEDKY ANALÝZY

Stárnutí populace a ekonomická aktivita seniorů v Jižní Koreji

Ve 2. polovině 20. století došlo k intenzivnímu početnímu růstu jihokorejské populace. Země měla v roce 1950 přes 20 milionů obyvatel (UN, 2022). Počet obyvatel rychle stoupal po konci Korejské války (1953). Tempo růstu se začalo snižovat až od 60. let 20. století. Početní velikost dosáhla vrcholu v roce 2020, kdy země měla 51,8 milionu obyvatel (KOSIS, 2024c).

Za početním růstem populace a proměnou věkové struktury stála zejména úroveň úmrtnosti a plodnosti. Úmrtnostní poměry se výrazně zlepšily po skončení Korejské války. Ekonomický a technologický pokrok

spolu s rostoucí úrovní vzdělání a rozvojem zdravotnictví přispěly ke zlepšování životních podmínek a výraznému nárůstu naděje dožití jak při narození, tak v seniorském věku (Obr. 1).

Intenzita plodnosti v době Korejské války a po jejím skončení byla velmi vysoká – úhrnná plodnost se po většinu 50. let 20. století pohybovala okolo 6 dětí na jednu ženu v reprodukčním věku. Na přelomu 50. a 60. let začalo docházet k jejímu poklesu, který různým tempem trvá prakticky až do současnosti, kdy jsou již dosahovány hodnoty výrazně nižší než jedno dítě na ženu v reprodukčním věku. Tomu odpovídá i značný a rychlý pokles počtu živě narozených dětí, a to až na pouhou pětinu počtu z konce 50. let 20. století (Obr. 2).

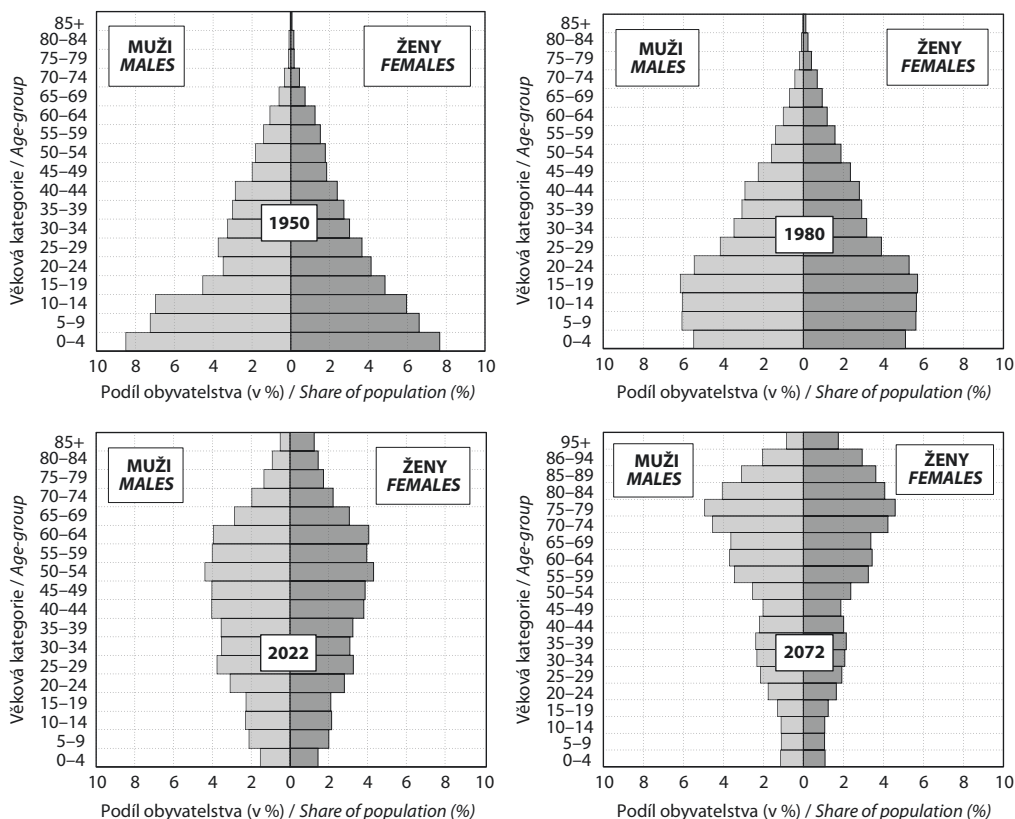
Výsledkem zlepšujících se úmrtnostních poměrů a zároveň rychle až na extrémní hodnoty klesající intenzity plodnosti je mimořádné tempo stárnutí jihokorejské populace (Obr. 3). Během 2. poloviny 20. století se z progresivní věkové pyramidy stala silně regresivní. Věková struktura roku 1950 je

poznámenána dopadem válečných ztrát – zejména v případě mužů ve věku 15–24 let. Na začátku 80. let 20. století již byl patrný nástup rychlého stárnutí populace. Současná věková struktura (k roku 2022) je již jednoznačně regresivního typu, nejstarší ročníky tvoří stále větší část populace. Do důchodového věku se začínají dostávat početné generace narozené po Korejské válce. Nejmladší ročníky jsou však oproti nim méně než poloviční, proto je do budoucna možné očekávat další rapidní stárnutí populace. Pro-

gnóza Korejského statistického úřadu z roku 2022 (KOSIS, 2024c) je v tomto ohledu dokonce ještě pesimističtější než např. Organizace spojených národů (UN, 2022). Možné dopady současných demografických trendů zobrazuje předpokládaná struktura populace pro horizont prognózy Korejského statistického úřadu, tedy v roce 2072 (Obr. 3). Rychle narůstající podíl osob ve vyšším věku dokládá Obrázek 4. Zaměřuje se na věkové skupiny 60 a více let a 65 a více let, kterým se věnuje i provedená analýza.

Obr. 3: Pohlavně-věková struktura k 1. 7. 1950, 1. 7. 1980, 1. 7. 2022 a prognóza pohlavně-věkové struktury k 1. 7. 2072, pětileté věkové skupiny, Korea

Sex-age population structure as of 1. 7. 1950, 1. 7. 1980, 1. 7. 2022, and forecast of the sex-age population structure as of 1. 7. 2072, five-year age groups, South Korea

Pozn.: 1) Data k roku 1950 jsou převzata z UN (2022), zbylé roky z databáze KOSIS. /

2) Věková pyramida k roku 2072 pro lepší vyobrazení struktury zobrazuje i věkové skupiny 85–89, 90–94 a 95 a více let.

Notes: 1) Data for the year 1950 are sourced from the UN (2022), while the remaining years are from the KOSIS database.

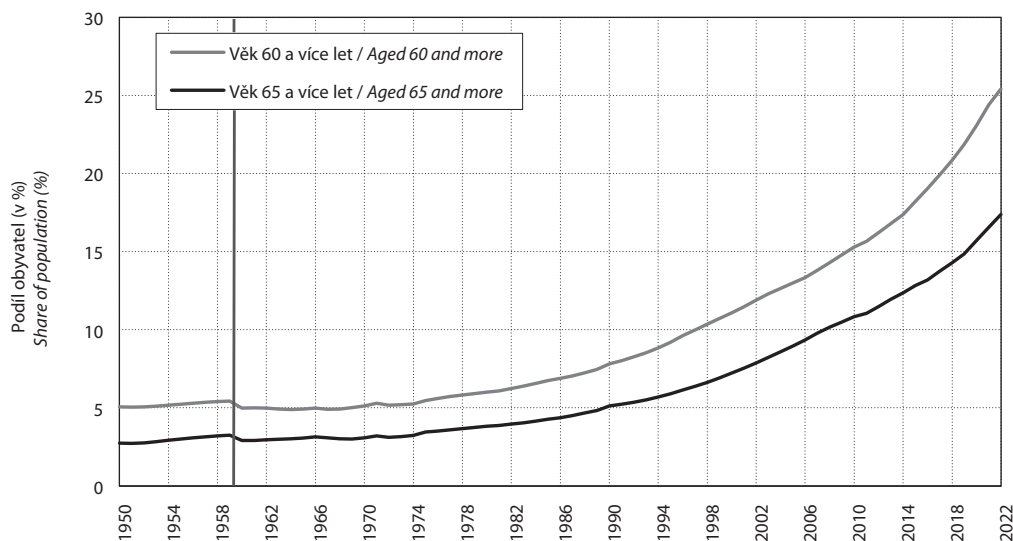
2) The age pyramid for the year 2072 includes age groups 85–89, 90–94, and 95+ years for a more detailed representation of the population structure.

Zdroj dat: UN, 2022; KOSIS, 2024c.

Sources: UN, 2022; KOSIS, 2024c.

Obr. 4: Podíl seniorů ve věku 60 a více let a 65 a více let v populaci (%), Korea, 1950–2022

Relative share of seniors aged 60 and over or 65 and over in the population (%), South Korea, 1950–2022

Pozn.: Data do roku 1959 jsou převzata z World Population Prospects 2022 (UN, 2022). Data do roku 1960, která jsou od předchozích oddělena svislou čarou, jsou převzata z databáze KOSIS.

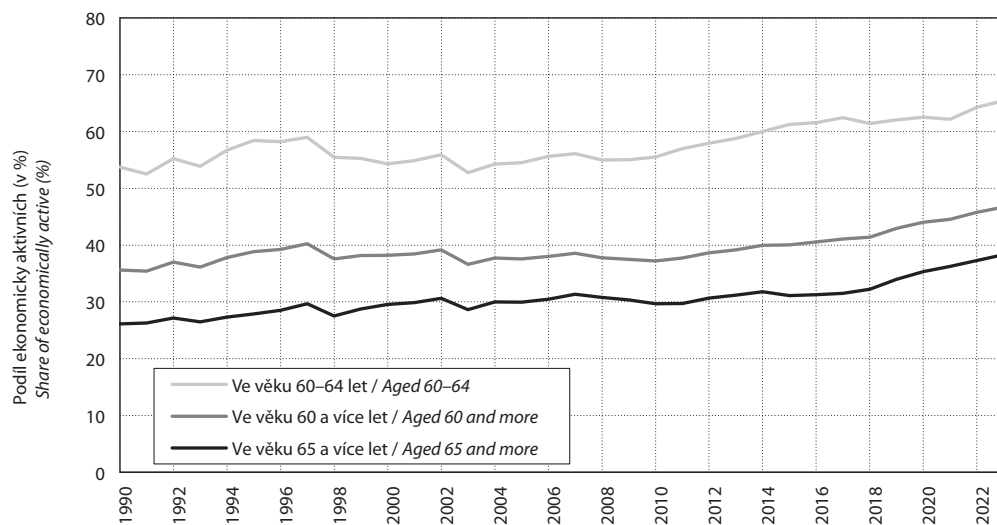
Note: Data up to 1959 are sourced from World Population Prospects 2022 (UN, 2022). Data from 1960 onward, separated from the previous by a vertical line, are sourced from the KOSIS database.

Zdroj dat: UN, 2022; KOSIS, 2024c.

Sources: UN, 2022; KOSIS, 2024c.

Obr. 5: Podíl ekonomicky aktivních mezi seniorskou populací (%), obě pohlaví celkem, Korea, 1990–2023

Relative share of economically active among the senior population (%), both sexes combined, South Korea, 1990–2023

Zdroj dat: KOSIS, 2024a; KOSIS, 2024b.

Sources: KOSIS, 2024a; KOSIS, 2024b.

Tab. 1: Souvislost nezávislých proměnných a ekonomické aktivity seniorů (výstup binární logistické regrese), Korea, 2020 / Association between the independent variables and the economic activity of seniors (Binary logistic regression output), South Korea, 2020

Nezávislá proměnná / Independent variable	Kategorie nezávislé proměnné / Category of independent variable	Poměr šancí / Odds ratio	β	Sig. (p-value)
Věk (ref. kat.: 60 až 64 let) Age (ref. cat.: 60–64 years)	65 až 69 let / 65–69 years	,514	-,665	<,001
	70 až 79 let / 70–79 years	,253	-1,373	<,001
	80 a více let / 80 years and over	,087	-2,442	<,001
Pohlaví (ref. kat.: Muž) / Sex (ref. cat.: Male)	Žena / Female	,333	-1,101	<,001
Počet dětí (ref. kat.: 3 a více) Number of children (ref. cat.: 3 or more)	2	,937	-,065	,480
	1	1,001	,001	,996
	Žádné / None	0,551	-,596	,012
Nejvyšší vzdělání (ref. kat.: Dokončený 1. stupeň nebo nedokončený 1. stupeň) Highest education (Completed or incomplete elementary school)	2. stupeň / Middle school	,963	-,038	,751
	Střední / High school	,974	-,026	,808
	Vysokoškolské / University/College	,731	-,314	,029
Typ domácnosti (ref. kat.: Jednogeneační) Household type (ref. cat.: Single-generation)	Vícegenerační / Multigeneration	,935	-,068	,428
Bydlení s partnerem (ref. kat.: Ne) Living with partner (ref. cat.: No)	Ano / Yes	,901	-,104	,325
Region (ref. kat.: Venkovský) Region (ref. cat.: Rural)	Městský / Urban	2,033	,709	<,001
Příjemce národní penze (ref. kat.: Ne) Recipient of national pension (ref. cat.: No)	Ano / Yes	1,213	,193	,029
Příjemce korporátní penze (ref. kat.: Ne) Recipient of corporate pension (ref. cat.: No)	Ano / Yes	,194	-1,639	<,001
Příjemce osobní penze (ref. kat.: Ne) Recipient of private pension (ref. cat.: No)	Ano / Yes	,590	-,528	,071
Příjemce základní penze (ref. kat.: Ne) Recipient of basic pension (ref. cat.: No)	Ano / Yes	,749	-,289	,005
Subjektivní zdraví (ref. kat.: Velmi špatné) Subjective health (ref. cat.: Very Bad)	Špatné / Bad	5,029	1,615	<,001
	Přiměřené / Fair	10,505	2,352	<,001
	Dobré / Good	12,345	2,513	<,001
	Velmi dobré / Very Good	10,597	2,361	<,001
Kouření (ref. kat.: Ne) / Smoking (ref. cat.: No)	Ano / Yes	1,364	,310	,021
Pravidelné pití alkoholu (ref. kat.: Ne) Regular alcohol consumption (ref. cat.: No)	Ano / Yes	1,250	,224	,010

Pozn.: Popis proměnných je součástí textu v části Data a metody analýzy. Četnost zastoupení jednotlivých kategorií je uvedena v příloze článku.

Note: The description of variables is part of the text in the Data a metody analýzy [Data and methods of analysis] section. The frequency distribution of individual categories is provided in the article's appendix.

Zdroj dat: KEIS, 2023; zpracováno v SPSS.

Sources: KEIS, 2023; processed in SPSS.

Na konci 90. let 20. století překročil 10% hranici podíl osob ve věku 60 a více let, 15% hranici tato věková skupina překonala v roce 2010, o pouhých 8 let později hranici 20% a za další čtyři roky již tvoří čtvrtinu jihokorejské populace. V případě osob 65letých a starších lze pozorovat podobné tempo, jen s logickým zpožděním několika let (Obr. 4).

Obrázek 5 dokládá vysoký a dále narůstající podíl ekonomicky aktivních mezi seniory. Viditelný je pokles v období po Asijské finanční krizi (1997) i po finanční krizi v roce 2008. Podíl ekonomicky aktivních mezi obyvatelstvem ve věku 65 a více let v Jižní Koreji v roce 2023 představoval přibližně 39,6%. V rámci seniorské populace je pak patrná největší participace na trhu práce u osob ve věku 60–64 let, kde je aktuálně na úrovni okolo 65,5% (Obr. 5). Podíl ekonomicky aktivních je výrazně vyšší u mužů než u žen ve všech zkoumaných věkových kategoriích (rozdíly se pohybují okolo 20 procentních bodů; viz Příloha 2–4).

Faktory související s ekonomickou aktivitou seniorů

Souvislost mezi vybranými faktory a ekonomickou aktivitou seniorů je zkoumána za použití binární logistické regrese (Tab. 1). Prvním nepřekvapivým faktorem, který souvisí s participací seniorů na trhu práce, je věk. Šance být ekonomicky aktivní klesá s věkem. Za touto skutečností může stát jak neochota zaměstnávat starší pracovníky, tak i s věkem se zhoršující fyzický stav seniorů a také nárok na starobní důchod.

Statisticky významné rozdíly v ekonomické aktivitě jsou i mezi muži a ženami. Ženy mají přibližně třetinovou šanci být ekonomicky aktivní. Z hlediska počtu žijících potomků, je nejnižší šance zapojení na trhu práce v případě bezdětných osob – zhruba poloviční oproti osobám se třemi a více dětmi. Tyto výsledky mohou odrážet specifčnost skupiny bezdětných. V době, kdy současní seniři vstupovali do svého reprodukčního období, byla sňatečnost velmi vysoká a bezdětnost nebyla běžná. V tomto případě se tedy může projevit efekt selekce části obyvatel, která byla mentálně, fyzicky či jinak znevýhodněna. Pro potvrzení tohoto předpokladu by však byla nutná detailní analýza zaměřená specificky na toto téma. Osoby s jedním a více dětmi se pak vzájemně z hlediska participace na trhu práce významně neodlišují.

V zaměstnání častěji setrvávají méně vzdělaní oproti osobám s vysokoškolským vzděláním. To může nasvědčovat horší finanční situaci méně vzdělaných osob, která je tak významným impulzem pro ekonomickou aktivitu seniorů.

V modelu se nepotvrdila statistická významnost faktorů typ domácnosti a bydlení s partnerem. Co se ukázalo být významnější, to je prostředí, ve kterém seniři žijí – v případě života ve městě mají více než dvakrát větší šanci (2,033) participovat na trhu práce v porovnání s jejich vrstevníky ve venkovských oblastech. Důvodů pro tento jev může být více – od větších pracovních příležitostí i vyšší finanční náročnosti života ve městě, až po jiné možnosti příjmové a zajištění obživy na venkově (vč. vlastního pěstování potravin a chovu zvířat).

Zajímavý může být výsledek z hlediska jednotlivých typů pobíraných penzí. U osob pobírajících národní penzi se potvrzuje asi 1,2krát větší šance setrvání na pracovním trhu. Selektivnější jsou však kategorie pobírání korporátní a osobní penze, na které má nárok menší skupina osob, obvykle během života lépe zajištěných, zapojených na primárním pracovním trhu. Tomu odpovídá u těchto osob patrná nižší šance zapojení na trhu práce (0,194 v případě osob pobírajících korporátní penzi a 0,590 u pobírajících osobní penzi). V případě základní penze, která představuje v podstatě sociální dávku, neboť je určena osobám s nejnižšími příjmy, by se dal očekávat spíše zvýšený zájem o zachování ekonomické aktivity. Tento předpoklad se však nepotvrdil, neboť osoby pobírající základní penzi mají o zhruba čtvrtinu (0,749) menší šanci setrvání na pracovním trhu než osoby bez základní penze.

Největší rozdíly v šancích setrvat na trhu práce lze pozorovat z hlediska zdravotního stavu respondentů. Pokud senior hodnotí své zdraví jako velmi dobré, dobré nebo alespoň přiměřené, je jeho šance participovat na trhu práce 10,5–12,3krát větší v porovnání s osobami, které své zdraví vnímají jako velmi špatné. V porovnání s touto nejhorší kategorií subjektivně hodnoceného zdraví je i v případě špatného zdraví šance setrvat na trhu práce 5krát (5,029) větší.

Překvapivý se může zdát efekt kouření a pravidelného požívání alkoholu – oba tyto faktory zvyšují šance zůstat ekonomicky aktivním v seniorském věku – v případě kouření je šance 1,364krát větší a v případě pití alkoholu 1,250krát větší.

DISKUSE VÝSLEDKŮ

Populace Jižní Koreje stárne nebývale rychlým tempem. Pravděpodobně již v letošním nebo příštím roce osoby ve věku 65 a více let překročí hranici 20 % populace (Kim *et al.*, 2021) a dle definice WHO se tak Jižní Korea zařadí mezi tzv. „superstaré populace“ (OECD – WHO, 2020). Díky rychle se snižující úrovni plodnosti a s ní spojenému poklesu počtu živě narozených stárne jihokorejská populace intenzivně „ze spodu“ věkové pyramidy. K rapidnímu stárnutí ale dochází i „ze shora“ rychlým přibýváním počtu i podílu seniorů.

Pokles plodnosti a porodnosti byl již od 60. let 20. století podpořen zavedením protipopulačních opatření (Yun *et al.*, 2022), ale také zvyšujícím se průměrným věkem při prvním sňatku a nárůstem úrovně umělé potratovosti (Lee, 1980). Po stagnaci úrovně plodnosti na přelomu 60. a 70. let 20. století byla zavedena další protipopulační opatření, která byla opět následovaná strmým poklesem intenzity plodnosti. V 1. polovině 90. let byl zmírněn tlak na plánované rodičovství a zrušena možnost dostávat antikoncepci zdarma (Yun *et al.*, 2022). Protipopulační opatření byla však ukončena až k roku 1994, kdy se plodnost již přes desetiletí pohybovala pod hranicí prosté reprodukce. Nízká plodnost a její důsledky se ani pak nedostaly do centra zájmu jihokorejské vlády a k zavedení propopulačních opatření tak došlo až v polovině nultých let 21. století. Nadále vysoké socioekonomické náklady na děti a špatná dostupnost bydlení pro mladé jsou považovány za klíčové faktory nadále se snižující úrovně plodnosti (Yun *et al.*, 2022).

V jihokorejské populaci neroste pouze podíl seniorů, ale i jejich počet (KOSIS, 2024c). Stát značné části z nich nedokáže zajistit důstojné živobytí, proto je velká část staršího obyvatelstva nucena nadále pracovat. Pracovní pozice seniorů jsou často nestabilní a špatně placené, pracovní podmínky jsou mnohdy nevyhovující, avšak finanční tíseň a problémy se získáním lepšího zaměstnání nutí seniory na těchto pozicích setrvávat (Higo – Klassen, 2017). Obecně je patný nárůstající podíl ekonomicky aktivních mezi seniory. Po roce 2010 se do věkové kategorie 60 až 64 let postupně začaly dostávat ročníky narozené během Korejské války a po jejím konci. Této části obyvatelstva se často dostalo lepšího vzdělání než předchozím generacím, jejich socioekonomické postavení bylo mnohdy vyšší

než u staršího obyvatelstva. Tyto skutečnosti a někdy i odlišné hodnoty mohou vést k delšímu setrvávání na trhu práce (Lee, 2023).

Zatímco v Jižní Koreji dosahuje podíl ekonomicky aktivních mezi obyvatelstvem ve věku 65 a více let téměř dvě pětiny (39,6 % v roce 2023), tedy hodnoty mnohem vyšší než v jiných státech OECD, z dalších států OECD překračuje 20% participaci seniorů na trhu práce jen populace v Japonsku (25,9 %), na Islandu (22,8 %) a v Chile (21,4 %), ve většině evropských států je tento podíl na úrovni 5 až 10 % (ILO, 2025). Tato mimořádná charakteristika Jižní Koreje pak logicky motivuje k výzkumu faktorů, které by mohly i v jiných stárnoucích státech podpořit participaci seniorů na trhu práce.

Kromě očekávatelného efektu věku pro setrvání na trhu práce se potvrdila nižší šance ekonomické aktivity v případě žen. To potvrzuje základní jihokorejské statistiky upozorňující na výraznou převahu mužů-seniorů na trhu práce (KOSIS, 2024a; KOSIS, 2024b). Může to být odrazem tradičního rozdělení rolí mezi muži a ženami, ale i nabídky pracovních příležitostí. Ho (2021) upozorňuje, že i během produktivní části života měly ženy často nižší příjmy a horší pracovní pozice než muži. To spolu s nižším zapojením na trhu práce může stát za výrazně vyšším rizikem chudoby žen v seniorském věku oproti mužům (Ho, 2021).

Negativní vztah mezi vzděláním a participací seniorů, potvrzený výše uvedenou analýzou, zjistili i Repkine a Lee (2022). Ačkoliv mívají vysokoškoláci často lepší zdravotní stav a větší možnosti uplatnění, bývají také na stáří lépe zajištěni. Během produktivní části života měli často vyšší příjmy a s tím spojené odvody do penzijního systému, které jim umožnily se na stáří lépe připravit. Tím by nižší šance být ekonomicky aktivní v případě osob s vyšší úrovní vzdělání neodrážela ani tak jejich možnosti, jako spíše jejich nižší zájem či dokonce nutnost setrvat na trhu práce. Lee (2023) však očekává, že až větší část starší populace bude tvořena obyvatelstvem, které se narodilo po Korejské válce a které má v průměru vyšší úroveň vzdělání a mnohdy i jiné hodnoty než předchozí generace, bude i více vysokoškoláků setrvávat na pracovním trhu.

Dle Kima (1996) se seniorům, kteří žijí se svým potomstvem, dostává větší ekonomické i sociální podpory, proto by nemuseli být tak často nuceni okolnostmi

zůstávat ekonomicky aktivní, jako senioři žijící sami. Také Kang *et al.* (2022) předpokládají, že senioři žijící sami (bez rodiny i bez partnera) jsou více vystaveni riziku chudoby. Z obyvatel ve věku 65 a více let, kteří bydlí sami, žije přes 70 % pod hranicí chudoby (Kang *et al.*, 2022). V představené analýze se však nepotvrdila statistická významnost faktorů typ domácnosti a bydlení s partnerem pro šanci setrvání na trhu práce. Ukazuje se, že jiné faktory jsou pro participaci zkoumaného souboru osob důležitější.

Jedním z takových faktorů se ukazuje být život ve městě nebo na venkově. Městské obyvatelstvo má oproti venkovskému vyšší šanci participovat na trhu práce i v seniorském věku. Jak bylo zmíněno, důvodů může být více. Kromě odlišných příležitostí i potřeb Gao *et al.* (2022) zmiňují i možné rozdíly ve zdravotním stavu seniorů v důsledku horší dostupnosti zdravotních služeb na venkově (Gao *et al.*, 2022).

Zajímavostí je zjištění, že senioři, kteří jsou příjemci národní penze, jsou častěji ekonomicky aktivní oproti těm, kteří tento příjem nemají. Toto zjištění nekoreponduje se závěry výzkumu, který prováděli Repkine a Lee (2022). Jejich výsledky naznačovaly, že mezi příjmem národní penze a participací na trhu práce je spíše negativní asociace. Lišili se však jak z hlediska užitých dat, tak způsobu analýzy. Efekt pobírání národní penze tedy nemusí být jednotný a univerzální pro celou populaci a může se také vyvíjet v čase. Obecně pobírání pouze národní penze málokdy dokáže pokrýt finanční potřeby seniorů (Eun, 2008). Více vypovídající o finančním zajištění a tím i potřebě setrvat na trhu práce proto mohou být spíše další dva typy penzí – korporátní a osobní. Část obyvatelstva, která na ně má nárok, je méně početná než všichni příjemci národní penze. Obyvatelstvo, které na ně dosáhne, většinou během produktivní části svého života mělo lepší zaměstnání, mzdy a jiné výhody, které mnohdy vedly k lepšímu socioekonomickému zabezpečení na stáří (Cho *et al.*, 2016).

Provedená analýza dokládá nižší ekonomickou aktivitu osob pobírajících osobní a korporátní penzi, což je v souladu s výzkumy, které provedli Ki-Soo Eun (2008) i Repkine a Lee (2022). Na základě svých zjištění konstatují, že senioři v Jižní Koreji pracují zejména kvůli hrozbě chudoby a nedostatečnému finančnímu zabezpečení. Vzhledem k nepříznivým podmínkám v zaměstnání v seniorském věku, ti senioři, kteří okol-

nostmi nejsou nuceni pracovat, na trhu práce spíše nesetrvávají (Repkine – Lee, 2022).

Příjemci základní penze, tedy dávky vyplácené osobám s nejnižšími příjmy, mají dle výsledků nižší šanci být ekonomicky aktivní. Avšak Lee (2022) nenašel přímý důkaz, že by příjem základní penze významně souvisel s participací seniorů na trhu práce. Skupina příjemců se řadí k nejhudším obyvatelům Jižní Koreje, což může být spojeno s různými zdravotními a socioekonomickými důvody, proč více neparticipuje na pracovním trhu.

Představená analýza doložila zásadní vliv zdravotního stavu pro setrvání na trhu práce. Horší subjektivní vnímání zdravotního stavu snižuje šanci být ekonomicky aktivní. Tento závěr zřejmě není příliš překvapivý. Zajímavý ale může být v kombinaci s faktory kouření a požívání alkoholu, tedy s faktory odrážejícími spíše horší životní styl. Potvrdilo se, že přítomnost těchto faktorů je častější u seniorů ekonomicky aktivních. Dong Wook Lee *et al.* (2007) však potvrzují, že alkohol je běžnou součástí pracovních večerů či večírků a je spojován s budováním a utužováním vztahů v kolektivech. Zároveň jsou pro seniory alkohol a cigarety prostředkem snížení stresu, jak podotýkají Repkine a Lee (2022). Dá se tedy předpokládat, že stres a zátěž pramenící z ekonomické aktivity ve vyšším věku motivuje seniory, kteří nejsou nuceni pracovat, nezůstávat na trhu práce. I v tomto případě lze však předpokládat, že situace by se mohla brzy proměnit, až největší část seniorské populace bude tvořena poválečnými generacemi, u nichž je oproti předchozím generacím pozorovatelný jak posun ve vzdělanosti, tak v individuálních hodnotách a životním stylu (Lee, 2023).

ZÁVĚR

Populace Jižní Koreje patří mezi nejrychleji stárnoucí populace světa. Během druhé poloviny 20. století se v Koreji podařilo využít demografické dividendy, která se otevřela jako důsledek rychlého průběhu demografické revoluce. V té době se Jižní Korea zařadila mezi hospodářsky i technologicky nejvyspělejší státy světa.

Ačkoliv obecně stárnutí populace můžeme vnímat jako veskrze pozitivní trend odrážející lepšíci se životní či pracovní podmínky, možnosti lékařství apod., v případě Jižní Koreje tento proces přešel do úrovně téměř extrémní. Významně k tomu přispívá

dlouhodobě rekordně nízká úroveň plodnosti. Komplikaci pro stárnoucí populaci pak představuje mj. nedostatečná připravenost sociálních a penzijních systémů. Pro finanční zabezpečení populace opouštějící trh práce je klíčové nastavení pravidel nároku na vyplácení starobní penze. Především se jedná o časovou nutnost opustit pracovní trh okolo 60 let věku, zatímco věk nároku na starobní penzi je aktuálně v 63 letech s plánovaným posunem do věku 65 let. Právě ve věkové skupině 60–64 let je míra účasti na pracovním trhu téměř 2/3 (bez rozlišení pohlaví). I ve věku 65 a více let zůstává míra ekonomické aktivity v korejské populaci relativně vysoká – v posledních letech narůstá a blíží se 40 %.

Záměrem článku bylo otestovat vztah mezi pravděpodobností zapojení na trhu práce ve věku 60 a více let a vybranými vysvětlujícími faktory. Významně vyšší pravděpodobnost osob ve věku 60 a více let na zapojení na trhu práce se potvrdila v případě mužů a v případě osob žijících především v městských oblastech. Nižší šanci být ekonomicky aktivní mají bezdětní. Dle očekávání míra zapojení na trhu práce klesá s věkem a také v případě výrazně zhoršeného zdravotního stavu. Významný pro zapojení na trhu práce se ukázal typ pobírané penze. Výsledky tak naznačují především to, že ekonomická aktivita seniorské populace Jižní Koreje není ani tak spojena s osobní potřebou aktivity a seberealizace, ale spíše s nedostatečným finančním zabezpečením.

Provedená analýza mj. dokládá, jak rychle může probíhat proces stárnutí populace a jak zásadní dopady na potenciál ekonomického i sociálního rozvoje státu mohou mít demografické trendy. Kromě toho je zřejmé, že i státy na nejvyšším stupni vyspělosti a ekonomické výkonnosti mohou disponovat nedostatečně rozvinutým systémem sociální péče a důchodového zabezpečení. A to navzdory tomu, že proces demografického stárnutí je dlouhodobý, jeho vztah k pro-

cesu demografické dividendy i demografické revoluce je dobře znám, a potenciálně tak mají jednotlivé populace dostatek času na přípravu na očekávatelný nárůst počtu a podílu osob ve vyšším věku. Stárnutí populace tak nadále zůstává výzvou, o které sice víme, ale jako společnost se nám ji stále dostatečně dobře nedaří uchopit.

V kontextu zkoumané populace vyznačující se mimořádně rychlým postupem stárnutí je třeba vnímat značnou výhodu, kterou disponuje většina evropských populací, včetně Česka – pozvolnější průběh stárnutí populace poskytující možnost využít nadcházejících let pro efektivní přípravu na v podstatě nevyhnutelné zvýšení počtu a podílu starších osob v populaci (jak dokládá např. nejnovější populační prognóza, ČSÚ, 2023).

Provedená analýza má některá omezení, která je na místě zmínit. V první radě je potřeba brát v úvahu možné nepřesnosti v převzatých datech, především u dlouhodobých časových řad sahajících do začátku druhé poloviny 20. století, kdy teprve docházelo ke zlepšování a zpřesňování evidence. Data ohledně ekonomické aktivity a souvisejících faktorů pocházejí z výběrových šetření, mohou tedy být zatíženy statistickou chybou a nemusí dokonale odpovídat celé populaci. Představený model je nutně zjednodušením reality, zaměřuje se na vybrané a výše zmíněné faktory, proto nemusí zahrnovat všechny aspekty související s participací seniorů na trhu práce. Cenné poznatky by mohla přinést analýza ekonomické aktivity seniorů a předchozího zapojení v rámci primárního, resp. sekundárního trhu, nicméně využitá data takovou analýzu neumožňují. Studie se rovněž nezabývá vlivem migrace na proces populačního stárnutí ani na zapojení seniorů na trhu práce. V textu navíc bylo zmíněno několik dalších témat, která by si jistě zasloužovala detailní analýzu, ta by však již byla nad rámec tohoto textu.

Zdroje

- Bloom, D. – Williamson, J. G. 1998. Demographic transitions and economic miracles in emerging Asia. *The World Bank Economic Review*, 12(3), s. 419–455. <https://doi.org/10.1093/wber/12.3.419>.
- Bohl, D. – Hughes, B. – Johnson, S. 2016. *Understanding and Forecasting Demographic Risk and Benefits*. Pardee Center for International Futures. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3941429>.

- Calot, G. – Sardon, J. P. 1999. Les facteurs du vieillissement démographique. *Population*, 54(3), s. 509–552. <https://doi.org/10.2307/1534988>.
- Chen, R., – Xu, P., – Song, P. – Wang, M. – He, J. 2019. China has faster pace than Japan in population aging in next 25 years. *Bioscience Trends*, 13(4), s. 287–291. <https://doi.org/10.5582/bst.2019.01213>.
- Cho, J. – Lee, A. – Woo, K. 2016. A Comparative Study on Retirement Process in Korea, Germany, and the United States: Identifying Determinants of Retirement Process. *The International Journal of Aging and Human Development*, 83(4), s. 441–467. <https://doi.org/10.1177/0091415016657556>.
- Cho, S. – Seo, Y. 2021. Future Public Conflicts That Aging Will Bring in Korea: A Comparative Analysis of Korea and Japan. *Korea Journal*, 61(2), s. 21–58. <https://doi.org/10.25024/kj.2021.61.2.21>.
- Choi, S. 1996. Aging and Social Policy in Korea. *Korea Journal of Population and Development*, 25(1), s. 1–25. Dostupné z: https://www.isdpr.org/JAS/get_Journals/korea-journal-of-population-and-development?mode=view&seqidx=30. (cit. 16. 7. 2024).
- Choi, E. 2016. Older Workers and Federal Work Programs: The Korean Senior Employment Program (KSEP). *Journal of Aging & Social Policy*, 28(4), s. 308–324. <https://doi.org/10.1080/08959420.2016.1153993>.
- ČSÚ. 2023. *Projekce obyvatelstva České republiky – 2023–2100*. Český statistický úřad. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/produkty/projekce-obyvatelstva-ceske-republiky-2023-2100>. (cit. 12. 2. 2025).
- D'albis, H. – Collard, F. 2013. Age groups and the measure of population aging. *Demographic Research*, 29(23), s. 617–640. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2013.29.23>.
- Dobriansky, P. J. – Suzman, R. M. – Hodes, R. J. 2007. Trend 1: An Aging Population. In *Why population aging matters: A global perspective*, s. 6–7, National Institute on Aging, National Institutes of Health, U.S. Department of Health and Human Services. Dostupné z: <https://www.nia.nih.gov/sites/default/files/2017-06/WPAM.pdf>. (cit. 16. 7. 2024).
- Eun, K. 2008. Population Aging and Social Strategies for Aging Problems in Korea. *Korea Journal*, 48(4), s. 5–34. <https://doi.org/10.25024/kj.2008.48.4.5>.
- Eurostat, 2020. Ageing Europe - looking at the lives of older people in the EU. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Ageing_Europe_-_looking_at_the_lives_of_older_people_in_the_EU (cit. 8. 2. 2025).
- Gao, Q. – Prina, M. – Ma, Y. – Aceituno, D. – Mayston, R. 2022. Inequalities in Older age and Primary Health Care Utilization in Low- and Middle-Income Countries: A Systematic Review. *International Journal of Health Services*, 52(1), s. 99–114. <https://doi.org/10.1177/00207314211041234>.
- Higo, M. – Klassen, T. R. 2017. Reforms of Retirement Policies: Three Common Paths in Aging in Japan and Korea. *Journal of Aging & Social Policy*, 29(1), s. 70–83. <https://doi.org/10.1080/08959420.2016.1187035>.
- Ho, J. 2021. Subjective life expectancy in transition: a longitudinal study of Korean baby boomers. *Asian Population Studies*, 17(2), s. 148–161. <https://doi.org/10.1080/17441730.2020.1865634>.
- ILO, 2025. *Labour force participation rate by sex and age*. ILOSTAT data explorer. Dostupné z: https://rshiny.ilo.org/dataexplorer29/?lang=en&segment=indicator&id=EAP_2WAP_SEX_AGE_RT_A. (cit. 8. 2. 2025).
- Jun, H. 2020. Social security and retirement in fast-aging middle-income countries: Evidence from Korea. *The Journal of the Economics of Ageing*, 17(100284), s. 1–14. <https://doi.org/10.1016/j.jeoa.2020.100284>.
- Kang, J. – Park, J. – Cho, J. 2022. Inclusive Aging in Korea: Eradicating Senior Poverty. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(4), s. 1–21. <https://doi.org/10.3390/ijerph19042121>.
- KEIS, 2023. *KLoSA 1-8th wave (SPSS)*. Taejeong-ro: Korea Employment Information Service. Dostupné z: <https://survey.keis.or.kr/eng/klosa/databoard/List.jsp>. (cit. 16. 7. 2024).
- KEIS, 2024. *KLoSA (Korean Longitudinal Study of Aging)*. Employment survey. Dostupné z: <https://survey.keis.or.kr/eng/klosa/klosa01.jsp>. (cit. 16. 7. 2024).
- Kim, I. 1996. Demographic Transition and Population Aging in Korea. *Korea Journal of Population and Development*, 25(1), s. 27–40. Dostupné z: https://www.isdpr.org/JAS/get_Journals/korea-journal-of-population-and-development?mode=view&seqidx=30. (cit. 16. 7. 2024).
- Kim, D. 2023. Addressing the Prolonged Pension Gap. *KDI Focus*, 121, s. 1–16. Dostupné z: https://www.kdi.re.kr/eng/research/focusView?pub_no=18045. (cit. 16. 7. 2024).

- Kim, I. – Sun, J. 2017. Implications of an Unlimited Fertility Policy in China: Lessons from Low Fertility and Population Aging in Japan and Korea. *China Population and Development Studies*, 1, s. 16–32. <https://doi.org/10.1007/BF03500922>.
- Kim, C. – Choi, H. – Choi, Y. 2021. Retirement Age and Housing Consumption: The Case of South Korea. *Sustainability*, 13(1286), s. 1–21. <https://doi.org/10.3390/su13031286>.
- Kinsella, K. 2000. Demographic dimensions of global aging. *Journal of family issues*, 21(5), s. 541–558. <https://doi.org/10.1177/019251300021005002>.
- KOSIS, 2024a. 성/연령별 경제활동인구 (구직기간1주기준) [Economically Active Population by Gender/Age (Based on 1 Week Job Search Period)]. Statistics Korea, 경제활동인구조사 [Economically Active Population Survey]. Dostupné z: https://kosis.kr/statHtml/statHtml.do?orgId=101&tblId=DT_1D07012S&conn_path=I3. (cit. 23. 3. 2024).
- KOSIS, 2024b. 성/연령별 경제활동인구 [Economically Active Population by Gender/Age]. Statistics Korea, 경제활동인구조사 [Economically Active Population Survey]. Dostupné z: https://kosis.kr/statHtml/statHtml.do?orgId=101&tblId=DT_1DA7012S&conn_path=I3. (cit. 23. 3. 2024).
- KOSIS, 2024c. Projected Population by Age(Korea). Statistics Korea, Population Projections for Korea. Dostupné z: https://kosis.kr/statHtml/statHtml.do?orgId=101&tblId=DT_1BPA001&language=en&conn_path=I3. (cit. 23. 3. 2024).
- KOSIS, 2024d. Vital Statistics of Korea. Statistics Korea, Vital Statistics. Dostupné z: https://kosis.kr/statHtml/statHtml.do?orgId=101&tblId=DT_1B8000F&language=en&conn_path=I3. (cit. 23. 3. 2024).
- KOSIS, 2025. 완전생명표(1세별) [Complete Life Table (by Age)]. Statistics Korea, 생명표 [Life Tables]. Dostupné z: https://kosis.kr/statHtml/statHtml.do?orgId=101&tblId=DT_1B42&conn_path=I3. (cit. 3. 2. 2025).
- Kye, B. – Arenas, E. – Tuero, G. – Rubalcava, L. 2014. Education, Elderly Health, and Differential Population Aging in South Korea: A Demographic Approach. *Demographic Research*, 30(1), s.753–794. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2014.30.26>.
- Lee, H. 1980. Demographic Transition in Korea. *Bulletin of the Population and Development Studies Center*, 8/9(1), s. 5–18. Dostupné z: https://www.isdpr.org/JAS/get_Journals/bulletin-of-the-population-and-development-studies-center?mode=view&seqidx=8. (cit. 16. 7. 2024).
- Lee, K. 2022. Old-age poverty in a pension latecomer: The impact of basic pension expansions in South Korea. *Social Policy & Administration*, 56(7), s. 1022–1040. <https://doi.org/10.1111/spol.12829>.
- Lee, J. 2023. Population Aging in Korea: Importance of Elderly Workers. *KDI Journal of Economic Policy*, 45(2), s. 51–69. <https://doi.org/10.23895/kdijep.2023.45.2.51>.
- Lee, R. – Mason, A. 2006. What Is the Demographic Dividend?. *Finance and Development*, 43(3). Dostupné z: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2006/09/basics.htm>. (cit. 16. 7. 2024).
- Lee, D. – Park, H. – Lee, T. – Kim, M. – Kim, Y. 2007. Functions of Social Gatherings Involving Alcohol Consumption with Coworkers in Korea. *Asian Journal of Communication*, 17(3), s. 266–285 <https://doi.org/10.1080/01292980701458356>.
- Mason, A. 2007. Demographic Transition and Demographic Dividends in Developed and Developing Countries. In: *United Nations Expert Group Meeting on Social and Economic Implications of Changing Population Age Structures. Mexico City, 31 August – 2 September 2005*. New York: United Nations, 81–101 [cit. 2024-02-09]. Dostupné z: <https://www.un.org/development/desa/pd/events/expert-group-meeting-social-and-economic-implication-changing-population-age-structures>. (cit. 9. 2. 2024).
- OECD, 2023. *Health at a Glance 2023*. Dostupné z: https://www.oecd.org/en/publications/health-at-a-glance-2023_7a7afb35-en.html (cit. 8. 2. 2025).
- OECD – WHO, 2020. *Health at a Glance: Asia/Pacific 2020: Measuring Progress Towards Universal Health Coverage*. Paris. Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/health-at-a-glance-asia-pacific-2020_26b007cd-en. (cit. 16. 7. 2024).
- Pavlík, Z. – Rychtaříková, J. – Šubrtová, A. 1986. *Základy demografie*. Praha: Academia.
- Pavlátová, J. 2024. *Participace seniorů na trhu práce v Jižní Koreji v souvislosti s demografickým stárnutím*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Přírodovědecká fakulta.
- Repkine, A. – Lee, H. 2022. Determinants of Healthy and Active Ageing in Korea. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(24), s. 1–21. <https://doi.org/10.3390/ijerph192416802>.

- Rychtaříková, J. 2011. Demografické faktory stárnutí. *Demografie*, 53(2), s. 97–108. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/docs/107508/2105c5a5-23d2-341c-83ea-9f0497878008/180311q2.pdf>. (cit. 16. 7. 2024).
- Řeháková, B. 2000. Nebojte se logistické regrese. *Sociologický časopis*, 36(4), s. 475–492. <https://doi.org/10.13060/00380288.2000.36.4.06>.
- Siegel, J. S. 2012. *The Demography and Epidemiology of Human Health and Aging*. New York: Springer Dordrecht.
- Smailes, P. – Griffin, T. – Argent, N. 2014. Demographic Change, Differential Ageing, and Public Policy in Rural and Regional Australia: A Three-State Case Study. *Geographical Research*, 52(3), s. 229–249. <https://doi.org/10.1111/1745-5871.12067>.
- UN, 2004. *World Population to 2300*. New York. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/538806>. (cit. 16. 7. 2024).
- UN, 2022. *World Population Prospects: The 2022 Revision*. New York: Department of Economic and Social Affairs, Population Division. Dostupné z: <https://population.un.org/wpp/Download/Archive/Standard/>. (cit. 5. 2. 2024).
- UN, 2024. *World Population Prospects: The 2024 Revision*. New York: Department of Economic and Social Affairs, Population Division. Dostupné z: <https://population.un.org/wpp/>. (cit. 16. 7. 2024).
- Wang, F. – Mason, A. 2007. Demographic Dividend and Prospects for Economic Development in China. In: *United Nations Expert Group Meeting on Social and Economic Implications of Changing Population Age Structures. Mexico City, 31 August – 2 September 2005*. New York: United Nations, s. 141–154. Dostupné z: <https://www.un.org/development/desa/pd/events/expert-group-meeting-social-and-economic-implication-changing-population-age-structures>. (16. 7. 2024).
- WHO, 2020. *Decade of healthy ageing: baseline report*. Geneva. Dostupné z: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240017900>. (9. 3. 2024).
- Yun, J. – Kim, C. – Son, S. – Bae, C. – Choi, Y. – Chung, S. 2022. Birth Rate Transition in the Republic of Korea: Trends and Prospects. *Journal of Korean Medical Science*, 37(42), s. 1–13. <https://doi.org/10.3346/jkms.2022.37.e304>.

JOLANA PAVLÁTOVÁ

je absolventkou bakalářského studia (2024) na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v oboru demografie, kde také pokračuje v magisterském studiu. V rámci studia se zaměřuje na problematiku demografického stárnutí a seniorské populace. Její bakalářská práce získala první místo v soutěži České demografické společnosti za rok 2024.

KLÁRA HULÍKOVÁ TESÁRKOVÁ

je absolventkou navazujícího magisterského a doktorského studia Demografie na Přírodovědecké fakultě UK a bakalářského studia Statistiky a ekonometrie na VŠE v Praze. Na katedře demografie a geodemografie PřF UK pedagogicky působí od roku 2008. Odborně se zaměřuje na témata demografické metodologie a analýzy úmrtnosti. Stojí v čele Výzkumného centra pro demografickou analýzu, modely a metody a Health, Morbidity, and Mortality Working Group Evropské asociace pro populační studia. Působí v rámci projektu SYRI-NPO.

Poděkování

Tato práce vznikla v rámci projektu NPO „Národní institut pro výzkum socioekonomických dopadů nemocí a systémových rizik,“ č. LX22NPO5101, financovaného Evropskou unií - Next Generation EU (MŠMT, NPO: EXCELES)

SUMMARY

South Korea has one of the fastest-ageing populations in the world. After decades of benefiting from a demographic dividend (1960s–1990s), its share of seniors began growing rapidly. Around 2000, 7% of the population was aged 65 or older, and by 2025 the share is expected to exceed 20% – a pace unmatched by other developed nations. Population projections predict further population ageing, with the proportion of seniors estimated at around 40% by the mid-21st century and at more than 48% in the 2070s and 2080s. The rapid ageing of South Korea is a consequence of the course of the demographic transition: its late onset and short duration. In contrast, European populations underwent the demographic transition earlier but at a much slower pace, giving them a considerable advantage. Still, they must also prepare for the challenges of an ageing society. However, these countries can benefit from the experience of Asian countries. The article aims to use the example of the rapidly ageing population of South Korea to identify possible factors that support the high participation of Korean seniors in the labour market. Finding factors that motivate people to stay longer in the labour market may be key to ensuring the sustainability of the pension system of many European populations, including the Czech one. South Korea has a specific labour market setting and a specific position of seniors in society. Because of the increase in wages with age and length of employment, employment contracts often specify the age at which the employer is free to terminate employees. Most often, this is at the age of 60. However,

entitlement to a retirement pension increases gradually up to age 65. The age group 60–64 years is significantly at risk in the Korean labour market. Seniors employed in the ‘secondary market’ (usually without long-term full-time contracts, with less regulated working conditions, and with a lower average income compared to the primary market) are also disadvantaged when it comes to their financial security in retirement. The study is based primarily on sample survey data from KLoSA (Korean Longitudinal Study of Ageing). Using a logistic regression analysis, key factors supporting the participation of seniors in the labour market are identified as younger age (primarily 60–64 years), better health, male gender, living in urban regions, but also likely employment in the secondary market (manifested by the inability to receive a corporate, a personal, or often even a national pension). In general, the primary motive older people have for remaining in the labour market is not an interest in remaining active but rather poorer financial security or even a risk of poverty. Clearly, even countries with the highest level of development and economic performance may have insufficiently developed social care and pension security systems. The process of demographic ageing is long-term, so individual countries potentially have enough time to prepare for the expected increase in the number and proportion of people of an older age. However, population ageing remains a challenge that we are aware of, but one that, as a society, we still fail to grasp well enough.

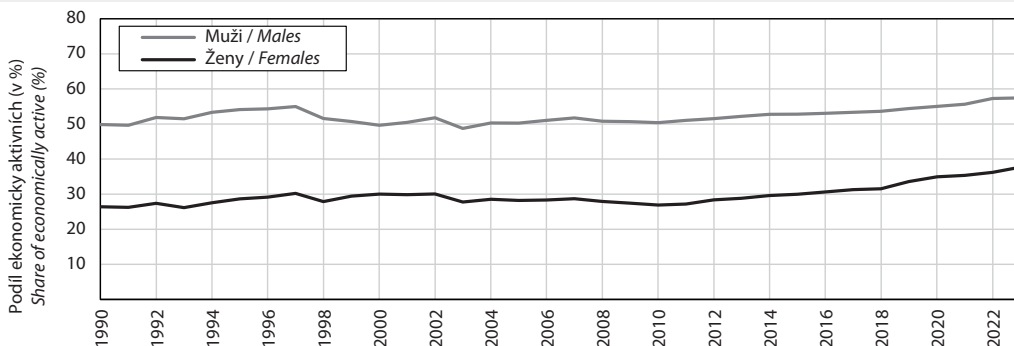
PŘÍLOHY / ANNEXES

Příloha 1 – Četnosti kategorií vybraných kategoriálních nezávislých proměnných, respondenti ve věku 60 a více let, osmá vlna výběrového šetření KLoSA, 2020 / Frequencies of selected categorical independent variables, respondents aged 60 and older, eighth wave of the KLoSA survey, 2020

Nezávislá proměnná / Independent variable	Kategorie nezávislé proměnné / Category of independent variable	Četnost / Frequency
Věk / Age	60 až 64 let / 60–64 years	1 221
	65 až 69 let / 65–69 years	1 024
	70 až 79 let / 70–79 years	1 962
	80 a více let / 80 years and more	1 414
Pohlaví / Sex	Muž / Male	2 404
	Žena / Female	3 217
Počet dětí / Number of children	Žádné / None	130
	1	419
	2	2 201
	3 a více / 3 or more	2 871
Nejvyšší vzdělání / Highest education	1. stupeň nebo nedokončený 1. stupeň / Completed or incomplete elementary school	2 381
	2. stupeň / Middle school	984
	Střední / High school	1 656
	Vysokoškolské / University/College	600
Typ domácnosti / Household type	Jednogeneační / Single-generation	2 616
	Vícegenerační / Multigeneration	3 005
Bydlení s partnerem / Living with partner	Ne / No	1 569
	Ano / Yes	4 052
Region / Region	Venkovský / Rural	4 251
	Městský / Urban	1 370
Příjemce národní penze / Recipient of national pension	Ne / No	3 796
	Ano / Yes	1 825
Příjemce korporátní penze / Recipient of corporate pension	Ne / No	5 353
	Ano / Yes	268
Příjemce osobní penze / Recipient of private pension	Ne / No	5 510
	Ano / Yes	111
Příjemce základní penze / Recipient of basic pension	Ne / No	2 900
	Ano / Yes	2 721
Subjektivní zdraví / Subjective health	Velmi dobré / Very good	76
	Dobré / Good	1 235
	Přiměřené / Fair	2 703
	Špatné / Bad	1 311
	Velmi špatné / Very bad	296
Kouření / Smoking	Ne / No	5 194
	Ano / Yes	427
Pravidelné pití alkoholu / Regular alcohol consumption	Ne / No	4 041
	Ano / Yes	1 580

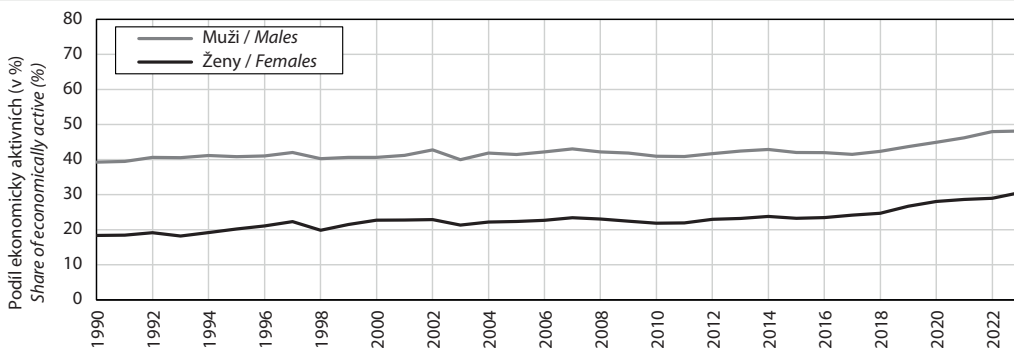
Zdroj dat / Source: KEIS, 2023.

Příloha 2 – Podíl ekonomicky aktivních mezi obyvatelstvem ve věku 60 a více let (%), muži, ženy, Korea, 1990–2023 / Relative share of economically active among the population aged 60 and over (%), males, females, South Korea, 1990–2023

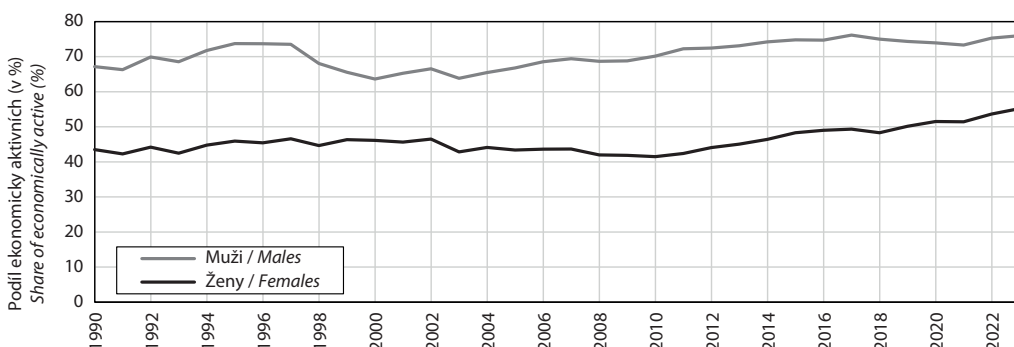
Zdroj dat / Source: KOSIS, 2024a; KOSIS, 2024b.

Příloha 3 – Podíl ekonomicky aktivních mezi obyvatelstvem ve věku 65 a více let (%), muži, ženy, Korea, 1990–2023 / Relative share of economically active among the population aged 65 and over (%), males, females, South Korea, 1990–2023

Zdroj dat / Source: KOSIS, 2024a; KOSIS, 2024b.

Příloha 4 – Podíl ekonomicky aktivních mezi obyvatelstvem ve věku 60 až 64 let (%), muži, ženy, Korea, 1990–2023 / Relative share of economically active among the population aged 60–64 (%), males, females, South Korea, 1990–2023

Zdroj dat / Source: KOSIS, 2024a; KOSIS, 2024b.

FERTILITY FACTORS FROM THE PERSPECTIVE OF MOTHERS OF LARGE FAMILIES

Monika Šmeringaiová¹⁾

Abstract

This study investigates the perceptions of fertility factors among highly educated and Catholic mothers living in Slovak cities who have large families, which are defined as families with three or more children. While considerable research has focused on the determinants of fertility, particularly in relation to the first and second child, the factors influencing the decision to have a larger family remain underexplored. I seek to fill this gap in part by examining how Slovak mothers of large families perceive various fertility factors that have contradictory effects on reproductive behaviour. Using in-depth interviews, the study reveals several heterogeneous perceptions within my homogenous population, especially in the case of factors such as financial costs and institutional childcare. However, the perceived benefits of having children, rooted in religious beliefs, clearly outweighed concerns about career impacts or family budget constraints.

Keywords: large family, fertility, religiosity, female education, family policy.

Demografie, 2025, **67(1)**: 24–37

DOI: <https://doi.org/10.54694/dem.0355>

INTRODUCTION

A body of literature has explored the contradictory effects of various factors on reproductive behaviour. Some factors correlate with lower fertility rates, like higher levels of educational attainment (Lutz, 2006; Šprocha et al., 2020; Zeman, 2018; etc.) and urbanisation (Šprocha – Bleha, 2021; Connor, 2021; etc.). Others are associated with higher fertility, such as strong religiosity (Frejka – Westoff, 2008; Perry – Schleifer, 2019) and various policy interventions (Fűrész – Molnár, 2021; Guziejewska, 2021; González – Trommlerová, 2021).

However, what happens when a woman's reproductive behaviour is simultaneously influenced by factors with opposing effects? How are these factors perceived, and what are the resultant outcomes? For

instance, little is known about the reproductive behaviour and perception of fertility-related factors among highly educated women living in urban areas who also exhibit strong religious beliefs.

Moreover, existing research tends to focus primarily on first births or, less frequently, second births (Šprocha, 2022; Impicciatore – Tomatis, 2020, Frejka et al., 2016). However, it is the birth of a third child that contributes to raising the fertility rate above the critical fertility replacement rate (Murray et al., 2018; Lutz, 2006). Despite this, limited attention has been paid to the reproductive behaviour of parents in large families with three or more children.

This study aims to address this knowledge gap, and the central research question I seek to answer is:

1) Institute of Public Policy, Faculty of Social and Economic Sciences, Comenius University in Bratislava.

Contact: monika.smeringaiova@gmail.com.

How are the various factors that influence reproductive behaviour perceived by highly educated Catholic mothers of large families in urban areas? I conducted in-depth, semi-structured interviews with Slovak mothers of large families (with an average of 4.5 children). Through data-driven coding, I found respondents' perceptions of different fertility factors to be surprisingly heterogeneous. Nonetheless, the respondents unanimously highlighted the key role of religious beliefs in shaping their reproductive behaviour.

THEORETICAL BACKGROUND

The contradictory factors of reproductive behaviour

Among the various factors influencing reproductive behaviour, this study primarily focuses on those that have contradictory effects, such as Christian religious beliefs, a factor that is associated with higher fertility, and higher educational attainment and living in an urban area, factors associated with lower fertility. These are discussed in detail below; however, there are other related miscellaneous factors that should first be mentioned.

For example, many policy factors have been found to be relevant for reproductive behaviour – for example, income, unemployment rate, and level of development (Filoso – Papagni, 2015; Sobotka et al., 2011); female income in particular (Coskun – Dalgic, 2020; Yakita, 2018); the gender pay gap (Arpino et al., 2015); the availability of part-time jobs (Gomes et al., 2012); and housing and rental policy (Sikorska, 2021; Atalay – Whelan, 2021). Family policy and the state's broader social security system also affect reproductive behaviour – for example, the availability of financial support (Fűrész – Molnár, 2021; González – Trommlerová, 2021; Raute, 2019) or the greater availability of early-child education and care institutions (Sanz et al., 2019; Ellingsæter – Pedersen, 2016). The policy factors could thus have either a positive or a negative effect on reproductive behaviour.

From a life-course perspective, life events and habits (which may be influenced by other factors, such as religion) play a significant role and can positively or negatively affect fertility (Bianchi – Casper, 2005). The life-course has been conceptualised as a complex process of personal welfare production aimed at securing individual well-being (Huinink – Feldhaus,

2009). Huinink and Kohli (2014) identified several dimensions of the life-course approach. These include the structure of social life, which comprises social relations and the biological conditions of behaviour, the sequencing of events, the interdependence of past, present, and future, and the identification and pursuit of personal goals, such as having children or building a career. Bauer and Kneip (2014) found that past decisions regarding pregnancies, childbearing, and related experiences strongly influence future reproductive choices. Thus, life-course factors can also have contradictory effects on reproductive behaviour.

Religiosity – Christianity

Religion and religiosity have been extensively covered as a fertility factor in studies all over the world (e.g., Heineck, 2006; Peri-Rotem, 2016; Iyer – Weeks, 2020; Dilmaghani, 2019). Here I focus on the role of Christianity, which has been widely identified as a factor that positively influences reproductive behaviour. One of the explanations for this is that the Roman Catholic Church officially bans the use of artificial forms of birth control and supports the idea of large families. For example, research indicates that women who identify as Christian generally have higher fertility rates than women without a religious affiliation (Frejka – Westoff, 2008). And women who reported that religion is 'very important' in their everyday life have higher levels of realised and intended fertility (Hayford – Morgan, 2008). Additionally, regular Christian church attendance is a strong predictor of childbearing in the future (Berghammer, 2012) and, moreover, slightly increase childbearing among Christian women over time (Perry – Schleifer, 2019). Christianity is thus connected with higher fertility intentions as well as higher realised fertility.

However, contradictory evidence has also emerged. Some studies present mixed results. For instance, the phenomenon of 'Catholic' fertility has become less pronounced and fertility rates among Catholics have been converging with the fertility rates of other major religious denominations, a trend that has been described as the end of 'Catholic' fertility (Westoff – Jones, 1979). Similarly, Šprocha and Tišliar (2019) confirmed the existence of a positive relationship between religious beliefs, but the differences in fertility between believers and non-believers are narrowing due to the shift

towards the two-child family model. Elsewhere authors have found that the traditional values promoted by Christianity block liberalisation and postmodernism, which leaves women in a worse position and therefore results also in the decline of fertility (DeRose, 2021). Despite the large body of evidence indicating a positive relation between Christianity and higher fertility, the role of Christian religion and religiosity in reproductive behavior is still questioned.

Higher educational attainment

Many studies dedicated to fertility changes have identified female education as a significant factor negatively affecting human fertility (e.g., Impicciatore – Tomatis, 2020; Šprocha – Potančoková, 2010; Lutz, 2010; Sobotka et al., 2017). Lutz (2017) argues that women's education shapes both their reproductive decisions and their desired fertility goals: while higher educational attainment generally leads to lower fertility due to different career preferences, it may also enhance a woman's potential to achieve higher fertility goals. However, time and opportunity costs pose significant challenges for more educated women with (potential) career ambitions and often discourage them from having children sooner or at all (ibid.).

Career costs include career interruptions, the motherhood penalty, and the gender pay gap. Higher education is generally associated with the postponement of the first child to an older age (Šprocha – Bleha, 2021; Bleha et al., 2018; Sobotka et al., 2011). And research has shown that in welfare social economies, like those in continental Europe, mothers face relatively greater motherhood penalties than those faced by mothers in liberal market economies such as the United States (Lundquist – Eklöf, 2017). Additionally, educational attainment is correlated with a decline in marriage rates, which further negatively affects fertility (Requena – Salazar, 2014). Thus, higher female educational attainment is typically linked to lower fertility owing to factors such as increased career costs.

Urbanisation

The literature indicates that the physical environment significantly influences human reproduction. Urbanisation, connected to higher population density is observed to have a negative effect on fertility rates. Studies have consistently shown that societies

with higher degrees of urbanisation and population density had lower fertility rates in the 19th and 20th centuries (Spolaore – Wacziarg, 2022). Additionally, urbanisation has been associated with value changes that contribute to reduced fertility in urban areas (Connor, 2021; Gries – Grundmann, 2018). In particular, the postponement of childbirth is observed to be more significant in urban areas than in rural areas and this has contributed to a deepening of urban/rural differences in the overall fertility rate (Šprocha – Bleha, 2021). The urban/rural fertility gap is also connected to housing limitations in urban areas and to the fact that urban residents are, on average, more educated than their rural counterparts (Kulu, 2013). Population density, in particular, is found to be a key driver of declining fertility (Rotella et al., 2021).

There are numerous examples illustrating how various levels of population density and urbanisation affect human reproductive behaviour. In Slovakia, for instance, the fertility of the Roma differ based on the urban/rural context (Šprocha – Bleha, 2018). A slower decline in fertility has been observed in rural areas of Latin America and other developing countries (Lerch, 2019), as well as in Nepal (Adhikari, 2010) and Romania, where significant fertility changes have occurred nationwide, driven by disparities in regional development (Jemna – David, 2018). Thus, spatial differences, particularly the process of urbanisation, is one of the critical factors of reproductive behaviour.

Research question and aims

The literature highlights the contradictory effects of various fertility factors, but a significant gap remains in our understanding of individual perceptions and of the interactions among these factors. Reproductive behaviour typically involves joint decision-making by both partners. Some studies suggest that neither women nor men dominate these decisions; instead, it is a joint decision, with one partner occasionally exercising veto power (Bauer – Kneip, 2013). However, women often appear to have a greater influence over decisions regarding higher-parity births, likely due to the disproportionate impact such decisions have on their women's lives, as evidenced in the German context (Bauer – Kneip, 2014). Similarly, Swedish research suggests that women's intentions become more decisive once, when a couple already has a child

(Duvander et al., 2020). Additionally, much of the existing literature has focused on women's fertility intentions, perceptions, and realised fertility when examining the effects of factors such as religiosity (e.g., Frejka – Westoff, 2008; Hayford – Morgan, 2008), education, career costs, and the motherhood penalty (Lutz, 2017; Lundquist – Eklöf, 2017). Thus, while it is important to examine reproductive behaviour, including, for instance, relational dynamics and men's intentions, much of the literature emphasises the role of women/mothers, who are more affected by childbirth(s).

Following these literature streams, this study observes the perspectives of women/mothers on fertility factors. I specifically focus on the population affected by factors that have contradictory effects on fertility – namely, highly educated and strongly religious Catholic women living in urban areas who have three or more children. This study seeks to address these gaps in knowledge and asks *how various factors of reproductive behaviour are perceived by highly educated Catholic mothers of large families in urban areas?*

Given the exploratory nature of this research, I do not formulate specific hypotheses. Instead, the aim is to observe how individuals perceive the mentioned fertility factors as fertility variables. In particular, I observe perceptions of the following factors: stronger religiosity and Catholic religious beliefs (e.g., Frejka – Westoff, 2008; Perry – Schleifer, 2019), education and related career ambitions (e.g., Lutz, 2017; Sobotka et al., 2017); life course factors such as the role of the nuclear family, peer behaviour, and positive experiences with previous

pregnancies and childbirths (Bauer – Kneip, 2014); and policy-related fertility factors, such as state financial incentives (e.g., Fűrész – Molnár, 2021; González – Trommlerová, 2021; Raute, 2019) and the availability of kindergartens and part-time employment opportunities (Sanz et al., 2019; Sobotka et al., 2019).

METHODS

A case: large families in Slovakia

I have demonstrated that increased female educational attainment and urbanisation negatively influence fertility, while religious beliefs and certain policy factors may have a positive impact. These trends have consistently been observed in Slovakia (Šprocha et al., 2020; Zeman, 2018; Šprocha – Ďurček, 2018; Sobotka et al., 2011). Regarding fertility trends, the mainstream population remains at or below the fertility replacement rate (Table 1 below). Together with Czechia, Slovakia is experiencing the postponement of cohort fertility and an increase in the level of childlessness (Šprocha, 2023). But one part of the population is an exception to these trends and have a much higher fertility rate. Šprocha and Bleha (2018) have already described the 'islands of high fertility' that exist among lower-educated women, mostly in rural areas, regions with a larger share of the Roma population. However, regardless of this ethnic group, one part of the majority population also appears to have more children. Data show (see Table 1 below) that there has been a subtle increase in the share of third and higher-order births. This trend is observed despite the fact that the overall

Table 1 Demographic indicators: third- and higher-order live births, birth rate, and total fertility rate in Slovakia, 2012–2022

Year	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
% of live births in 3rd and next order ¹⁾	20.3%	19.9%	20.0%	19.9%	19.4%	19.6%	19.3%	19.3%	19.9%	20.4%	21.0%
Birth rate ²⁾	10.70	10.58	10.59	10.25	10.58	10.65	10.58	10.47	10.39	10.43	9.64
Total fertility rate ³⁾	1.39	1.40	1.42	1.40	1.48	1.52	1.55	1.57	1.59	1.63	1.56

Note: The birth rate is not adjusted for the change in the population's age structure.

Source: 1) Author's calculation based on data from the Statistical Office of the Slovak Republic (2023).

2) Human Mortality Database (2024); UN, World Population Prospects (2024).

3) UN, World Population Prospects (2024).

birth rate is slightly, but steadily decreasing and total fertility rate is fluctuating.

Regarding welfare and family policy provisions, Slovakia – as a post-communist European welfare state regime, like Poland and Czechia – has a family policy²⁾ that is characterised by long parental leave combined with relatively low cash benefits. Research has shown that Slovak women tend to prefer direct financial benefits over indirect and income-dependent tax credits, and they are in favour of flexible working hours (*Filadelfiová – Gerbery, 2014*). According to *Lutherová et al. (2017)*, the traditional male breadwinner model persists, and women tend to favour home care over institutional childcare and often leave the workforce because of the gender pay gap and the family's economic situation. This behaviour may also be influenced by the prevailing myths about childcare, such as the perceived necessity of maternal care and the dangers of nurseries, as *Hašková et al. (2012)* described in the context of Czechia. In this context, scholars have identified the 'norm of threeness', according to which mothers should remain at home full-time with their child until the child reaches the age of three (*Saxonberg, 2014*).

In Slovakia, the dominant religion is Christianity and especially Catholicism. However, there has been a steady decrease in religiosity. Based on Slovak census data, a steady decline in the percentage of people who consider themselves Christian Catholics was measured: 63.7% (1991), 73% (2001), 65.9% (2011), and 55.8% (2021) (*Statistical Office of the Slovak Republic, 2023*). There are few studies on the relation

between religious and reproductive behaviour in Slovakia. For instance, *Šprocha and Tišliar (2019)* support the existence of a positive relationship between religious beliefs and fertility in Slovakia: women who are not religious had and still have smaller families, lower fertility, and a greater probability of being in a childless or one-child family. But the differences in fertility are narrowing because of a stepwise shift towards two-child families, which is becoming the predominant family model regardless of religious beliefs (*ibid.*).

Recruitment and sample

I used a recruitment questionnaire that asked about the level of education, religiosity, number of children, etc., to select the most appropriate respondents. The questionnaire was distributed between 13 March and 16 April 2023,³⁾ and the aim was to select a non-random and biased sample of a specific population: women who identified themselves as strong Catholic believers and who were also highly educated and the mother of three or more young children and were living in a city in Slovakia.⁴⁾ Overall, the questionnaire covered a sample of parents of large families (n=236), while only a portion of respondents provided their contact information (n=116). After selection I contacted 36 respondents who matched the required characteristics (women, strongly religious Catholics, with at least three children and a higher level of educational attainment living in an urban area). The response rate to interview invitations was 34.8%. I conducted 10 interviews.⁵⁾

-
- 2) Slovak family policy can be described in brief as the male bread-winner model based on many but low financial incentives. Standard maternity leave lasts 28 weeks and can be transferred to another person. Leave is paid and the amount replaces seventy-five per cent of a wage. Eligibility depends on a person's past contribution to the social insurance system. Paid voluntary paternity leave has been implemented recently following the initiative of the EU and lasts for 14 calendar days. Maternity leave is followed by paid parental leave, which lasts until a child's third birthday and the leave allowance is fixed as a monthly flat-rate payment (300 to 400€). There are also several other financial measures, such as the child benefit or tax benefit.
 - 3) I distributed the questionnaire through two channels: 1) the popular Slovak website Modrý Koník (Blue Pony), which deals with the topics relating to the family and motherhood; 2) the internal conversation channels of Christian-Catholic communities (Ladislav Hanus Community and Anton Neuwirth College).
 - 4) 'Cities' and 'urban areas' in Slovakia are defined by Act No. 205/2023 on Municipal Government, Section 21. For example, cities must meet the condition of having a population of at least 5,000 permanent inhabitants and of being an 'economic, administrative and cultural centre'. All the respondents in my research lived in cities at the time of the research (as listed in Table 2).

Table 2 below summarises the respondents' basic characteristics. On average, the women were 39 years old, the biological⁶⁾ mother of 4.5 children, and all of them were practising Catholics living in urban areas across all the regions of Slovakia, and they had at least a higher level of university degree (a master's degree) in various fields, yet most of them were on parental leave.

In-depth semi structured interviews

I used the method of in-depth semi-structured interview. It combines prepared questions and the possibility to ask spontaneous questions or let the respondent talk freely (see Adams, 2015; Minichiello et al. 2008). The interviews were conducted by the author either in

person or via an online video-call (Microsoft Teams platform) with an audio recording and the written consent of each respondent.⁷⁾

The interviews lasted approximately one hour and followed a prepared interview guide. The recordings were manually transcribed and analysed using qualitative text analysis and a data-driven strategy (see Garrett et al., 2017) in Miro software. The primary coding categories were the variables of reproductive behaviour discussed above: religion, education, career, childcare, lifestyle preferences, family policy, and others. These were further supplemented by several ad hoc, data-driven codes, such as leave policies and part-time employment. Accordingly, the Results sec-

Table 2 Characteristics of the respondents

Respondent's code	Number of children	Age	Level of education attainment	City of residence	Employment type
R1	4	44	Master	Prešov	Full time
R2	5	41	PhD.	Trenčín	Part-time
R3	4	39	Master	Bratislava	Parental leave
R4	6	42	Master	Bratislava	Parental leave
R5	4	32	Master	Prešov	Parental leave
R6	3	39	Master	Trnava	Parental leave
R7	3	42	PhD.	Ružomberok	Full time
R8	5	40	Master	Žilina	Part-time
R9	4	31	Master	Bratislava	Parental leave
R10	6	39	PhD.	Trnava	Parental leave

Source: Author.

- 5) Regarding the ideal number of in-depth interviews, Guest et al. (2006) suggest that six interviews in a non-random homogeneous sample could be enough and 12 interviews ensure saturation (see also Kavanaugh – Ayres, 1998). In my case, I achieved saturation with the sample of 10 interviews, as individual respondents' testimonies overlapped in several aspects – for example, the central role played by religious beliefs in respondents' reproductive behaviour or their perception of the two-child norm in society. Indeed, it would be useful if future research focused on expanding this sample, possibly to comprise a sample of, for instance, non-religious mothers of huge families, as I note later.
- 6) Although the questionnaire did not specify the form of parenthood (biological, adoptive, surrogate, etc.), I know from the interviews that the children listed for each respondent are the mothers' biological children born in marriage to their current husbands.
- 7) The interviewer and all the respondents signed a personal data protection protocol that included the possibility to withdraw from the research at any time for any reason. The research was approved by the ethics commission of the Faculty of Social and Economic Sciences of Comenius University in Bratislava under identification number 161-6/2023.

tion below is organised into three main data-driven sections focusing on the dominant coding categories: religiosity and family policy. These topics were the ones discussed most extensively by the respondents during the interviews. Within the broader discussion of public policies below, a particular emphasis is placed on the role of childcare services, leave policies, and financial incentives, as these were the factors that respondents mentioned most.

Limitations

At this point, it is essential to acknowledge several limitations of this study. First, the research is based on a very specific sample comprising highly educated, Catholic mothers of large families residing in Slovak cities. Moreover, my research is focused on perceptions of fertility factors, not causal relations. This focus limits the possibility of generalising findings on the influence of Christianity, education, and urbanisation as fertility factors, as no control group was included. Future research could address this limitation by incorporating additional samples, such as Catholic childless women or non-religious mothers of large families.

Second, the study concentrates on the perceptions and opinions of mothers, excluding the perspectives of fathers (husbands or partners of the respondents). This omission represents another significant limitation and highlights the need for future research to explore the attitudes of fathers in this context. Based on my findings, the role of husbands as the potential initiators of continued fertility in particular needs further exploration.

Finally, the use of in-depth interviews as the primary research method imposes certain constraints. While this qualitative approach provides valuable insights, it lacks statistical representativeness. Nonetheless, the conclusions can be generalised at a conceptual level, offering new knowledge about the perceptions of fertility factors within a specific sample. Follow-up research, particularly research employing a mixed-methods approach, could further substantiate and expand upon the findings presented here.

RESULTS

Religiosity dominates fertility decisions

Our findings revealed several common patterns, notably the prominent role of religious beliefs in the

perception of various factors of reproductive behavior. Respondents claimed that: '[Faith] certainly played a big role [in decisions about reproduction]. Certainly, in the process of not being selfish, not prioritise a career' (R4) 'that was God's way with us and that's the way it was meant to be. (...) I put it in God's hands and that's what's best for us. I try to practise my faith in my daily life and that's what I teach my children. Because everything, wealth and possessions, are fleeting, but I need to be close to God and everything else will follow' (R5). Moreover, the respondents specified that practising their faith relates to sexual morality and in some cases can result in uncontrolled fertility: 'we didn't want contraception or anything like that' (R9).

In many cases, the role of religiosity was perceived in the context of life-course factors – for instance, growing up in a nuclear family: 'neither of us was an only child and we are from Christian families where more children are blessing. (...) I saw multi-child families as a gift' (R1); 'My dad's one of nine kids, my mom's one of four, I have many cousins. We all have a Christian background...' (R7).

Generally, coming from grown up in or having extensive experience with a large nuclear family was perceived as influential factor on one's own reproduction: 'Me and my husband are scouts and there it's about big and strong families (...) and at the same time we were all pregnant with my sisters (R1)' 'I met many peers, friends, and they were all from large families, of eight or more children. (...) And I saw the dynamics of those large families, and it was very appealing. It was so powerful. I longed for what I saw there. (...) And my husband had a similar experience, such a personal experience, meeting a larger family. That was such a fundamental experience, very inspiring' (R9).

The role of husbands was also perceived as important: 'It certainly played a big role that my husband was very open to it, that he wanted another child. And the fact that he gave me such support, that he respected me and that he thought of me as wise...' (R4); 'my husband was so open that we will have seven children' (R10).

And finally, I found that the social networks and communities that families create to share experiences and material items and to spend time together also played a significant role: 'Naturally, as the number of children grows, I come into contact with families who live similarly, have a similar number of children, and

are of a similar age, so the interests of all the family members probably overlap. (...) The help of that close community, the mutual help, is important' (R10).

Conflicting policy preferences

However, in my very homogenous group of respondents I found heterogeneity in their perceptions of some fertility factors, such as different lifestyle preferences that resulted in a large family, different views on policy measures like nurseries and part-time jobs, or contradictory statements about the role of one's financial situation. For example, several respondents stated that a large family was neither their ideal nor their preference: 'I was also saying to myself [that] this [large family] is not for me. The tiredness of being a mother was discouraging me (...) after my first child I was crying on my husband's shoulder so much that I didn't want what I had. I would rather go to a business centre to make money instead of taking care of a baby that's crying here, and I don't know what he wants and what this is for' (R5). These women described how they must have undergone a radical change in their own mindset when they were having more and more children: 'For me, too, there must have been such a big change and shock' (R4).

Further, the respondents mostly spoke in favour of the state's various financial incentives and leave policies. The women claimed that their 'family income [had] increased significantly when the tax bonus was introduced' (R4); 'I have always enjoyed Slovakia's three-year parental leave ... I see this as a very good policy for Slovak families (...) A three-year opportunity to stay at home is a gift' (R1).

On the one hand, the respondents have quite modest family budgets and live within their budget's limitations: 'We buy a lot on sale, I take advantage of discounts, I don't cook any expensive food, but simple. It continues with clothes. I only buy everything second hand' (R9); 'I pay for one night [on holiday] as much as another family pays for two nights. It all costs us twice as much. holidays and flights, etc.' (R2). On the other hand, they all strongly denied the importance of any economic arguments when deciding about childbearing: 'Actually, the question of finances never came to the table when I was deciding on another life [a child]' (R10); 'I don't think it's a question of policy or finances' (R2); 'I came from a family where I didn't

have any expensive things and I lived in a modest way, so the economic aspect was never a factor in whether to have a baby or not. It was never a reason' (R1).

Similarly, some respondents expressed a need for labour market support for economic reasons: 'I would somehow amend the full-time jobs or create the option to have shorter working hours at a higher salary for a mother' (R2); 'Definitely yes, to encourage part-time jobs in some way ...' (R6). And one respondent considered labour market support important because of the career costs to mothers: 'I know women who are lawyers, doctors, or researchers who struggle with losing their career. They just love their job and would also like to achieve something in work life, and they are just looking for balance' (R9).

In contrast, other women rejected any ideas about supporting mothers' labour market attendance – for example, with nurseries, which would allow mothers to be more active on the labour market: 'to me, a nursery is the worst crime in the world, and it seems like a crime against a child, and even a kindergarten for a three-year-old seems like a crime against a child' (R7); 'I wouldn't support nurseries with public policies' (R3); 'I think if you [as a woman-mother] are doing well in that world [business] then you aren't at home and your family misses you' (R9). And some respondents spoke out directly in favour of gender stereotypes: 'I believe that the most important thing for a child is its mother' (R6).

Negative perceptions of some public policies

I found that the state's incentives and welfare system provisions can also be negatively perceived and can demotivate people away from continual fertility. Some women claimed it an injustice when they were not supported financially despite their bigger costs: 'I was so angry that so much energy, strength, care, study time, and everything, and not only during the day but at night and all the time, that a mother spends, and then the policy is set up so that a person is not motivated to have a big family unless they have some higher values. It's totally demotivating' (R5).

The women spoke in particular about general social provisions favouring maximum two-child families, especially when discussing economic issues: 'Everything is designed for one or two children' (R2); 'it would be great if ideal families were not just two

parents and two children but larger families' (R4) 'two children are without thinking. (...) with the third child the thinking starts that it's already a sacrifice' (R7).

The housing situation was mentioned many times, and one respondent claimed that housing is 'the most important thing when planning [children], everyone wants to live in their own home.' (R6). And it poses a complication for large families: 'It all depends on housing, and real estate prices are unbelievable' (R6); 'if there could be some support for better mortgages for large families when they come to the housing limit' (R3).

Similarly, I found negative perceptions of health policy. In many cases the women mentioned having negative experiences with health care in Slovak hospitals during and after a childbirth, which they had to overcome when they got pregnant again: 'I didn't want to go through those almost traumatic experiences [childbirths] anymore' (R2); '[childbirth] turned out to be quite outside my expectations (...) So it was a strongly negative experience.' (R5); 'It [childbirth] had a very negative impact on me. (...) My dignity as a human being was trampled on and that was very difficult and I had to process that for a few months' (R10).

DISCUSSION AND CONCLUSIONS

This study addresses a gap in the understanding of how individuals perceive fertility factors with contradictory effects, such as the influence of higher educational attainment on the one hand and strong religiosity on the other. The research question in this study asks *how various factors of reproductive behaviour are perceived by highly educated Catholic mothers of large families in urban areas?*

Our findings reveal that strong religiosity and Catholic beliefs are perceived by respondents as central factors in their reproductive behaviour, overshadowing other factors such as the nuclear family, financial considerations, or career costs. While these other factors are also relevant, their significance varied across the sample. Indeed, far more empirical evidence would be required to support the existence of a causal relationship between religiosity and reproductive behaviour leading to large family, but that lies outside the scope of the present research. But the present results are consistent with previous research emphasising the

positive effects of strong religiosity on fertility (e.g., Frejka – Westoff, 2008; Perry – Schleifer, 2019).

Furthermore, I found that the perceived role of religiosity is often implicit. Rather than prescribing a specific number of children, religious beliefs typically discourage contraception and abortion while emphasising personal sacrifice, and this indirectly contributes to larger family sizes. The perception of religiosity as a key factor may also reflect broader views on gender relations and attitudes towards gender roles related to parenthood and motherhood, which influence reproductive behaviour. Accordingly, the perceived pivotal role of religiosity in reproductive behavior can be interpreted as a factor that primarily demotivates individuals from using contraception and abortion rather than explicitly motivates individuals to have a(nother) child or a large family.

Based on the expressed perceptions I propose that the role of Catholic religious beliefs should be understood in terms of their influence on 'reproductive behaviour' rather than 'reproductive decisions'. This distinction is important because, for my respondents, having children is less a matter of conscious decision-making and more an expression of a lifestyle rooted in reproductive non-control driven by their faith.

Interestingly, within the homogenous sample, I identified heterogeneous patterns in perceptions on life-course and policy factors. Some respondents emphasised the importance of their nuclear family, the broader social environment, or their experience with large families, suggesting that social networks, whether familial or peer-based, play a significant role in shaping fertility decisions. These past experiences are generally viewed as critical factors in fertility choices, which is consistent with the findings of Huinink and Kohli (2014). Respondents highlighted the importance of large family communities, which contributed to their continual fertility. This phenomenon mirrors the earlier observations of Huinink and Feldhaus (2009).

Regarding financial incentives and work-life balance measures, respondents expressed contradictory views. Most were supportive of the state's various financial incentives to offset their increased financial costs, which is in line with the findings of Filadelfiová and Gerbery (2014). Most notably, policies aimed at addressing housing issues were seen as highly desir-

able, as the current housing situation poses a challenge for large families. This finding is consistent with earlier research demonstrating that housing insecurity negatively affects fertility, as has been shown, e.g., by Sikorska (2021) for Poland and by Atalay and Whelan (2021) for Australia.

In contrast, and paradoxically, respondents strongly rejected the notion that policy factors should determine family size, claiming that financial considerations were not a central factor in their decision-making, despite acknowledging the high financial costs associated with raising children. This apparent inconsistency can be understood through the lens of rational choice theory (see e.g. Becker, 1960): even though large families face significant financial costs, children are perceived as having a higher intrinsic value, a perception driven by strong religious beliefs.

Some respondents also emphasised the need for labour market incentives because of economic reasons and opportunity costs. These perceptions about the need to support mothers in the labour market align with the narrative identified by Garrett *et al.* (2017), describing 'paid work as a luxury', where mothers express a desire to work but are hindered by childcare costs and labour market conditions. In contrast, all the respondents unanimously supported the usefulness of extended paid leave, with some rejecting the idea of promoting work-life balance. One respondent even described nursery care as 'the worst crime in the world'. The expressed gender stereotypes, particularly those highlighting mothers as 'primary caregivers', align with stereotypes commonly noted in academic literature (Valiquette-Tessier *et al.*, 2019). According to Hašková *et al.* (2012), myths about ma-

ternal care being essential until a child reaches the age of three and the dangers of nursery schools are prevalent in the Czech context, which is similar to the Slovak one. Experts such as psychologists and paediatricians have also perpetuated the idea that 'children under the age of three should stay with their mother' (Hašková – Dudová, 2017). This reflects the norm of 'threeness' described by Saxonberg (2014). My findings indicate that this belief is particularly widespread among the interviewed mothers of large families.

Additionally, I found that the state's incentives and welfare system provisions can be negatively perceived and may discourage further fertility. Some respondents highlighted the 'two-child norm' in society, the policy realm, and the market as well, which discourages people from having a large family. This has been documented in past academic research, e.g. by Sobotka and Beaujouan (2014), who found that across Europe the ideal family size consistently oscillate around two children.

To conclude, the findings and limitations of this study suggest future directions of research. Most notably, the range of heterogeneous perceptions observed within my otherwise homogenous group of respondents suggests the need for a deeper investigation into the reasons behind these contradictions, particularly regarding financial and career costs. The various perceptions of institutional early childhood care also require further exploration. Lastly, I recommend that future research include a sample of Catholic childless women, non-religious mothers of large families, and the fathers of large families, the populations that were not represented in my study.

Literature

- Adams, W. C. 2015. Conducting semi-structured interviews. *Handbook of practical program evaluation*, pp. 492–505. <https://doi.org/10.1002/9781119171386.ch19>.
- Adhikari, R. 2010. Demographic, socio-economic, and cultural factors affecting fertility differentials in Nepal. *BMC pregnancy and childbirth*, 10, pp. 1–11. <https://doi.org/10.1186/1471-2393-10-19>.
- Arpino, B. – Esping-Andersen, G. – Pessin, L. 2015. How do changes in gender role attitudes towards female employment influence fertility? A macro-level analysis. *European Sociological Review*, 31(3), pp. 370–382. <https://doi.org/10.1093/est/jcv002>.
- Atalay, K. – Li, A. – Whelan, S. 2021. Housing wealth, fertility intentions and fertility. *Journal of Housing Economics*, 54. <https://doi.org/10.1016/j.jhe.2021.101787>.

- Bauer, G. – Kneip, T. 2014. Dyadic fertility decisions in a life course perspective. *Advances in Life Course Research*, 21, pp. 87–100. <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2013.11.003>.
- Bauer, G. – Kneip, T. 2013. Fertility from a couple perspective: A test of competing decision rules on proceptive behaviour. *European Sociological Review*, 29(3), pp. 535–548. <https://doi.org/10.1093/esr/jcr095>.
- Becker, G. S. 1960. *An economic analysis of fertility*. Universities-National Bureau. Demographic and economic change in developed countries.
- Berghammer, C. 2012. Church attendance and childbearing: Evidence from a Dutch panel study, 1987–2005. *Population Studies*, 66(2), pp. 197–212. <https://doi.org/10.1080/00324728.2012.655304>.
- Bianchi, S. M. – Casper, L. M. 2005. Explanations of family change. In Bengtson, V. L. et al. (ed.). *Sourcebook of Family Theory and Research*. Pp. 93–117. <https://doi.org/10.4135/9781412990172.n4>.
- Connor, D. S. 2021. In the name of the father? Fertility, religion, and child naming in the demographic transition. *Demography*, 58(5), pp. 1793–1815. <https://doi.org/10.1215/00703370-9427093>.
- Coskun, S. – Dalgic, H. 2020. Fertility Response to Business Cycles: “Gender Asymmetry in Industries.” *University of Mannheim Working Paper*, 35.
- DeRose, L. F. 2021. Gender equity, religion, and fertility in Europe and North America. *Population and Development Review*, 47(1), pp. 41–55. <https://doi.org/10.1111/padr.12373>.
- Dilmaghani, M. 2019. Religiosity, secularity, and fertility in Canada. *European Journal of Population*, 35(2), pp. 403–428. <https://doi.org/10.1007/s10680-018-9487-z>.
- Duvander, A. Z. – Fahlén, S. – Brandén, M. – Ohlsson-Wijk, S. 2020. Who makes the decision to have children? Couples’ childbearing intentions and actual childbearing. *Advances in Life Course Research*, 43, 100286. <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2019.04.016>.
- Ellingsæter, A. L. – Pedersen, E. 2016. Institutional trust: Family policy and fertility in Norway. *Social Politics: International Studies in Gender, State – Society*, 23(1), pp. 119–141. <https://doi.org/10.1093/sp/jxv003>.
- Filoso, V. – Papagni, E. 2015. Fertility choice and financial development. *European Journal of Political Economy*, 37, pp. 160–177. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2014.11.004>.
- Filadelfiová, J. – Gerbery, D. 2014. *Potreby rodín s maloletými detmi. (Výsledky empirického výskumu)*. Inštitút pre výskum práce a rodiny. Bratislava.
- Frątczak, E. – Pęczkowski, M. 2002. The Evaluation of Changes in Attitudes and Reproductive Behaviours of Young and Middle Generations Female and Male Poles and Their Influence on the Process Family. *Union Household Formation and Dissolution: SAS User’s Guide. School of Economics*.
- Frejka, T. et al. 2016. Fertility and family policies in Central and Eastern Europe after 1990. *Comparative Population Studies*, 41(1), pp. 3–56. <https://doi.org/10.12765/CPoS-2016-03>.
- Frejka, T. – Westoff, C. F. 2008. Religion, Religiousness and Fertility in the US and in Europe: Religion, religiosité et fécondité aux Etats-Unis et en Europe. *European Journal of Population/Revue européenne de démographie*, 24, pp. 5–31. <https://doi.org/10.1007/s10680-007-9121-y>.
- Fűrész, T. – Molnár, B. 2021. The first decade of building a family-friendly Hungary. *Quaderns de Politiques Familiars*, 7, pp. 1–12.
- Garrett, C. C. et al. 2017. Young mothers’ experiences of receiving the baby bonus: a qualitative study. *Australian Social Work*, 70(1), pp. 54–65. <https://doi.org/10.1080/0312407X.2015.1128453>.
- Gomes, C. S. et al. 2012. Fertility, full-time and part-time female employment in Europe. *CIES e-Working Paper*, 125.
- González, L. – Trommlerová, S. 2022. Cash transfers before pregnancy and infant health. *Journal of Health Economics*, 83, pp. 1–21. <https://doi.org/10.1016/j.jhealeco.2022.102622>.
- Gries, T. – Grundmann, R. 2018. Fertility and modernization: the role of urbanization in developing countries. *Journal of International Development*, 30(3), pp. 493–506. <https://doi.org/10.1002/jid.3104>.
- Guest, G. – Bunce, A. – Johnson, L. 2006. How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field methods*, 18(1), pp. 59–82. <https://doi.org/10.1177/1525822X05279903>.

- Guziejewska, B. 2021. Interdisciplinary interplay between government programs, politics and demography as exemplified by the Polish family 500+ program: assumptions and first experiences. *Optimum. Economic Studies*, 106(4), pp. 30–44. <https://doi.org/10.15290/oes.2021.04.106.03>.
- Hašková, H. – Dudová, R. 2017. Institutions and discourses on childcare for children under the age of three in a comparative French-Czech perspective. *Sociological Research Online*, 22(3), pp. 120–142. <https://doi.org/10.1177/1360780417725940>.
- Hašková, H. – Saxonberg, S. – Mudrák, J. 2012. *Péče o nejmenší. Boření mýtů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON)/ Sociologický ústav AV ČR.
- Hayford, S. R. – Morgan, S. P. 2008. Religiosity and fertility in the United States: The role of fertility intentions. *Social forces*, 86(3), pp. 1163–1188. <https://doi.org/10.1353/sof.0.0000>.
- Heineck, G. 2006. The relationship between religion and fertility: Evidence for Austria. *Papers on Economics of Religion*, 6(01).
- Huinink, J. – Feldhaus, M. 2009. Family Research from the Life Course Perspective. *International Sociology*, 24(3), pp. 299–324. <https://doi.org/10.1177/0268580909102910>.
- Huinink, J. – Kohli, M. 2014. A life-course approach to fertility. *Demographic research*, 30, pp. 1293–1326. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2014.30.45>.
- Human Mortality Database. 2024. Available at: OurWorldinData.org/fertility-rate.
- Impicciatore, R. – Tomatis, F. 2020. The nexus between education and fertility in six European countries. *Genus*, 76(1), pp. 1–20. <https://doi.org/10.1186/s41118-020-00104-4>.
- Iyer, S. – Weeks, M. 2020. Social interactions, ethnicity, religion, and fertility in Kenya. *Journal of Demographic Economics*, 86(3), pp. 329–365. <https://doi.org/10.1017/dem.2020.6>.
- Jemna, D. V. – David, M. 2018. Post-transitional regional fertility in Romania. *Demographic Research*, 38, pp. 1733–1776. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2018.38.57>.
- Kavanaugh, K. – Ayres, L. 1998. Not as bad as it could have been[®]: Assessing and mitigating harm during research interviews on sensitive topics. *Research in nursing – health*, 21(1), pp. 91–97. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1098-240X\(199802\)21:1<91::AID-NUR10>3.0.CO;2-C](https://doi.org/10.1002/(SICI)1098-240X(199802)21:1<91::AID-NUR10>3.0.CO;2-C).
- Kulu, H. 2013. Why do fertility levels vary between urban and rural areas?. *Regional studies*, 47(6), 895–912. <https://doi.org/10.1080/00343404.2011.581276>.
- Lerch, M. 2019. Fertility decline in urban and rural areas of developing countries. *Population and Development Review*, pp. 301–320. <https://doi.org/10.1111/padr.12220>.
- Lundquist, E. – Eklöf, H. 2017. The motherhood wage penalty: A varieties of capitalism approach (No. 710). *LIS Working Paper Series*.
- Lutherová, S. G. – Maříková, H. – Válková, J. 2017. Childcare Preferences of Parents in the Czech Republic and the Slovak Republic. *Sociológia*, 49(3).
- Lutz, W. 2006. Fertility rates and future population trends: will Europe's birth rate recover or continue to decline? *International journal of andrology*, 29(1), pp. 25–33. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2605.2005.00639.x>.
- Lutz, W. 2010. Education will be at the heart of 21st century demography. *Vienna Yearbook of Population Research*, 8, pp. 9–16. <https://doi.org/10.1553/populationyearbook2010s9>.
- Lutz, W. 2017. Education empowers women to reach their personal fertility target, regardless of what the target is. *Vienna Yearbook of Population Research*, 15, pp. 27–31. <https://doi.org/10.1553/populationyearbook2017s027>.
- Minichiello, V. – Aroni, R. – Hays, T. N. 2008. *In-depth interviewing: Principles, techniques, analysis*. Pearson Education.
- Murray, C. J. L. et al. 2018. Population and fertility by age and sex for 195 countries and territories, 1950–2017: systematic analysis for the global burden of disease study 2017. *The Lancet*, 392(10159), pp. 1995–2051. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(18\)32278-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(18)32278-5).
- Peri-Rotem, N. 2016. Religion and fertility in Western Europe: Trends across cohorts in Britain, France and the Netherlands. *European Journal of population*, 32, pp. 231–265. <https://doi.org/10.1007/s10680-015-9371-z>.
- Perry, S. L. – Schleifer, C. 2019. Are the faithful becoming less fruitful? The decline of conservative protestant fertility and the growing importance of religious practice and belief in childbearing in the US. *Social Science Research*, 78, pp. 137–155. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2018.12.013>.

- Raute, A. 2019. Can financial incentives reduce the baby gap? Evidence from a reform in maternity leave benefits. *Journal of Public Economics*, 169, pp. 203–222. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2018.07.010>.
- Requena, M. – Salazar, L. 2014. Education, marriage, and fertility: The Spanish case. *Journal of Family History*, 39(3), pp. 283–302. <https://doi.org/10.1177/0363199014527592>.
- Rochovská, A. – Rusnáková, J. 2018. Poverty, segregation and social exclusion of Roma communities in Slovakia. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, 42, pp. 195–212. <https://doi.org/10.2478/bog-2018-0039>.
- Rotella, A. et al. 2021. Increasing population densities predict decreasing fertility rates over time: A 174-nation investigation. *American Psychologist*, 76(6), p. 933. <https://doi.org/10.1037/amp0000862>.
- Sanz, M. T. – Díaz Gandasegui, V. – Elizalde-San Miguel, B. 2019. Sense and sensibility: using a model to examine the relationship between public pre-school places and fertility. *The Journal of Mathematical Sociology*, 43(4), pp. 213–230. <https://doi.org/10.1080/0022250X.2019.1583226>.
- Saxonberg, S. 2014. *Gendering family policies in post-communist Europe: A historical-institutional analysis*. Springer. <https://doi.org/10.1057/9781137319395>.
- Sikorska, M. 2021. Is it possible to increase the fertility rate in Poland. *IBS Policy paper*, 4, 2021.
- Sobotka, T. – Beaujouan, É. – Van Bavel, J. 2017. Introduction: Education and fertility in low-fertility settings. *Vienna Yearbook of Population Research*, 15, pp. 1–16. <https://doi.org/10.1553/populationyearbook2017s001>.
- Sobotka, T. – Beaujouan, É. 2014. Two Is best? The persistence of a two-child family ideal in Europe. *Population and Development Review*, 40(3), pp. 391–419. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2014.00691.x>.
- Sobotka, T. – Skirbekk, V. – Philipov, D. 2011. Economic recession and fertility in the developed world. *Population and development review*, 37(2), pp. 267–306. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2011.00411.x>.
- Sobotka, T. – Matysiak, A. – Brzozowska, Z. 2019. Policy responses to low fertility: How effective are they. *United Nations Population Fund*.
- Spolaore, E. – Wacziarg, R. 2022. Fertility and modernity. *The Economic Journal*, 132(642), pp. 796–833. <https://doi.org/10.1093/ej/ueab066>.
- Šprocha, B. 2022. Bezdetnosť a odkladanie rodenia prvých detí v krajinách Vyšehradskej skupiny. *Demografie*, 64(2), pp. 139–157. <https://doi.org/10.54694/dem.0302>.
- Šprocha, B. 2023. Tri desaťročia transformácie plodnosti v Česku a na Slovensku v prierezovom a generačnom pohľade. *Demografie*, 65(2), pp. 65–83. <https://doi.org/10.54694/dem.0317>.
- Šprocha, B. – Bleha, B. 2018. Does Socio-Spatial Segregation Matter? 'Islands' of High Romany Fertility in Slovakia. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 109(2), pp. 239–255. <https://doi.org/10.1111/tesg.12270>.
- Šprocha, B. – Bleha, B. 2021. Transformácia plodnosti v mestskom a vidieckom priestore na Slovensku po roku 1989. *Demografie*, 63(3), pp. 139–157.
- Šprocha, B. – Tišliar, P. 2019. Fertility and Religious Belief: Old and New Relationships in Slovakia. *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, 18(52), pp. 63–79. <https://doi.org/10.1111/tesg.12515>.
- Šprocha, B. – Ďurček, P. 2018. Odkladanie materstva na Slovensku v generačnej perspektíve. *Sociológia*, 50(5). <https://doi.org/10.31577/sociologia.2018.50.5.21>.
- Šprocha, B. – Potančoková, M. 2010. *Vzdelanie ako diferenčný faktor reprodukčného správania*. Bratislava: Infostat.
- Šprocha, B. – Tišliar, P. – Šídlo, L. 2020. Vzdelanie žien a plodnosť: k niektorým diferenčným aspektom transformácie plodnosti na Slovensku. *Sociológia*, 52(5). <https://doi.org/10.31577/sociologia.2020.52.5.21>.
- Šprocha, B. – Tišliar, P. 2019. Fertility and Religious Belief: Old and New Relationships in Slovakia. *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, 18(52), pp. 63–79.
- Statistical office of Slovakia. 2023. *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2021: Národná analytická správa*. Bratislava.
- United Nations World Population Prospects. 2024. Available at: OurWorldinData.org/fertility-rate.
- Valiquette-Tessier, S. C. et al. 2019. A literature review of cultural stereotypes associated with motherhood and fatherhood. *Marriage – Family Review*, 55(4), pp. 299–329. <https://doi.org/10.1080/01494929.2018.1469567>.
- Westoff, C. F. – Jones, E. F. 1979. The end of "Catholic" fertility. *Demography*, 16, 209–217. <https://doi.org/10.2307/2061139>.

- Yakita, A. 2018. Female labor supply, fertility rebounds, and economic development. *Review of Development Economics*, 22(4), 1667–1681. <https://doi.org/10.1111/rode.12411>.
- Zeman, K. 2018. Cohort fertility and educational expansion in the Czech Republic during the 20th century. *Demographic Research*, 38, pp. 1699–1732. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2018.38.56>.

MONIKA ŠMERINGAIOVÁ

is a PhD. candidate at the Institute of Public Policy at Comenius University in Bratislava, Slovakia. She has also pursued studies at the Department of Demography at Vienna University, the Department of Political Science at Leipzig University, and the Faculty of Philosophy and Sociology at Maria Curie-Skłodowska University. Her doctoral research focuses on spatial and temporal dynamics of family policy and its impact on human fertility.

Acknowledgements

I would like to express my gratitude to all the respondents who participated in my research. I also extend my thanks to Dr. Róbert Martin Hudec, Petra Bayerová and other reviewers for their valuable feedback and comments. I also wish to thank to Michal Čop for co-creation of the research questionnaire and its distribution. Partial financial support was received from Comenius University in Bratislava – Grand for young researchers, no. UK/274/2023.

54. konference České demografické společnosti

28.–30. května 2025

odborné sekce ◀

České Budějovice

doprovodný program ◀

Krajský úřad Jihočeského kraje

společenský večer ◀

Termín pro přihlášení příspěvku: **31. březen 2025**

Registrace a více informací: <http://www.czechdemography.cz>

Česko v kleštích nízké plodnosti a porodnosti?

Třetí prosincový podvečer roku 2024 patřil v pořadí již šestému kulatému stolu, který uspořádala Česká demografická společnost, z. s. ve spolupráci s Českým statistickým úřadem. Akce se konala v prostorách ČSÚ a zájemci se mohli také připojit online. Téma, na které přijali pozvání odborníci z řad demografů, specialistů na data, ale i z gynekologicko-porodnické praxe, přilákalo velký počet účastníků a tento kulatý stůl se zařadil mezi neúspěšnější mimokonferenční akce pořádané ČDS v novodobé historii.

Kulatý stůl se zabýval vysoce aktuálním tématem, a to vývojem plodnosti v Česku v kontextu evropských trendů a analýzou faktorů ovlivňující její současnou úroveň, včetně demografických a sociálních změn přispívajících k nízké porodnosti. Navzdory přání většiny žen a mužů mít alespoň dvě děti dochází k poklesu plodnosti hluboko pod úroveň prosté reprodukce, což vyvolává otázky ohledně bariér bránících mladým lidem v naplnění reprodukčních plánů. Významnou roli v současných trendech hraje také asistovaná reprodukce, jejíž využití stoupá zejména s ohledem na rostoucí věk rodiček.

Akce se opřela o vstupní přednášky čtyř zvaných přednášejících:

Jitka Slabá (Centrum pro studium plodnosti, katedra demografie a geodemografie, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova): *Specifika vývoje plodnosti v Česku od roku 2011: Trendy a výzvy v evropském kontextu*

Příspěvek se zaměřil na vývoj plodnosti v České republice za posledních 15 let v kontextu evropských trendů. V rámci analýzy byly představeny hlavní faktory ovlivňující současný vývoj plodnosti v Česku, včetně demografických a sociálních změn, které přispívají k nízké porodnosti. Zároveň bylo probíráno, jak se Česká republika v této oblasti odlišuje nebo naopak přibližuje ostatním evropským zemím. Součástí byl i přehled různých interpretací současných trendů plodnosti z dostupných studií a jejich implikací pro budoucnost demografického vývoje.

Eva Waldaufová (Centrum pro studium plodnosti, katedra demografie a geodemografie, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova & Výzkumná agentura NMS Market Research): *Od ideálu k realitě: Reprodukční představy české populace v kontextu aktuálního poklesu porodnosti v Česku*

Navzdory nedávné vyšší úrovni plodnosti v Česku, nejnovější data naznačují výrazný pokles plodnosti hluboko pod úroveň prosté reprodukce a zvýšenou nejistotu ohledně budoucích trendů. Zároveň většina žen i mužů stále touží mít alespoň dvě děti. Cílem příspěvku bylo přiblížit aktuální reprodukční představy a plány žen a mužů (ve věku 18–49 let) v Česku a ukázat, do jaké míry jsou vzájemně v souladu. Zároveň si kladl za cíl poukázat na bariéry, kterým v oblasti reprodukce mladí lidé v Česku aktuálně čelí. Analýza využívala data primárně z průzkumu Cesty k rodičovství (NMS Market Research, 2024) a přináší nové poznatky v oblasti reprodukce.

Jitka Jírová (Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR): *Asistovaná reprodukce v ČR a její proměna v čase*

Asistovaná reprodukce je velmi rychle rozvíjející se obor medicíny a její vliv na celkovou porodnost i s ohledem na rostoucí věk rodiček kontinuálně stoupá. Hlavním cílem příspěvku bylo popsat vývoj využívání těchto metod v Česku a kvantifikovat jejich vliv na úroveň a strukturu plodnosti. Nejsou to však jen absolutní počty narozených po asistované reprodukci, o čem bychom se měli bavit. Tato těhotenství a porody mají svá specifika a představují řadu rizik, se kterými je třeba také počítat.

Karel Řežábek (Centrum asistované reprodukce Kliniky gynekologie, porodnictví a neonatologie 1. LF UK a VFN v Praze): *Asistovaná reprodukce a stárnutí populace*

Příspěvek se zaměřil na vývoj a současné trendy v oblasti asistované reprodukce, které reflektují dopady stárnutí populace. Diskutovány byly tři klíčové oblasti:

využití darovaných oocytů u žen bez vlastní ovariální rezervy, preimplantační genetická diagnostika embryí jako slibný, avšak dosud ne zcela zavedený postup, a uchování gamet za účelem posunutí těhotenství do vyššího věku. Pozornost byla věnována i výzvám, kterým čelí lékaři v ambulanci asistované reprodukce, včetně časového tlaku na ženy v souvislosti s jejich věkem, poklesu ovariální rezervy a omezení úhrad zdravotního pojištění.

V rámci kulatého stolu proběhla i bohatá diskuse. Diskutovány byly aktuální trendy plodnosti, dílčí výsledky prezentovaného výběrového šetření či specifika těhotenství po asistované reprodukci, jako její vliv na strukturu a úroveň plodnosti i klíčové trendy

využití darovaných oocytů, preimplantační genetická diagnostiky či uchovávání gamet.

Prezentace všech čtyř přednášejících jsou dostupné na stránkách ČDS (<https://www.czechdemography.cz/akce/kulate-stoly/>), kde je možné si stáhnout také příspěvky z předchozích akcí tohoto typu.

Česká demografická společnost, z. s. děkuje všem přednášejícím i posluchačům na této akci a těší se na další setkání, kdy např. plánuje na duben 2025 další kulatý stůl; o tématu a termínu budou zájemci včas informováni prostřednictvím stránek <https://www.czechdemography.cz> či rozesílaného Newsletteru.

 HV ČDS

Konference RELIK 2024

Další ročník mezinárodní konference **Reprodukce lidského kapitálu – vzájemné vazby a souvislosti** se uskutečnil ve dnech 14. a 15. listopadu 2024. Šlo již o 17. ročník tohoto tradičního setkání, které pořádá Katedra demografie Fakulty informatiky a statistiky Vysoké školy ekonomické v Praze v rámci projektu IGA 11/2023. Akce se konala přímo v prostorách VŠE, přičemž stejně jako v předchozích letech přinesla bohatý program zaměřený na klíčová témata z oblasti demografie a příbuzných oborů. Konference byla určena pro odbornou veřejnost, pracovníky veřejného i soukromého sektoru, zástupce neziskových organizací, studenty i všechny další zájemce o demografickou problematiku. Konference byla přístupná zdarma bez výběru vložného.

Konference letos dosáhla opět mezinárodního rozměru, když přivítala přesně 100 účastníků, z nichž 45 bylo ze zahraničí. Díky hybridní formě umožnila nejen osobní, ale i online účast, kterou využila především zahraniční komunita. Technická podpora byla zajištěna prostřednictvím platformy MS Teams.

Konference zahrnovala různé tematické sekce, mezi nimiž nechyběly demografie a lidské zdroje, ekonomická demografie, stárnutí obyvatelstva, regionální

demografie, demografické modely či reprodukce lidského kapitálu. Prostor dostala i sekce pro další zajímavá témata. Významnou roli na konferenci hrála prezentace prací začínajících vědců v sekci mladých výzkumníků, což je již tradiční součástí programu.

Mezi novými poznatky, které byly na konferenci prezentovány, se objevily například perspektivy zdravotnického personálu, digitalizace, udržitelnost, zdravá délka života, ekonomika domácností, demografická dividenda, teorie her nebo sladění rodinného života s prací. Atmosféra byla přátelská a akademicky podnětná, což přispělo k bohaté výměně názorů mezi účastníky. Propojení různých disciplín s demografií umožnilo sdílení znalostí a rozšíření obzorů odborníků z řad jednotlivých disciplín a bylo účastníky hodnoceno pozitivně.

Podrobnější informace o příspěvcích přednesených na konferenci jsou již nyní dostupné ve sborníku s ISBN 978-80-245-2538-9. Elektronická verze sborníku je volně přístupná na webové stránce <https://relik.vse.cz/2024/>.

 Filip Hon

The 16th Conference of Young Demographers

Nearly 100 participants gathered at the 16th annual Conference of Young Demographers, held from 5 to 7 February 2025 at the Faculty of Science, Charles University in Prague. The conference was co-organised with the Association for Young Historical Demographers, and special thanks are due to their representative, Joris Kok.

On 4 February, the opening of the conference was preceded by a series of master classes on topics related to health inequalities and historical demography, supported by COST Action: The Great Leap. Participants had the opportunity to discuss their work-in-progress with three experts in the field: Kristina Thompson (Wageningen University & Research), Věra Slováková, and Anna Šťastná (both from the Faculty of Science, Charles University). The master classes could not have been organised without the help of Tim Riswick (Radboud University).

The conference officially opened on Wednesday morning with the first session, chaired by Klára Hulíková Tesárková. Four presenters, Laura Pasqua Leone, Elena Neri, Sophia Noel, and Aitor García Aguirre, shared their research on various aspects of health. Then the participants moved on to the poster session.

Poster sessions at the Conference of Young Demographers always begin with a 'flash-talk', where each poster presenter has two minutes to advertise their research and highlight the most important things in their poster to the audience. Once everyone has made their presentation, the audience can move on to the posters. The poster sessions are generally two hours long, so there is enough time to discuss every detail of the presented work. In the first poster session, topics ranged from migration, the impact of Covid-19 on self-rated health, and mortality dynamics.

After lunch, the first invited guest shared his keynote speech. Rolf Granholm, a past repeat attendee of the conference and a PhD researcher at the University of Groningen, talked about his experience with microsimulation in fertility research. While it is unusual to invite such an early career researcher as a keynote, it

was a great choice for the conference. The presentation was an excellent choice, offering a well-structured introduction to microsimulation and insights into Rolf's research, and an engaging presentation style that was both informative and inspiring.

The second poster session that followed after the keynote talk was again filled with interesting research. Thirteen presenters offered insights into their work on historical demography, social inequalities in pain, fertility during the Covid-19 pandemic, and gender differences in raising kids. A lively discussion continued until 6 pm and then it was time to close for the day.

The second conference morning started off with a series of presentations on historical demography. Tommaso D'Amelio, Uddhav Khakurel, Samantha Maitland, and Sezgin Uysal guided us through time and space and the session was chaired by Věra Slováková. This was followed by the third poster session, which focused on topics ranging from student mobility and out-of-pocket expenditures for maternity care to partnership dynamics and immigrant health.

The second keynote talk was given by Marc Luy, the director of the Vienna Institute of Demography. In his talk, 'Why Do Women Live Longer? Insights from 25 Years of Demographic Research', he walked the audience through his career and his research on life expectancy inequalities between men and women. He focused on three main factors that may cause the gender gap in life expectancy: biological factors, lifestyle, and social conditions. He also shared insights from his fascinating project titled 'Cloister Study', in which he examines the life expectancy differences between members of German religious orders – between nuns and monks in Germany.

In the afternoon, four researchers, Martina Bodo, Kristina Dorofeeva, Magdalena Grabowska, and Michał Taracha, presented their studies on topics such as low fertility, intergenerational solidarity, and transitioning into adulthood. The session was chaired by Bety Ukolova.

The rest of the afternoon was dedicated to the 'Rolf Award'. This special session started as a fun little competition in 2022, when the 'Ross Award' was announced. Each year the winner of this special award gets the right to come up with the challenge for the next year and the award is also named after them. This time, participants had to argue against well-known demographic statements (e.g. 'Mortality shifts from infectious to chronic diseases as societies develop'), while incorporating a randomly assigned object (e.g. snowman, umbrella, pencil). The activity was a lot of fun and we congratulate all the participants for their bravery. The evening concluded with a social event.

The final day of the conference began with a session chaired by Lukáš Kahoun, featuring presentations by Ábel Csathó, Justè Lekstyè, and Philippe Paeps on mortality and morbidity. This was followed by the final poster session, where presenters discussed topics such as childbirth satisfaction, innovative methods for data visualisation, healthcare workers' working life expectancy, and early menopause.

Following tradition, the conference closed with the award ceremony. The Best Presentation Award was this time given to two presenters: Laura Pasqua Leone for the presentation 'Do Family Members Matter for Vaccine Uptake?' and Philippe Paeps for 'Unequal Burdens. Unravelling Spatial Disparities in Twentieth-Century Belgian Cancer Mortality'. The Best Poster

Award was given to the trio of authors Alessandra Di Bello, Alessia de Vito, and Alessia Acito for their poster 'Labour Market Entry of Immigrant Youth in Italy: Timing, Gender Disparities, and Educational Backgrounds'. Lastly, the 'Rolf Award' was given to Giuliana Polo. Congratulations to all the winners.

The organisers are happy to say they received very positive feedback from the participants. The conference was again a great place to share the work of early career researchers without stress and in a welcoming and positive environment. This would not be possible without our supporters: the Faculty of Science, Charles University, and its Geographical Institute, as well as the Department of Demography and Geodemography. We would like to thank our co-organisers, the Association for Young Historical Demographers, COST Action: the Great Leap, and Tim Riswick (our biggest fan). Lastly, we would like to express gratitude for the support of our sponsors: the N. W. Posthumus Institute, the European Association of Historical Demography, SAS, and the Czech Statistical Office.

We look forward to you joining us next year at the 17th Young Demographers Conference.

The Young Demographers team: Anna Altová, Kateřina Brázová, Klára Hulíková Tesárková, Barbora Janáková Kuprová, Lukáš Kahoun, Jitka Slabá, and Adéla Pola.

Statistická data pro všechny

Otevřená data ČSÚ

Aktuální
ekonomické
údaje

Data ze sčítání,
výsledky
voleb

Strojově čitelná,
ve velkém
detailu

csu.gov.cz/otevrena_data

9. ročník soutěže České demografické společnosti o nejlepší kvalifikační práci v oboru demografie

Na podzim roku 2024 vyhlásila po roce Česká demografická společnost, z. s. opět svou soutěž o nejlepší kvalifikační práci v oboru demografie, tentokrát již po deváté. Do soutěže bylo možné přihlásit obhájené bakalářské, diplomové i doktorské práce z oboru demografie nebo jiných příbuzných oborů, tj. s tématem práce, které se věnuje populační problematice (např. z oborů sociologie, geografie, epidemiologie, ekonomie...), které byly obhájeny v akademickém roce 2023/2024.

Do soutěže se tentokrát přihlásilo 5 bakalářských, 5 diplomových a 2 dizertační práce, což splnilo podmínky vyhlásit vítěze všech tří kategorií. Po zhodnocení přihlášených prací však hodnotící komise nakonec doporučila výsledky v kategorii dizertační práce nevyhlásit, a to především z důvodu tematické vzdálenosti a tím i nízkého přínosu pro obor demografie, což je hlavním účelem podpory této soutěže. Vyhlášení výsledků proběhlo 3. prosince 2024 v prostorách Českého statistického úřadu. Vítězové obdrželi finanční odměnu, poukaz na roční předplatné časopisu Demografie a měli možnost v krátkosti za pomoci předem připravené prezentace představit svou práci ostatním účastníkům setkání a pokusit se získat tzv. Cenu publika pro nejlepší prezentaci. Níže přinášíme přehled oceněných prací a zdůvodnění hodnotící komise.

KATEGORIE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

1. místo – Jolana Pavlátová za práci „*Partecipace seniorů na trhu práce v Jižní Koreji v souvislosti s demografickým stárnutím*“; práce obhájená na katedře demografie a geodemografie PpF UK (vedoucí práce: RNDr. Klára Hulíková Tesárková, Ph.D.).

Ze zdůvodnění hodnotící komise: *Bakalářská práce se věnuje stárnutí populace Jižní Koreje, přičemž se nezaměřuje pouze na popis jeho vývoje, příčin a možných dopadů, ale zabývá se rovněž ekonomickou aktivitou seniorů a hledáním jejich souvislostí. Ty zkoumá s využitím dat z longitudinálního výběrového šetření KLoSA (Korean Longitudinal Study of Ageing). Autorka na základě výsledků analýzy dat dokládá, že růst zastoupení staršího obyvatelstva v celkové populaci je zároveň spojen s narůstáním podílu ekonomicky aktivních mezi seniory, přičemž hlavní motivace jejich ekonomické aktivity leží v omezeném finančním příjmu, kterému velká část osob v předdůchodovém a důchodovém věku v Jižní Koreji čelí. Téma práce je mimořádně aktuální, kontext s ekonomickou aktivitou seniorů není v českém prostředí běžný. Autorka téma zpracovala velmi kvalitně, výsledky dobře interpretuje, a dokáže je přehledně a srozumitelně prezentovat.*

2. místo – Adam Přenosil za práci „*Evropané v USA ve světle sčítání lidu z roku 1920*“; práce obhájená na katedře demografie a geodemografie PpF UK (vedoucí práce: doc. PhDr. Alice Velková, Ph.D.).

Ze zdůvodnění hodnotící komise: *Předmětem práce je analýza sociodemografické struktury evropských přistěhovalců a jejich geografického rozmístění ve Spojených státech amerických, vycházející z individuálních dat ze sčítání lidu provedeného v roce 1920. Výběr roku souvisel nejen s dostupností dat, ale měl rovněž historický důvod – od roku 1921 totiž došlo v USA k zavedení kvót omezujících imigraci. Autor ve svém výzkumu kategorizoval přistěhovalce z Evropy na základě země narození a mateřského jazyka, a dále u těchto „národnostních“ skupin zkoumal jejich složení podle pohlaví, věku, povolání, gramotnosti a rozmístění z pohledu geografického*

a v rozdělení město–venkov. Analýza ukázala, že evropští přistěhovalci zachyceni při americkém sčítání v roce 1920 byli relativně heterogenní skupinou, která se na základě „národnostního“ původu lišila jak v geografickém rozmístění, tak v řadě sociodemografických ukazatelů, nejvýrazněji pak v případě pohlavně–věkové struktury. Naopak podobné si skupiny byly tím, že jejich příslušníci se usazovali zejména ve městech. Kromě samotné analýzy dat, včetně jejich názorné grafické prezentace a srovnání zjištěných výsledků se závěry jiných odborných studií, autor zpracoval velmi pěkně teoretickou část s využitím rozsáhlé zahraniční literatury. Z práce je patrné, že autor se věnoval tématu důkladně a se zájmem, což se odrazilo i v kvalitě této práce.

3. místo – Simona Jíchová za práci „Zdravotní sestry v Česku z (geo)demografického pohledu“; práce obhájená na katedře demografie a geodemografie PŘF UK (vedoucí práce: doc. RNDr. Luděk Šidlo, Ph.D.).

Ze zdůvodnění hodnotící komise: *Bakalářská práce se zabývá demografickou strukturou zdravotních sester v českém zdravotnictví, k čemuž využívá anonymizovaná individuální data poskytnutá Všeobecnou zdravotní pojišťovnou za roky 2012–2023. Analyzován je vývoj počtu, resp. kapacity a pohlavně věkové struktury zdravotních sester, a to i v regionálním pohledu na úrovni krajů. Pozornost je věnována i rozdílům podle typu péče a oboru, kde zdravotní sestry působí, a podle jejich odbornosti. Výsledky potvrdily všeobecné očekávání vysokého průměrného věku sester (46,6 roku v roce 2023) a jeho růst v hodnoceném období. Z hlediska oborů se vysokým průměrným věkem a podílem sester ve věku 60 a více let vyznačovaly nejvíce sestry působící v oboru ortopedie, vnitřního lékařství a chirurgie. Na závěr je hodnocen věkový profil vstupujících a vystupujících zdravotních sester do/ze systému, kdy byly vypočteny pravděpodobnosti odchodu sester podle věku a relativní rozložení příchozích podle věku. Na základě těchto ukazatelů byla následně vypočtena modelová projekce budoucího vývoje pro roky 2030 a 2035. Jejím výsledkem byly předpokládané úbytky kapacit v porovnání s výchozí (průměr let) strukturou, a to o 3,5 % do roku 2030 a o 8 % do roku 2035. Bakalářská práce je unikátní zejména díky použitému datovému zdroji, ke kterému byl přístup získán díky smlouvě o spolupráci mezi PŘF UK a VZP ČR. Autorka prokázala již v případě baka-*

lářské práce schopnost pracovat s velkým objemem dat a proniknout do problematiky jejich obsahu a vedení. Téma je navíc velmi aktuální a z hlediska své závažnosti si rozhodně zaslouží pozornost.

KATEGORIE DIPLOMOVÉ PRÁCE

V rámci kategorie diplomových prací hodnotící komise doporučila vyhlásit dvě první místa.

1. místo – Anetta Paučinová za práci „Otcové v českých rodinách a domácnostech se zaměřením na pečující otce“; práce obhájená na katedře demografie a geodemografie PŘF UK (vedoucí práce: PhDr. Mgr. Anna Šťastná, Ph.D.).

Ze zdůvodnění hodnotící komise: *Téma diplomové práce je aktuální, reaguje na proměny rodinného chování, jež v Česku pozorujeme od 90. let minulého století. Lze je popsat nejen demografickými charakteristikami, ale též proměnami sociologického charakteru, k nimž patří i měnící se vnímání genderových rolí, zejména mladšími generacemi. Autorka nezapře sociologickou erudici, zúročila zde své znalosti z předcházejícího studia, práce je pevně zakotvena v sociologickém kontextu. Je analýzou současné situace v českých úplných i neúplných rodinách se zaměřením na postavení a úlohu otců, a to jednak po stránce právní, včetně změn v rodinné politice, ježž poslední úpravy více podporují aktivní zapojení otců do péče o děti a domácnost, což by mělo přispět k větší genderové rovnosti jak v rodinách, tak na trhu práce. Také druhá stránka postavení a úlohy otců v rodinách a při péči o děti – postoje matek samotných a blízkého okolí rodin k zapojování otců do péče o děti a domácnost – jsou v práci široce diskutovány. Proto je součástí práce také historický exkurz věnovaný vývoji otcovské role, změnám postavení mužů a otců v rodinách a domácnostech, jenž má přispět k pochopení současného otcovství, rozdělení rolí v českých rodinách a snahám o harmonizaci pracovního a rodinného života matek a především otců. V této souvislosti jsou pak představeny koncepty rodinné politiky, z nichž novější by měly větší zapojení otců v rodinách i rovnost rolí v péči o děti více podporovat. Na základě studia značného množství literatury sociologické, psychologické, demografické povahy i dalších vědních oborů, autorka v druhé části práce vytyčuje klíčová témata analýzy, a formuluje*

relevantní výzkumné otázky, na které v druhé části práce pak hledá odpovědi. Tomu je přizpůsoben i výběr dat, na jejichž základě je vlastní analýza zpracována. Komplexní pohled na problematiku autorce přitom umožňuje kombinace různých zdrojů dat (Sčítání lidu, domů a bytů 2011 a 2021, výběrová šetření – údaje z šetření GGP, konkrétně Generations and Gender Survey z let 2020–2022, data administrativní povahy získaná přímo z MPSV z databáze příjemců RP), jež se podařilo skloubit a logicky zpracovat. K vlastní analýze je použito nejen řady tradičních jednodušších analytických metod a ukazatelů, ale použity jsou i sofistikovanější prostředky – regresní analýza, binární logistická regrese – zcela v souladu s hledáním odpovědi na výzkumné otázky. Metodologický přístup je dobře zdůvodněn, použité metody jsou srozumitelně popsány. Analýzy jsou srozumitelně interpretovány, výsledky testovány a podrobně komentovány. Specifická je kapitola 7, kde údaje získané z databáze MPSV o příjemcích rodičovského příspěvku umožnily analyzovat také regionální rozdíly příjemců podle vybraných demografických charakteristik (na úrovni krajů a podle pohlaví i na úrovni SO ORP). Regionální rozdíly v zastoupení rozvedených otců s dětmi na téže úrovni jsou zpracovány graficky také z dat SLDB 2021 v kap. 8. V závěru práce je podán syntetický pohled na zjištěné výsledky. Po formální stránce je práce zpracována dobře.

1. místo – Kateřina Procházková za práci „Zdraví a jeho souvislosti obyvatelstva ekonomicky aktivního věku v Česku“; práce obhájená na katedře demografie a geodemografie PřF UK (vedoucí práce: prof. RNDr. Jitka Rychtaříková, CSc.).

Ze zdůvodnění hodnotící komise: Předložená diplomová práce je velmi kvalitně provedena a stylisticky dobře napsána. Je strukturována vyváženě do teoretické a analytické části, přičemž analytické kapitoly navazují na teoretická východiska. Zabývá se popisem a analýzou subjektivně vyjádřeného zdravotního stavu mužů a žen ekonomicky aktivního věku (16–64 let) v souvislosti s determinujícími faktory. Výzkumné otázky a hypotézy jsou formulovány na základě rešerše velkého množství literatury komentované v teoretické části a odpovědi na ně pak řešeny v analytické části práce. Analytická část je uvozena podrobným popisem použitých datových zdrojů. Použita jsou jednak

data z výběrového šetření Životní podmínky v České republice 2022 (součást evropského šetření EU SILC), jež v tomto roce obsahovalo rozšiřující modul Zdraví a kvalita života. Dalším zdrojem dat byla on-line databáze Eurostatu za stejný rok, z níž byly použity údaje pro výpočet a mezinárodní srovnání intervalových délek života mužů a žen v ekonomicky aktivním věku. V další části této metodické kapitoly je podrobný popis použitých vícerozměrných statistických metod (shluková analýza a binární logistická regrese) a uveden způsob výpočtu intervalové délky života, jež jsou použity ve vlastních analytických kapitolách autorky. První z nich využívá údaje z databáze Eurostatu. Je zaměřena na srovnání subjektivního zdraví mužů a žen ekonomicky aktivního věku v evropských zemích ve vztahu k jejich očekávané intervalové délce života. Analýza pomocí shlukové analýzy ukázala zřetelnou diferenciaci evropských zemí, účelem zpracování a zařazení této kapitoly bylo kromě regionální evropské diferenciaci také ukázat postavení Česka v rámci Evropy (kapitola 8). V druhé analytické kapitole pak autorka pracovala s daty z šetření EU SILC pro Česko. Za použití binární logistické regrese byly zkoumány vztahy a závislosti mezi subjektivně stanovenými kategoriemi zdraví a dalšími ovlivňujícími faktory. V závěru práce jsou shrnuty a komentovány hlavní výsledky provedených analýz a reagováno na výzkumné otázky a hypotézy.

3. místo – Adam Dušek za práci „Demografie genocid“; práce obhájená na katedře demografie a geodemografie PřF UK (vedoucí práce: RNDr. Klára Hulíková Tesárková, Ph.D.).

Ze zdůvodnění hodnotící komise: Cílem práce je zavedení a představení pojmu demografie genocid. Záměrem výzkumu tohoto směru bádání je výzkum dopadů genocid na populační vývoj a jeho jednotlivé složky. V první části práce je představena demografie genocid jako samostatná oblast výzkumu v rámci demografie, na pomezí dalších vědních oborů. Představení pojmu je hlavním cílem v této části práce a je postaveno především na rozsáhlé rešerši relevantní cizojazyčné literatury, z níž autor čerpal i poznatky pro stanovení dalších výzkumných otázek a cílů. Analytickou část uvozuje metodická kapitola, jež uvádí popis metod vhodných při omezené datové základně pro analýzu pohybu obyvatelstva, úmrtnosti, porodnosti, migraci a vývoj populační

struktury a dále uvádí použité datové zdroje. Byla jich využita celá řada, např. *World Population Prospects, Demographic and Health Surveys, data národních statistických úřadů nebo data Úřadu vysokého komisaře OSN pro uprchlíky*. Popsána jsou specifika dat pro studované země a období, uvedeny jsou demografické ukazatele a nástroje, které byly využity. Vlastní analytická část práce je koncipována jako představení tří případových studií zemí, ve kterých došlo ke genocidě v rámci okupace nebo občanské či etnické války. Jedná se o případové studie *Východního Timoru (okupace a genocida v letech 1975–1999), Guatemaly (občanská válka v letech 1960–1996) a Burundi (opakované etnické konflikty a genocida v 2. polovině 20. století)*. Každá studie je zasazena do historického a politického kontextu, poměrně detailně pojatého. Podobně je tomu i v popisu demografických dopadů. Je zřejmé, že rozsah takto koncipované práce je značný a přesahuje rozsah běžných diplomových prací. Zdálo by se, že v současnosti, v 21. století, bude výzkum dopadů genocidy na populační vývoj postižených populací již irelevantní, avšak bohužel vzhledem k nedávnému i současnému společenskému a politickému vývoji nejen ve světě, ale i v rámci samotné Evropy, získávají tyto výzkumy přinejmenším v odborných kruzích stále větší pozornost a zájem projevuje i veřejnost. Aktuálnost těchto výzku-

mů tedy spíše roste. A ačkoliv je studium genocid na pomezí více vědních oborů, je popis demografických dopadů podobných katastrof více než potřebný.

CENA PUBLIKA O NEJLEPŠÍ PREZENTACI

1. místo – Anetta Paučinová za práci „*Otcové v českých rodinách a domácnostech se zaměřením na pečující otce*“; práce obhájená na katedře demografie a geodemografie PřF UK (vedoucí práce: PhDr. Mgr. Anna Šťastná, Ph.D.). Pro vítěznou prezentaci hlasovalo 56 % hlasujících.

Česká demografická společnost, z. s. výhercům gratuluje a děkuje všem účastníkům soutěže za přihlášení své práce. Stejně jako předchozí ročníky, také 9. ročník soutěže byl realizován díky finanční podpoře Rady vědeckých společností České republiky v rámci Akademie věd ČR, které tímto rovněž děkujeme. V pořadí již 10. ročník bude vyhlášen opět na podzim 2024. Přehled všech výsledků soutěže i za předchozí ročníky lze nalézt na stánkách <https://www.czechdemography.cz/soutez>.

HV ČDS

Statistika v mapách

Statistický geoportál

Statistické údaje
vztahované
k území

Demografická data,
pohyb obyvatel,
výsledky voleb
a mnoho dalšího

Názorně,
přehledně,
srozumitelně

geodata.csu.gov.cz

VÝVOJ PLODNOSTI V ČESKU V OBDOBÍ PANDEMIE COVID-19: MEZINÁRODNÍ SROVNÁNÍ A DOSAVADNÍ POZNATKY¹⁾

Jitka Slabá²⁾ – Anna Štátná³⁾

FERTILITY DEVELOPMENT IN CZECHIA DURING THE COVID-19 PANDEMIC:
INTERNATIONAL COMPARISON AND CURRENT KNOWLEDGE

Abstract

This study examines fertility trends in Czechia over the past three decades, focusing on the impact of the COVID-19 pandemic. Drawing on published findings from across Europe, it explores how the pandemic and related factors, including the vaccination campaign, influenced reproductive behaviour. Fertility initially increased in 2021 but declined in 2022 and 2023, potentially in connection with vaccination programmes and delayed reproductive plans. Three mechanisms explain this trend, with delayed reproduction and post-pandemic adjustments being the most relevant factors for Czechia. The study also highlights broader fertility patterns across Europe and the role of economic factors.

Keywords: fertility, Czechia, COVID-19 pandemic, European context

Demografie, 2025, 67(1): 46–56

DOI: <https://doi.org/10.54694/dem.0357>

ÚVOD

Období pandemie covid-19 odstartovalo výrazné změny v úrovni plodnosti (nejen) české populace, které vzbudily značný odborný, politický i mediální zájem. Po výrazném nárůstu hodnoty úhrnné plodnosti v Česku až na jednu z nejvyšších úrovní v rámci evropských zemí v roce 2021, která přitahovala pozornost řady zahraničních odborníků i médií, především ze zemí, které se dlouhodobě držely na jejich výrazně

nižších hodnotách, nastal od roku 2022 prudký propad úrovně plodnosti pokračující do současnosti. Ve veřejném diskursu jsou spolu s dlouhodobě sledovanými faktory působícími na úroveň plodnosti opakovaně diskutovány přímé i zprostředkované dopady mimořádné situace, kterou ve společnosti vyvolala pandemie covid-19. Z různých stran jsou zmiňovány možné efekty očkování a jeho spojitost s prudkým poklesem plodnosti a porodnosti, tato tvrzení jsou

1) Tato práce vznikla v rámci projektu GAČR „Současné reprodukční výzvy: plodnost v Česku v době vícenásobné krize“, č. 25-18424S a projektu NPO „Národní institut pro výzkum socioekonomických dopadů nemocí a systémových rizik“, č. LX22NPO5101, financovaného Evropskou unií – Next Generation EU (MŠMT, NPO: EXCELES).

2) Katedra demografie a geodemografie, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy. Kontakt: jitka.slaba@natur.cuni.cz.

3) Katedra demografie a geodemografie, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy. Kontakt: anna.statna@natur.cuni.cz.

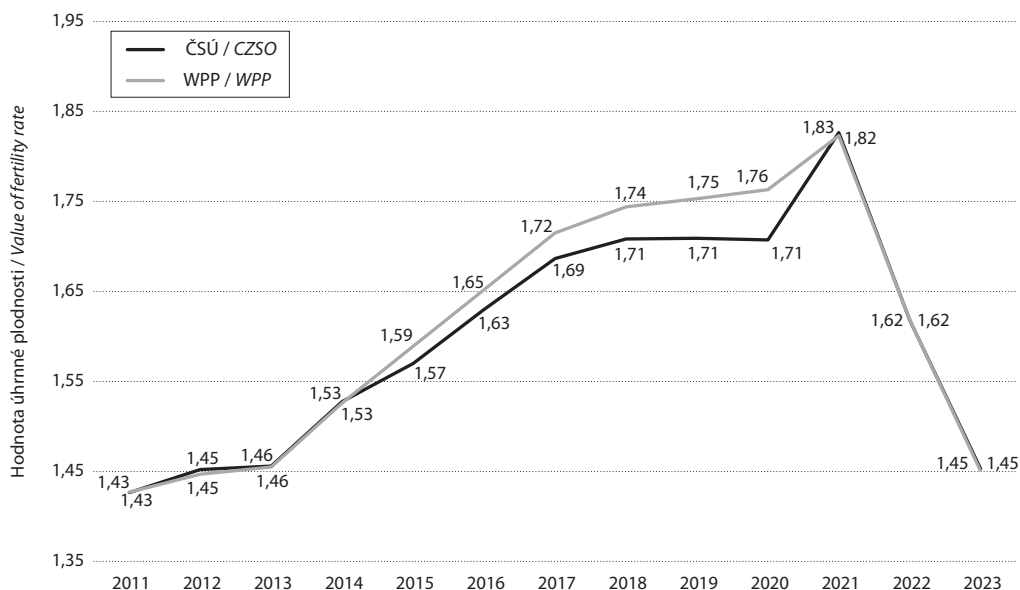
však ne vždy podložena výsledky věrohodných analýz. Snahou tohoto částečně diskusního příspěvku je přinést demografický pohled na to, jak mohlo období bezprecedentní situace celosvětové pandemie a specifická situace očkování proti onemocnění covid-19 proměnit reprodukční chování české populace. Toto téma vyvolává pozornost z důvodu své společenské závažnosti a polarizujícího charakteru. Zatímco pandemie covidu-19 přinesla rozsáhlé změny ve zdravotnických a sociálních systémech, očkování proti této nemoci se stalo jedním z klíčových nástrojů boje proti jejím dopadům. Diskuse o jeho potenciálním vlivu na reprodukční zdraví však odráží hlubší otázky spojené s vnímáním rizik, důvěrou ve vědu a odpovědností za veřejné zdraví.

Text se zaměřuje na vývoj úrovně plodnosti v České republice v posledních třech desetiletích s důrazem na dynamický zvrat trendu úhrnné plodnosti v období pandemie covid-19. Cílem je, na základě přehledu publikovaných odborných zjištění, diskutovat možné

mechanismy vlivu pandemie covid-19 a s ní spojených specifíků včetně rozsáhlé očkovací kampaně na reprodukční chování české populace. Hodnocení biologické podstaty možné kauzality mezi změnou fekundity (tj. schopnosti mít děti) a vakcinací nám z pozice demografů nenáleží. Můžeme tak tedy zodpovědně čerpat pouze z již zrealizovaných studií, které se nemají k potvrzení kauzálního mechanismu, že vakcinace proti onemocnění covid-19 ovlivnila lidskou schopnost reprodukce. Přehledové články nenalezly významný vliv této vakcinace na pohyblivost spermií (Zace *et al.*, 2022; Wang *et al.*, 2023), neprokázal se negativní vliv vakcinace na fekunditu netěhotných (Zace *et al.*, 2022; Wang *et al.*, 2023; Pratama *et al.*, 2022) ani ohrožení stávající těhotenství (Wang *et al.*, 2023). Na druhé straně byl prokázán negativní vliv v případě, že jedinec onemocněl covid-19, kdy bylo potvrzeno krátkodobé snížení plodivosti mužů (Wasselink *et al.*, 2022) a zvýšené riziko samovolného potratu v raném těhotenství (van Baar *et al.*, 2024) v souvislosti s touto nemocí.

Graf 1: Vývoj úhrnné plodnosti v Česku v letech 2011 až 2023

Development of total fertility rate in Czechia from 2011 to 2023

Pozn.: ČSÚ = Český statistický úřad, WPP = World Population Prospects.

Note: ČSÚ = Czech Statistical Office, WPP = World Population Prospects.

Zdroj: SZÚ, OSN, 2024; ČSÚ, 2024.

Source: UN, 2024; CZSO, 2024.

Co však jako demografové umíme, je hodnotit proměny úrovně plodnosti s ohledem na změny, které se odehrávají ať už na individuální, tak na celospolečenské úrovni. Problematika lidské reprodukce v moderní společnosti je vysoce komplexní záležitostí. Samotná cesta k narození jedince odráží nejen biologickou schopnost mít děti, ale i individuální postoje k dětem, aktivaci touhy po dětech, plánování dětí a následně i samotnou realizaci těchto plánů (Miller, 2011). To vše musí být v ideálním případě v souladu u obou partnerů, kteří se výsledné reprodukce účastní. Krom individuálních postojů k reprodukci se následně do realizace reprodukčních plánů promítají i další individuální charakteristiky jedince, jako jsou jeho karierní ambice, partnerská situace, zdravotní stav a materiální zabezpečení (Testa, 2014; Šťastná et al., 2017)

V roce 2021 jsme byli svědky nejvyšší úrovně plodnosti v období samostatné republiky (Graf 1). Před i po roce 2021 byly pozorované hodnoty úhrnné plodnosti podstatně nižší. Na výkyvu úrovně úhrnné plodnosti mezi lety 2020 až 2022 se podílí změna početnosti žen v reprodukčním věku, které vstupují do výpočtu ukazatele úhrnné plodnosti. Podle Českého statistického úřadu byla v letech 2018 až 2020 úhrnná plodnost 1,71 dítěte na jednu ženu (ČSÚ, 2024). V roce 2021 byla vyšší, a to 1,83 (ČSÚ, 2024). Na nárůstu plodnosti mezi lety 2020 a 2021 se částečně podílí skokové snížení počtu žen v reprodukčním věku v důsledku zpřesnění velikosti populace na základě Sčítání lidu, domů a bytů realizovaného v roce 2021 (Koukalová, 2022). V případě interpolované velikosti populace mezi censy, se kterou pracuje například *World Population Prospects* publikovaný Organizací spojených národů (OSN), by plodnost v roce 2020 byla 1,76 (OSN, 2024) a následný nárůst plodnosti by tedy nebyl tak velký (viz Graf 1). Mezi lety 2021 a 2022 došlo naopak k výraznému nárůstu počtu žen v reprodukčním věku v populaci Česka. Tento nárůst tvořily především ukrajinské ženy s dlouhodobým ochranným statutem. Ze srovnání údajů poskytnutých ČSÚ vyplynulo, že změna v populaci žen v důsledku příchodu ukrajinských válečných uprchlíků vedla k rozdílu v úhrnné plodnosti o 0,05, kdy bez započtení Ukrajinek by úhrnná plodnost v Česku v roce 2022 byla 1,67 namísto 1,62 (Štyglarová – Němečková, 2023).

Při diskusi aktuálních hodnot úhrnné plodnosti je nezbytné hodnotit její vývoj v širším kontextu – časo-

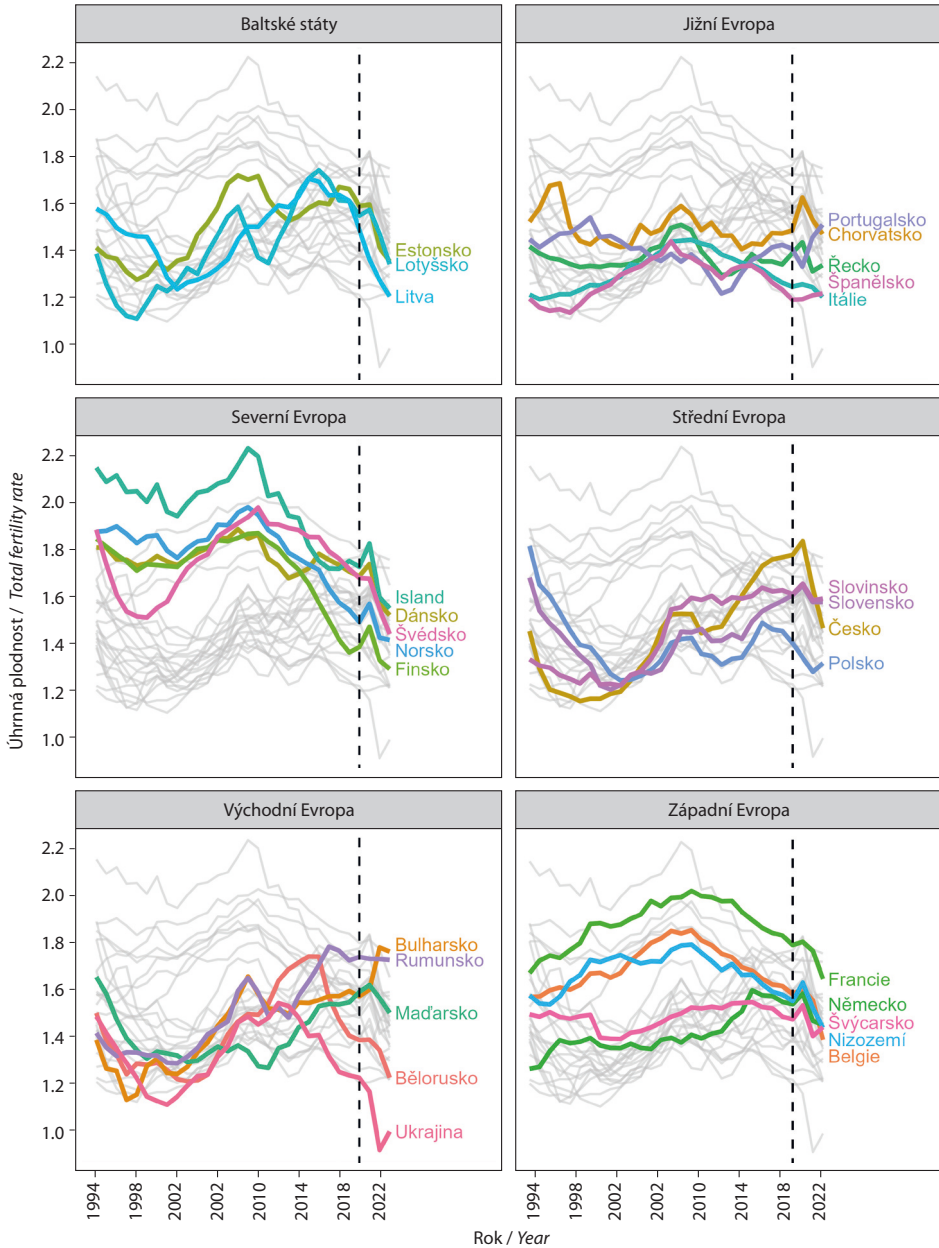
vém i teritoriálním. V textu se zaměřujeme na zhodnocení vývoje úrovně plodnosti za poslední tři dekády v širším mezinárodním kontextu, k čemuž využíváme data OSN (2024), přesněji publikaci *World Population Prospects 2024*, a to ze dvou důvodů: 1) vychází z interpolovaných dat mezi censy a tím pádem udává přesnější odraz reality, než data publikována průběžně v jednotlivých letech tak, jak to činí Český statistický úřad; 2) nabízí možnost mezinárodního srovnání, a to až do roku 2023. Diskuse možných mechanismů vlivu pandemie covid-19 na reprodukční chování vychází z analýz a poznatků publikovaných v odborných časopisech zaměřených na populační studia a zároveň čtenářům stručně sumarizuje aktuální publikované poznatky o situaci v Česku.

Dlouhodobé trendy vývoje úrovně plodnosti v evropském kontextu

Graf 2 představuje vývoj úhrnné plodnosti ve vybraných státech Evropy. V baltských státech a zemích střední a východní Evropy můžeme koncem 20. století pozorovat rapidní pokles úrovně plodnosti, zatímco v zemích severní a západní Evropy úroveň plodnosti roste, případně stagnuje. S novým tisíciletím pak začínou hodnoty úhrnné plodnosti v evropských státech opět konvergovat a až do roku 2008 můžeme pozorovat nárůst úhrnné plodnosti u většiny sledovaných zemí. Roku 2008 propukla mezinárodní finanční krize spojená s poklesem či stagnací hospodářství a souvisejících ekonomických ukazatelů. Studie Kocourkové et al. (2019) potvrdila procyklický vztah hospodářského vývoje a úrovně plodnosti v zemích Evropské unie v letech 2001 až 2013. V souladu jsou také zjištění Matysiak et al. (2021), podle kterých byl pokles plodnosti v období hospodářské recese spojen především s nárůstem nezaměstnanosti. Ukazatel úrovně nezaměstnanosti může být širší optikou nahlížen jako indikátor nárůstu životní nejistoty vnímané dotčenou populací nebo některými jejími skupinami. K nejvýraznějšímu poklesu úrovně plodnosti došlo v regionech, kde se v období recese nejvíce zhoršily podmínky na trhu práce – ve státech jižní Evropy a ve vybraných zemích střední a východní Evropy (Matysiak et al., 2021). V západní a severní Evropě vývoj měř plodnosti s ekonomickými ukazateli recese nesouvisel (Matysiak et al., 2021). Skutečnost, že vývoj úrovně plodnosti nebyl v souladu s vývojem

Graf 2: Vývoj úhrnné plodnosti ve vybraných státech Evropy v letech 1994–2023

Development of total fertility rate in selected European countries in 1994–2023

Pozn.: Svislá přerušovaná čára značí rok 2020.

Note: The vertical dashed line indicates the year 2020.

Graphs on the left and right from top to bottom: Baltic states - Estonia, Latvia, Lithuania; Southern Europe: Portugal, Croatia, Greece, Spain, Italy; Northern Europe: Iceland, Denmark, Sweden, Norway, Finland; Central Europe: Slovenia, Slovakia, Czechia, Poland; Eastern Europe: Bulgaria, Romania, Hungary, Belarus, Ukraine; Western Europe: France, Germany, Switzerland, Netherlands, Belgium.

Zdroj dat: OSN, 2024.

Source: UN, 2024.

ekonomických ukazatelů v době recese (2008–2014) však nic nemění na skutečnosti, že v zemích západní Evropy, a především v zemích severní Evropy pozorujeme od roku 2010 dlouhodobý a nezanedbatelný propad úrovně úhrnné plodnosti (Graf 2).

Nejpodrobněji je v odborné literatuře situace zanalyzována ve Finsku, kde dochází k poklesu úhrnné plodnosti od roku 2010. Za propadem plodnosti v předpandemickém období z úrovně 1,86 v roce 2010 na 1,41 v roce 2018 (OSN 2024) stojí především nižší úroveň plodnosti prvního pořadí (Hellstrand et al., 2021), přičemž z části (avšak ne úplně) je propad úrovně plodnost připisován dalšímu odkladu plodnosti (Hellstrand et al., 2021; Rahnu – Jalovaara, 2023). Pokles plodnosti je přítomen na všech vzdělanostních stupních a zároveň je diferencován podle oborů vzdělání. Neintenzivnější pokles úrovně plodnosti byl zaznamenán v případě žen se vzděláním v oboru informačních technologií a umění, nejméně intenzivní je naopak u žen s kvalifikací v oborech v oblasti zdravotnictví a vzdělávání. Vysoká úroveň nezaměstnanosti v oboru a nižší příjem pak umocňovali pokles úrovně plodnosti žen působících v daném oboru, což svědčí o negativním vlivu ekonomické nejistoty na úroveň plodnosti (Hellstrand et al., 2024). S poklesem úrovně plodnosti v zemích severní Evropy souvisí také změny ve sféře partnerských vztahů, kdy dochází k odkladu navazování trvalých vztahů (Rahnu – Jalovaara, 2023; Hellstrand et al., 2022), manželství jsou uzavírána s menší pravděpodobností (Hellstrand et al., 2022; Cantalini et al., 2024) a obecně slabně vztah mezi partnerstvím a rodičovstvím, tj. méně osob žijících v partnerství má společně děti (Hellstrand et al., 2022; Cantalini et al., 2024; Rahnu – Jalovaara, 2023).

VÝVOJ ÚROVNĚ PLODNOSTI V OBDOBÍ PANDEMIE COVID-19

Počátek pandemie covid-19 se v reprodukčním chování obyvatel mnoha zemí Evropy projevil nárůstem úhrnné plodnosti v roce 2021 (Sobotka et al., 2023; Lappegård et al., 2023). V případě Norska se ukázalo, že za nárůstem úhrnné plodnosti z 1,48 v roce 2020 na 1,56 v roce 2021 (OSN, 2024) je především plodnost vyššího pořadí, tedy plodnost žen, které již alespoň jedno dítě měly (Lappegård et al., 2023). Stejně tak stabilní úroveň plodnosti v letech 2020 a 2021 ve Švédsku kolem 1,67 (OSN, 2024) je interpretována

jako uspíšení realizace plodnosti druhého pořadí (Ohlsson-Wijk – Andersson, 2024). K nárůstu úrovně plodnosti však nedošlo v zemích jižní Evropy (Sobotka et al., 2023), kupříkladu v Itálii došlo v průběhu první vlny pandemie (březen – květen 2020, tedy realizovaná plodnost v období duben – srpen 2021) k poklesu koncepcí, a to zejména u bezdětných žen (Dalla-Zuanna et al., 2024).

Mezi roky 2021 a 2022 došlo ve většině zemí naopak k poklesu úrovně plodnosti. V tomto období lze v datech pozorovat jednoznačnou časovou spojitost mezi nástupem vakcinační kampaně a úrovní plodnosti o devět měsíců později (Jasilioniene et al., 2024; Bujard – Andersson, 2024; Winkler-Dworak et al., 2024; Slabá et al., 2024a). Sobotka et al. (2023) představili tři možná vysvětlení a popsali tři hlavní mechanismy, které se spolupodílely na tomto poklesu (přičemž v každé zemi jinou měrou): 1) pokles úrovně plodnosti v postpandemickém období je návrat k předpandemickým reprodukčním trendům; 2) obnovení pracovního a společenského života v předpandemickém rozsahu mohlo paradoxně upozadit reprodukční plány a mít za následek jejich odklad, pandemická omezení dopadající různou měrou na navazování vztahů a uzavírání sňatků zároveň mohla vést k menšímu počtu lidí, kteří si našli partnera a mohli by založit rodinu; 3) podstoupení vakcinace proti onemocnění covid-19 mohlo vést ženy ke krátkodobému odkladu reprodukce z důvodu obav, že by v případě těhotenství vakcinace mohla mít vedlejší účinky na vývoj plodu.

Zaměříme se na jednotlivá vysvětlení podrobněji a s důrazem na vývoj situace v Česku. Vysvětlení zdůrazňující návrat k předpandemickým trendům plodnosti je v souladu s poznatky z recentní studie Jasilioniene et al. (2024). Ta jednoznačně ukazuje, že ve většině zemí byl nárůst úrovně plodnosti zkraje pandemie vlastně anomálií a v postpandemické době se úroveň plodnosti vrátila na trajektorii pozorovanou před pandemií (Jasilioniene et al., 2024, lze pozorovat v Grafu 2). Situace v Česku se však této interpretaci vymyká. Česko vykazovalo v předpandemickém období výrazně odlišný vývoj úrovně plodnosti v porovnání s ostatními zeměmi střední a východní Evropy. Byl zde zaznamenán výrazně pozitivní vývoj úrovně plodnosti, kdy došlo k nárůstu úhrnné plodnosti z 1,43 roku 2011 k 1,82 dítěte na jednu ženu roce 2021 (OSN, 2024, viz Graf 1 a 2).

Naopak velmi validním se v českém kontextu jeví bod 2, který za poklesem úrovně plodnosti spatřuje především změnu společenské situace po uvolnění protipandemických restriktivních opatření. To ostatně v Česku připomíná situaci z kraje 90. let 20. století, kdy otevření hranic a nárůst možností seberealizace vedly k upožadění reprodukce a odkladu zakládání rodin do pozdějšího věku (Rabušic, 1996; Sobotka *et al.*, 2008). Tuto domněnku potvrzuje studie *Paloncyové* (2022), hodnotící reprodukční plány mužů a žen koncem roku 2020 a na jaře roku 2021. Ta dokládá, že i v období výrazných restrikcí v důsledku pandemie zůstává právě hodnotové nastavení, především postoje k rodičovství, ústředním faktorem formujícím deklarované reprodukční záměry. Ve druhé polovině 90. let přispěl k odkladu plodnosti krom proměny hodnot i nárůst ekonomické nejistoty (Rychtaříková, 1996), ať už v důsledku hospodářského vývoje, tak i s ohledem na snížení stability zaměstnání. I v postpandemické době jsme svědky obou těchto faktorů – znovu zpřístupnění možností seberealizace a rostoucí inflace – na pozadí poklesu úrovně plodnosti. Studie realizovaná v době nejpřísnějších protipandemických opatření v Česku (Slabá, 2022), tedy na jaře roku 2021, jasně ukazuje, že v případě mužů byly reprodukční plány pro následující tři roky ovlivněny percepcí individuální situace v oblasti financí. V případě, že respondent na jaře roku 2021 očekával do budoucna zlepšení své finanční situace, byla zde vyšší šance, že bude v krátkodobém časovém horizontu plánovat dítě (Slabá, 2023). Lze tedy usuzovat, že v případě zhoršení ekonomických podmínek se naopak ochota plánovat potomka snižuje.

Třetí uvedený faktor stojící na poklesem úrovně plodnosti mezi roky 2021 a 2022 zdůrazňuje efekt krátkodobého odkladu plodnosti v souvislosti s plánem podstoupit očkování proti covid-19, což prokazuje řada zahraničních studií (Jasilioniene *et al.*, 2024; Bujard – Andersson, 2024; Winkler-Dworak *et al.*, 2024). Pro českou populaci potenciál tohoto vysvětlení pro pochopení rychlého meziročního poklesu úrovně plodnosti mezi roky 2021 a 2022 o 0,2 dítěte (na 1,62 v r. 2022) podrobně analyzovaly Slabá *et al.* (2024a). Autorky studie zdůrazňují skutečnost, že samotný ukazatel úhrnné plodnosti je velmi citlivý nejen na změny v počtech narozených dětí, ale také na změny v exponované populaci žen v reprodukčním věku.

A právě masivní vakcinační kampaň proti onemocnění covid-19 může znamenat takovouto enormní krátkodobou změnu v exponované populaci, vycházíme-li z předpokladu, že ženy nechtěly podstupovat očkování proti covid-19 jako těhotné (což bylo také v souladu s doporučeními vydávanými na počátku očkovací kampaně). V Česku byla vakcinace zpřístupněna z kraje roku 2021 a to pouze vybraným skupinám obyvatelstva. Osoby v reprodukčním věku se mohly k očkování registrovat až v průběhu května 2021 (Slabá, 2022). Studie Slabé *et al.* (2024a) na základě podrobných dat o průběhu očkování proti covid-19 a mírách plodnosti české populace modeluje situaci, že žena, která se právě nechala očkovat, se chce vědomě v daném měsíc počítí vyhnout (a reprodukci tedy odložit) a jen pro daný měsíc vakcinace je z exponované populace vyloučena. Výsledkem je pak hypotetická úhrnná plodnost v roce 2022 za předpokladu, že by jinak ženy měly stejnou úroveň plodnosti jako v roce 2021 (kdy byla pozorována nejvyšší úroveň plodnosti od roku 1991) avšak vědomě se vyhýbaly otěhotnění v době, kdy byly vakcinovány. Pozorovaná úroveň úhrnné plodnosti v roce 2022 byla 1,62 dítěte, v případě, že se počítí dítěte ženy vyhnuly pouze v měsíci první dávky vakcíny, by pak hypotetická úhrnná plodnost byla 1,69, v případě, že by se počítí vyhnuly i v měsíci aplikace druhou dávkou vakcíny, by byla hypotetická úhrnná plodnost 1,56 (Slabá *et al.*, 2024a). Jak hypotetické úrovně plodnosti ukazují, úroveň plodnosti mezi lety 2021 a 2022 mohla poklesnout podstatně více, i kdyby se nezměnila intenzita plodnosti žen podle věku a ženy by se pouze důsledně vyhýbaly počítí v měsíci vakcinace.

DISKUSE

Otázka možného vlivu očkovací látky proti onemocnění covid-19 na reprodukční zdraví a na prudký pokles plodnosti v České republice po r. 2022 vyvolala řadu spekulací. Proto bylo nezbytné věnovat této problematice detailnější pozornost a přispět k dosavadnímu poznání z demografického pohledu na vývoj úrovně plodnosti. Dostupné poznatky neprokazují, že by očkování mělo negativní dopad na úroveň fekundity (Zace *et al.*, 2022; Wang *et al.*, 2023; Pratama *et al.*, 2022; Wasselink *et al.*, 2022; van Baar *et al.*, 2024). Z demografického úhlu pohledu lze však konstatovat určitá specifika ve vývoji plodnosti, ať už ve vztahu

k období pandemie covid-19 jako takovému, tak i ve vztahu k samotné vakcinační kampani.

V celoevropském měřítku můžeme vidět, že k poklesu plodnosti v období po vakcinaci proti onemocnění covid-19 nedochází ve všech zemích Evropy. V některých státech úroveň úhrnné plodnosti v posledních třech letech dokonce rostla či se drží na stabilní úrovni, např. Portugalsko, Řecko, Polsko či Rumunsko (viz Graf 2). Přičemž Portugalsko je dokonce v rámci Evropské unie zemí s největším podílem očkovaných proti onemocnění covid-19 v populaci, který činil 94 %. Průměrný podíl osob s úplným očkováním⁴⁾ proti onemocnění covid-19 v Evropské unii byl na konci roku 2021 77 %, a v Česku činil 73 % (OECD, 2022).

Vývoj plodnosti v Česku v předpandemickém období (2011–2019) byl v evropském kontextu nestandardní. Přetrvávající růst úrovně plodnosti od roku 2011 byl zapříčiněn nárůstem intenzity plodnosti prvního, druhého i třetího pořadí. V pandemickém období 2019–2021 byl růst plodnosti stejně jako v zemích severní Evropy (Lappegård *et al.*, 2023; Ohlsson-Wijk – Andersson, 2024) převážně sycen plodností druhého pořadí (Koukalová, 2023). Následný propad plodnosti v postpandemické době jde ale převážně na vrub plodnosti prvního pořadí (Slabá *et al.*, 2024b). Právě plodnost prvního pořadí je ale do budoucna prerekvizitou pro nárůst celkové úrovně plodnosti, neboť je jasné, že pouze ty ženy, které již první dítě mají, mohou mít dítě druhé a další. Za nedostatečně zmapovanou oblast lze zatím považovat dopady pandemie na utváření partnerských svazků, které by následně mohly vyústit v partnerství (ať už sezdaná či nesezdaná) s dětmi.

Propad plodnosti pozorovaný v Česku po roce 2021 může být sycen stejnými faktory jako propad plodnosti v 90. letech minulého století. Hodnotové proměny a jejich vliv na reprodukci, které jsme tehdy mohli pozorovat, jsou ukotveny v konceptu druhého demografického přechodu (Lesthaeghe, 2010). Ten byl v postkomunistických zemích pozorován se zpožděním ve srovnání s demografickým vývojem v zemích západní Evropy. Nabízí se tak teze, že faktory, které stojí za poklesem plodnosti v zemích západní a severní Evropy od roku 2010, se nyní se zpožděním projevují

i v zemích střední a východní Evropy a opět jako na počátku 90. let je jejich nástup rychlejší, protože byl umocněn předcházejícím společenským otřesem. Stejně tak jako v 90. letech se k možným hodnotovým proměnám přidává i nárůst ekonomické nejistoty. Od začátku roku 2022 se začalo stále více projevovat zhoršování ekonomické situace českých domácností v důsledku rychle rostoucí inflace, která v Česku odstartovala již na podzim 2021 (ČSÚ, 2025). K tomu se koncem února 2022 přidal i rusko-ukrajinský konflikt, který nejenže představoval vážnou bezpečnostní hrozbu, ale také dále prohloubil ekonomickou nejistotu v zemi. Tyto faktory pravděpodobně přispěly k poklesu plodnosti koncem roku 2022.

V neposlední řadě je potřeba upozornit na skutečnost, že reprodukční chování je z velké části výsledkem reprodukčních záměrů, jak bylo zmíněno již v úvodu (Miller, 2011). Samotný pokles úrovně plodnosti tak nemusí souviset jen s nižší realizací plodnosti, ale může být důsledkem nižších reprodukčních plánů. Riziko nesouladu mezi požadovaným a plánovaným počtem dětí se přitom liší v závislosti na věku žen, počtu dětí, které již mají, jejich náboženském přesvědčení, finanční situaci a obavách z možného dopadu pandemie covid-19 na rodinné vztahy (Waldauřová, 2024). Výzkumná zpráva Kocourkové *et al.* (2023) srovnává krátkodobé reprodukční plány (tj. v následujících třech letech) v Česku v roce 2005, 2008 a v letech 2020–2022. V roce 2005 byly reprodukční plány na úrovni 2,16 dítěte na jednu ženu, přičemž reálná úhrnná plodnost v letech 2006–2008 byla 1,46 dítěte na jednu ženu. Lze tedy konstatovat, že reprodukční plány byly v tomto období naplněny z 68 %. V roce 2008 pak reprodukční plány odpovídaly 2,34 dítěte na jednu ženu a skutečná plodnost v letech 2009–2011 byla 1,53 dítěte na jednu ženu. Míra realizace reprodukčních plánů tak činila 65 %. V letech 2020–2022 pak reprodukční plány odpovídaly 2,19 dětem na jednu ženu a v případě, že by míra úspěšnosti činila 68 % jako v roce 2005, by průměrná hodnota úhrnné plodnosti v letech 2023 až 2025 činila 1,49 dítěte na jednu ženu (Kocourková *et al.*, 2023). Těto hodnotě se velmi blíží pozorovaná hodnota úhrnné plodnosti v roce 2023, kdy úhrnná plodnost činila 1,45 dítěte na jednu ženu (OSN, 2024). Můžeme tedy konstatovat,

4) Za úplné očkování je zde považováno očkování dvěma dávkami a v případě vakcíny Janssen jednou dávkou.

že pokles plodnosti po roce 2023 může být již přímým důsledkem nižších reprodukčních plánů v případech, že zde přetrvává stejná míra úspěšnosti, s jakou jsou lidé své deklarované reprodukční plány schopni následně zrealizovat, jako v roce 2005.

Vysvětlení poklesu plodnosti skrze vliv očkování proti covidu-19 by tedy bylo značně zjednodušené a nebere v úvahu širší společenský i ekonomický kontext. Pokles plodnosti, který sledujeme v řadě vy-

spělých zemí v posledních dvou dekadách, je součástí dlouhodobého procesu reflektujícího zásadní změny v reprodukčním chování současných generací. Tento trend je ovlivněn mnoha společenskými, ekonomickými a kulturními faktory, z nichž některé dosud nebyly ve vztahu k úrovni plodnosti dostatečně popsány či analyzovány. Pandemie covidu-19 mohla v určitých ohledech tyto procesy urychlit či dočasně zesílit, avšak není jejich primární příčinou.

Literatura

- Bujard, M. – Andersson, G. 2024. Fertility declines near the end of the COVID-19 pandemic: Evidence of the 2022 birth declines in Germany and Sweden. *European Journal of Population*, 40(1), 4. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10680-023-09689-w>.
- Cantalini, S. – Ohlsson-Wijk, S. – Andersson, G. 2024. Cohabitation and Marriage Formation in Times of Fertility Decline: The Case of Sweden in the Twenty-First Century. *European Journal of Population*, 40(1), 15. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10680-024-09703-9>.
- Český statistický úřad (ČSÚ). 2024. *Demografická příručka 2023*. Český statistický úřad. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/produkty/demograficka-prirucka-2023>.
- Český statistický úřad (ČSÚ). 2025. *Inflace – druhy, definice, tabulky*. Český statistický úřad. Dostupné z: https://csu.gov.cz/mira_inflace. [cit.: 18. 2. 2025].
- Dalla-Zuanna, G. – Di-Fonzo, T. – Girolimetto, D. – Loghi, M. 2024. Exploring the impacts of COVID-19 on births in Italy, 2020–2022. *Population, Space and Place*, e2807. Dostupné z: <https://doi.org/10.1002/psp.2807>.
- Hellstrand, J. – Nisén, J. – Myrskylä, M. 2022. Less partnering, less children, or both? Analysis of the drivers of first birth decline in Finland since 2010. *European Journal of Population*, 38(2), 191–221. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10680-022-09605-8>.
- Hellstrand, J. – Nisén, J. – Myrskylä, M. 2024. Educational field, economic uncertainty, and fertility decline in Finland in 2010–2019. *European Sociological Review*, 40(5), 754–771. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/esr/jcae001>.
- Hellstrand, J. – Nisén, J. – Miranda, V. – Fallesen, P. – Dommermuth, L. – Myrskylä, M. 2021. Not just later, but fewer: Novel trends in cohort fertility in the Nordic countries. *Demography*, 58(4), 1373–1399. Dostupné z: <https://doi.org/10.1215/00703370-9373618>.
- Jasilioniene, A. – Jasilionis, D. – Jdanov, D. – Myrskylä, M. 2024. *Exploring associations between the Covid-19 vaccination campaign and fertility trends: A population-level analysis for 22 countries*. Max Planck Institute for Demographic Research. Dostupné z: <https://doi.org/10.4054/MPIDR-WP-2024-006>.
- Kocourková, J. – Štátná, A. – Černíková, A. 2019. Vliv ekonomické krize na úroveň plodnosti ve státech Evropské unie. *Politická ekonomie*, 67(1), 82–104. Dostupné z: <https://doi.org/10.18267/j.polek.1230>.
- Kocourková, J. (ed.) – Slabá J. – Štátná A. – Waldaufová, E. – Idblíková, B. 2023. *Změny v reprodukčním chování a reprodukční stárnutí. Souhrnná výzkumná zpráva z šetření „Současná česká rodina 2020–2022“*. Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra demografie a geodemografie, Praha, 244 s. Dostupné z: <https://gpp-cz.fss.muni.cz/aktuality/nova-vyzkumna-zprava-zmeny-v-reprodukcnim-chovani-a-reprodukni-starnuti>.
- Koukalová, J. 2022. Populační vývoj v České republice v roce 2021. *Demografie*, 64(3), 259–283. Dostupné z: <https://doi.org/10.54694/DEM.0307>.
- Koukalová, J. 2023. Population Development in the Czech Republic in 2022. *Demografie*, 65(4), 221–239. Dostupné z: <https://doi.org/10.54694/dem.0336>.

- Lappegård, T. – Kornstad, T. – Dommermuth, L. – Kristensen, A. P. 2023. Understanding the positive effects of the COVID-19 pandemic on women's fertility in Norway. *Population and Development Review*, 50(S1), 129–152. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/padr.12539>.
- Lesthaeghe, R. 2010. The unfolding story of the second demographic transition. *Population and development review*, 36(2), 211–251. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2010.00328.x>.
- Matysiak, A. – Sobotka, T. – Vignoli, D. 2021. The Great Recession and fertility in Europe: A sub-national analysis. *European Journal of Population*, 37(1), 29–64. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10680-020-09556-y>.
- Miller, W. 2011. Differences between fertility desires and intentions: Implications for theory, research and policy. *Vienna Yearbook of Population Research*, 75–98. Dostupné z: <https://doi.org/10.1553/populationyearbook2011s75>.
- OECD. 2022. Vaccination against COVID-19. In *Health at a Glance: Europe 2022: State of Health in the EU Cycle*. OECD Publishing, Paříž. Dostupné z: <https://doi.org/10.1787/45a9ca6d-en>.
- Ohlsson Wijk, S. – Andersson, G. 2024. Swedish fertility developments before, during and after the Covid-19 pandemic. Dostupné z: https://su.figshare.com/articles/preprint/Swedish_Fertility_Developments_Before_During_and_After_the_Covid-19_Pandemic/26787634?file=48667675.
- Organizace spojených národů (OSN), Odbor pro hospodářské a sociální záležitosti, Populační divize. 2024. *World Population Prospects: The 2024 Revision* [online]. New York: OSN [cit.: 01. 12. 2024]. Dostupné z: <https://population.un.org/wpp/>.
- Palonciová, J. 2022. Faktory ovlivňující reprodukční plány v době pandemie covid-19. *Demografie*, 64(2), 124–138. Dostupné z: <https://doi.org/10.54694/dem.0301>
- Pratama, N. R. – Wafa, I. A. – Budi, D. S. – Putra, M. – Wardhana, M. P. – Wungu, C. D. K. 2022. mRNA Covid-19 vaccines in pregnancy: A systematic review. *PLoS One*, 17(2). Dostupné z: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0261350>.
- Rabušic, L. 1996. O současném vývoji manželského a rodinného chování v České republice. *Demografie*, 38(3), s. 173–180.
- Rahn, L. – Jalovaara, M. 2023. Partnership dynamics and entry into parenthood: Comparison of Finnish birth cohorts 1969–2000. *Advances in Life Course Research*, 56. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2023.100548>.
- Rychtaříková, J. (1996). Současné změny charakteru reprodukce v České republice a mezinárodní situace. *Demografie*, 38(2), 77–89.
- Slabá, J. 2022. Vládní boj proti pandemii: přehled opatření vydaných v souvislosti s pandemií onemocnění covid-19 v Česku v letech 2020 a 2021. *Demografie*, 64(2), 175–196. Dostupné z: <https://doi.org/10.54694/dem.0303>.
- Slabá, J. 2023. Changes in reproductive behavior associated with the perception and individual experiences of the COVID-19 pandemic. *PLoS One*, 18(7). Dostupné z: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0288833>.
- Slabá J. – Kocourková, J. – Šťastná A. – Džurová, D. 2024a. Vaccination and fertility: modelling the potential impact of Covid-19 vaccination on total fertility rate in Czechia. *Genus*, 80(25). Dostupné z: <https://doi.org/10.1186/s41118-024-00236-x>.
- Slabá, J. – Kocourková, J. – Šťastná, A. 2024b. *Cesty k rodičovství: nerovnosti a bariéry v reprodukčních trajektorích*. Výroční konference národního institutu SYRI: Prolomit bariéry – nerovnosti v současné společnosti. Brno, 6. listopadu 2024. Dostupné z: https://www.syri.cz/data/article/images/924/slaba_syri-vyrocní-konference-2024_v4.pdf.
- Sobotka, T. – Šťastná, A. – Zeman, K. – Hamplová, D. – Kantorová, V. 2008. Czech Republic: A rapid transformation of fertility and family behaviour after the collapse of state socialism. *Demographic research*, 19, 403–454. Dostupné z: <https://doi.org/10.4054/DemRes.2008.19.14>.
- Sobotka, T. – Zeman, K. – Jasilioniene, A. – Winkler-Dworak, M. – Brzozowska, Z. – Alustiza-Galarza, A. – Németh, L. – Jdanov, D. 2023. Pandemic roller-coaster? Birth trends in higher-income countries during the COVID-19 pandemic. *Population and Development Review*, 50(S1), 23–58. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/padr.12544>.
- Šťastná, A. – Slabá, J. – Kocourková, J. 2017. Plánování, načasování a důvody odkladu narození prvního dítěte v České republice. *Demografie*, 59(3), 207–223.
- Štyglarová, T. – Němečková, M. 2023. *Odras války na Ukrajině v demografické statistice Česka*. 52. konference České demografické společnosti, 24.–26. května 2023, Hradec Králové. Dostupné z: <https://www.czechdemography.cz/res/archive/011/001312.pdf?seek=1684927598>.
- Testa, M. R. 2014. On the positive correlation between education and fertility intentions in Europe: Individual-and country-level evidence. *Advances in life course research*, 21, 28–42.

- van Baar, J. A. – Kostova, E. B. – Allotey, J. – Thangaratinam, S. – Zamora, J. R. – Bonet, M. – Kim, C. R. – Mofenson, L. M. – Kunstr, H. – Khalil, A. – van Leeuwen, E. – Keijzer, J. – Strikwerda, M. – Clark, B. – Verschuuren, M. – Coomarasamy, A. – Goddijn, M. – van Wely, M. 2024. COVID-19 in pregnant women: a systematic review and meta-analysis on the risk and prevalence of pregnancy loss. *Human Reproduction Update*, 30(2), 133–152. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/humupd/dmad030>.
- Waldaufová, E. 2024. *The gap between the desired and intended number of children – the case of Czechia*. GGP Austria Workshop 2024, 20th November, Vienna.
- Wang, C. – Wang, M. – Li, G. – Song, B. – Xing, Q. – Cao, Y. 2023. Effects of COVID-19 vaccination on human fertility: a post-pandemic literature review. *Annals of Medicine*, 55(2). Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/07853890.2023.2261964>.
- Wesselink, A. K. – Hatch, E. E. – Rothman, K. J. – Wang, T. R. – Willis, M. D. – Yland, J. – Crowe, H. M. – Geller, R. J. – Willis, S. K. – Perkins, R. B. – Regan, A. K. – Levinson, J. – Mikkelsen, E. M. – Wise, L. A. (2022). A prospective cohort study of COVID-19 vaccination, SARS-CoV-2 infection, and fertility. *American journal of epidemiology*, 191(8), 1383–1395. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/aje/kwac011>.
- Winkler-Dworak, M. – Zeman, K. – Sobotka, T. 2024. Birth rate decline in the later phase of the COVID-19 pandemic: the role of policy interventions, vaccination programmes, and economic uncertainty. *Human Reproduction Open*, Volume 2024, Issue 3. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/hropen/hoae052>.
- Zaçe, D. – La Gatta, E. – Petrella, L. – Di Pietro, M. L. 2022. The impact of COVID-19 vaccines on fertility-A systematic review and meta-analysis. *Vaccine*, 40(42), 6023–6034. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.vaccine.2022.09.019>.

JITKA SLABÁ

Působí jako odborná asistentka na Katedře demografie a geodemografie Univerzity Karlovy, kde na jaře roku 2021 úspěšně obhájila disertační práci *Načasování plodnosti napříč generacemi českých žen narozených v letech 1966–1990*. Ve svém výzkumu se zaměřuje na problematiku načasování plodnosti, realizaci reprodukčních plánů a dopady pandemie covid-19 na reprodukční chování české populace.

ANNA ŠŤASTNÁ

Vystudovala sociologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a demografii na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. V současné době působí na katedře demografie a geodemografie PřF UK jako odborná asistentka. Ve svém výzkumu se zaměřuje na problematiku reprodukčního chování, plodnosti, na otázky rodinné politiky a skloubení pracovního a rodinného života.

SUMMARY

This review study assesses fertility trends in Czechia over the past three decades within an international context, focusing especially on the impact of the COVID-19 pandemic on reproductive behaviour. It explores how the pandemic and related factors, including the vaccination campaign, influenced reproductive behaviour, drawing on published findings from across Europe. The study explores factors contributing to the decline in the total fertility rate

observed in 2022 and 2023. In the first decade, the Baltic states and countries in Eastern and Central Europe experienced declining fertility trends linked to value shifts associated with the second demographic transition. Throughout the observed period, a procyclical relationship between economic development and fertility rates was evident in European countries. Since 2010, Northern European countries have also faced declining fertility.

The initial effect of the pandemic in many European countries was an increase in fertility at the beginning of 2021. However, between 2021 and 2022, many countries experienced a fertility decline, potentially related to the onset of COVID-19 vaccination programmes. Three main mechanisms are proposed to explain post-pandemic fertility trends: (1) the pandemic was an exceptional event, and post-pandemic trends reverted to pre-pandemic patterns; (2) the return to normal life delayed reproductive plans; and

(3) vaccination programmes contributed to short-term delays in conception, with the most significant impact on fertility seen in 2022. The latter two mechanisms appear particularly relevant to fertility developments in Czechia.

This study contributes to understanding the complex interplay between public health interventions, economic conditions, and fertility trends, providing insights for future policy-making and demographic planning.

Bud'te s námi ve spojení

Podložte své názory a rozhodnutí relevantními daty

O nás a statistice
slovem, číslly
a v obrazech

Rychle, stručně,
přesně
a nezávisle

Najdete nás
na sociálních
sítích

x.com/czstatistika
instagram.com/czstatistika
youtube.com/@czstatistika
linkedin.com/company/czstatistika

PODKLADY

Redakce přijímá rukopisy v elektronické podobě.

ROZSAH PŘÍSPĚVKU:

Textová část studie/článku nesmí přesahovat 20 normostran (1 NS = 1 800 znaků vč. mezer), tj. 36 000 znaků včetně mezer. Příspěvky do oddílů: Přehledy by neměly přesahovat 15 NS, recenze 4 NS, zprávy 2 NS a anotace literatury 0,5 NS. Je třeba, aby studie obsahovala anglický abstrakt do 5 řádků (Ř), klíčová slova v angličtině, anglické resumé do 20 Ř, abecední seznam citované literatury a CV – stručnou informaci o autorovi a jeho odborném zaměření (do 5 Ř). Součástí článku je abecední seznam citované literatury.

Rukopis je třeba zaslat v textovém editoru Word, zdrojová data pro tabulky a grafy v programu Excel, obrázky a mapy ve formátu *.tif, *.jpg, *.eps. Tabulky, grafy a obrázky je třeba zařadit do textu. Názyv i těla tabulek, grafů a obrázků musí být dvojjazyčné (česko-anglické).

Recenzní řízení je oboustranně anonymní. Rozhodnutí o publikování rukopisu, resp. závěru redakční rady, je autorovi sděleno do 14 dnů po zasedání redakční rady.

Redakce provádí jazykovou úpravu textu. Anglický text je revidován rodilým mluvčím na náklady redakce.

ZÁSADY PRO OPTIMÁLNÍ PODOBU PODKLADŮ

A. TEXTY (v textovém editoru MS Word)

1. V nastavení odstavce používejte pouze zarovnaní VLEVO (na levou zářezku).
2. Vyznačování v odstavci (kurzívou, tučně) a používání indexů bude do sazby korektně přeneseno.
3. Nepoužívejte (v nastavení vypněte) funkci, která nuceně přesunuje do další řádky jednohláskové předložky a spojky (a, s, z, v, k apod.), jež by jinak vyšly na konec řádku. Textový editor vsune do textu programové informace o tomto tzv. nuceném dělení, které nelze jinak než pracně odstranit.

B. GRAFY, OBRAZOVÉ SOUBORY

1. Pro zpracování grafů je kromě požadovaného typu (sloupcový, spojnicový, bodový apod.) nutné připojit zdrojová data v programu Excel.
2. Všechny obrazové soubory – např. mapy, fotografie ukládejte mimo textový soubor samostatně ve formátech *.tif, *.jpg, *.eps s odkazem v textu (graf 1, schéma 1 apod.).
3. Pro další technologické zpracování je důležité, aby bitmapové soubory měly ve velikosti 1:1 rozlišení 300 dpi.

C. PRAVIDLA CITACÍ A POPISKY

Pokud má dokument přiděleno doi, musí být v citaci uvedeno.

Příklady základních druhů citací:

Monografie

Roubíček, V. 1997. *Úvod do demografie*. Praha: Codex Bohemia. (U publikace s více než třemi autory se uvádí

jen příjmení prvního autora, za ním následuje zkratka a kol., u zahraničních publikací et al.)

Hantrais, L. (ed.). 2000. *Gendered Policies in Europe. Reconciling Employment and Family Life*. London: Macmillan Press.

Potravy. 2005. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky.

Články v časopisech

Dudová, R. – Vohlídalová, M. 2018. Muži a ženy pečující o seniory v rodině. *Sociologický časopis*, 54(2), s. 219–252. <https://doi.org/10.13060/00380288.2018.54.2.400>.

Články ve sbornících

Daly, M. 2004. Rodinná politika v evropských zemích. In *Perspektivy rodinné politiky v ČR*, s. 62–71. Praha: MPSV ČR.

Elektronické dokumenty

Je třeba uvést:

1. Specifikaci média (on-line, databáze, datový soubor)
2. Datum stažení (cit. 29. 10. 2005)
3. Webovou adresu (dostupné z: <http://www.czso.cz>)

Přednášky z konferencí

Maur, E. *Problémy studia migrací v českých zemích v raném novověku*. Příspěvek přednesený na konferenci Dějiny migrací v českých zemích v novověku. Praha, 14. 10. 2005.

Seznam literatury a odkazy

Jednotlivé položky jsou řazeny podle abecedy, více prací od téhož autora je řazeno sestupně od nejstarší k nejnovější. Pokud má autor v seznamu v jednom roce více plošek, rozlišují se přidáním písmen a, b, c... za rok vydání.

Příklad:

Syrovátka, A. 1962a. Úrazy v domácnosti. *Česká pediatrie*, 17, s. 750–753.

Syrovátka, A. 1962b. Úmrtnost dětí v českých zemích na dopravní úrazy. *Časopis lékařů českých*, 101, s. 1513–1517.

Odkazy v textu na seznam literatury

(Srb, 2004); (Srb, 2004: 36–37); (Syrovátka a kol., 1984). (Dudová – Vohlídalová, 2018)

Popisky tabulek a grafů (dodat v češtině a angličtině)

Tab. 1: Pohyb obyvatelstva, 1990–2010; Population and vital statistics, 1990–2010

Graf 1: Relativní věková struktura cizinců a obyvatelstva ČR celkem, 31. 12. 2009; Relative age distribution of foreigners and total population of CR, 31 Dec 2009

D. DOPORUČENÁ STRUKTURA ČASOPISU

Viz: https://csu.gov.cz/pokyny_pro_autory.

Demografie

revue pro výzkum
populačního vývoje

Demografie, revue pro výzkum populačního vývoje
Demografie, Review for Population Research

www.csu.gov.cz

Vydává Český statistický úřad
Published by the Czech Statistical Office

Redakční rada Editorial Board:

Roman Kurkin (předseda redakční rady Chair of the Editorial Board),
Marie Průšová (výkonná redaktorka Managing Editor),
Markéta Arltová, Boris Burcin, Elwood D. Carlson, Tomáš Fiala, Ludmila Fialová,
Natalia S. Gavrilova, Richard Gisser, Sylva Höhne, Jakub Hrkal, Klára Hulíková,
Nico Keilman, Juris Kruminis, Věra Kuchařová, Jitka Langhamrová, Michala Lustigová,
Markéta Majerová, Martina Miskolczi, Michel Poulain, Ladislav Průša, Mirjana Rašević,
Jiřina Růžková, Jitka Rychtaříková, Jaroslav Sixta, Eduard Souček, Luděk Šídlo,
Branislav Šprocha, Leo van Wissen, Martin Zelený

Adresa redakce: Na padesátém 81, 100 82 Praha 10, Česká Republika
Telefon: +420 274 054 240
E-mail: redakce@csu.gov.cz
Web: <https://www.csu.gov.cz>

Časopis je v plném znění uveřejněn (od roku 2004) na internetu na adrese:
<https://csu.gov.cz/demografie>

Demografie je od roku 2024 časopis s otevřeným přístupem. Veškerý obsah
je licencován v souladu s CC BY-NC-SA.

Objednávky vyřizuje: Informační servis, Český statistický úřad, Na padesátém 81,
100 82 Praha 10-Strašnice, Česká republika, e-mail: objednavky@csu.gov.cz

Grafická úprava: Český statistický úřad
Grafický návrh: Ondřej Pazdera
Tisk: Český statistický úřad
Cena jednoho výtisku: 58,- Kč
Roční předplatné 4 x 58,- Kč + poštovné

Indexové číslo 46 465, ISSN 0011-8265 (Print), ISSN 1805-2991 (Online),
Reg. Zn. MK ČR E 4781

Číslo 1/2025, ročník 67
Toto číslo vyšlo v březnu 2025
© Český statistický úřad 2025